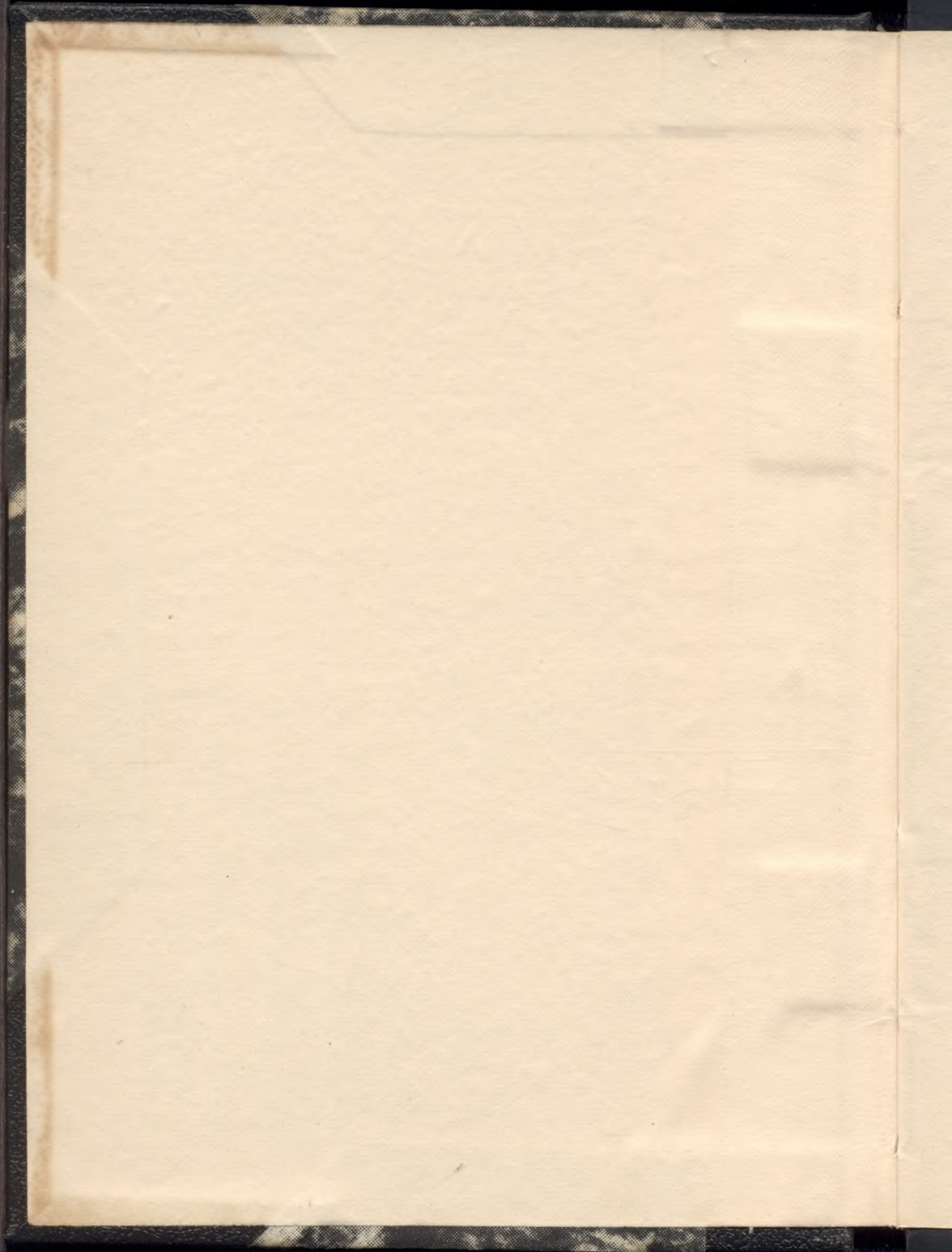
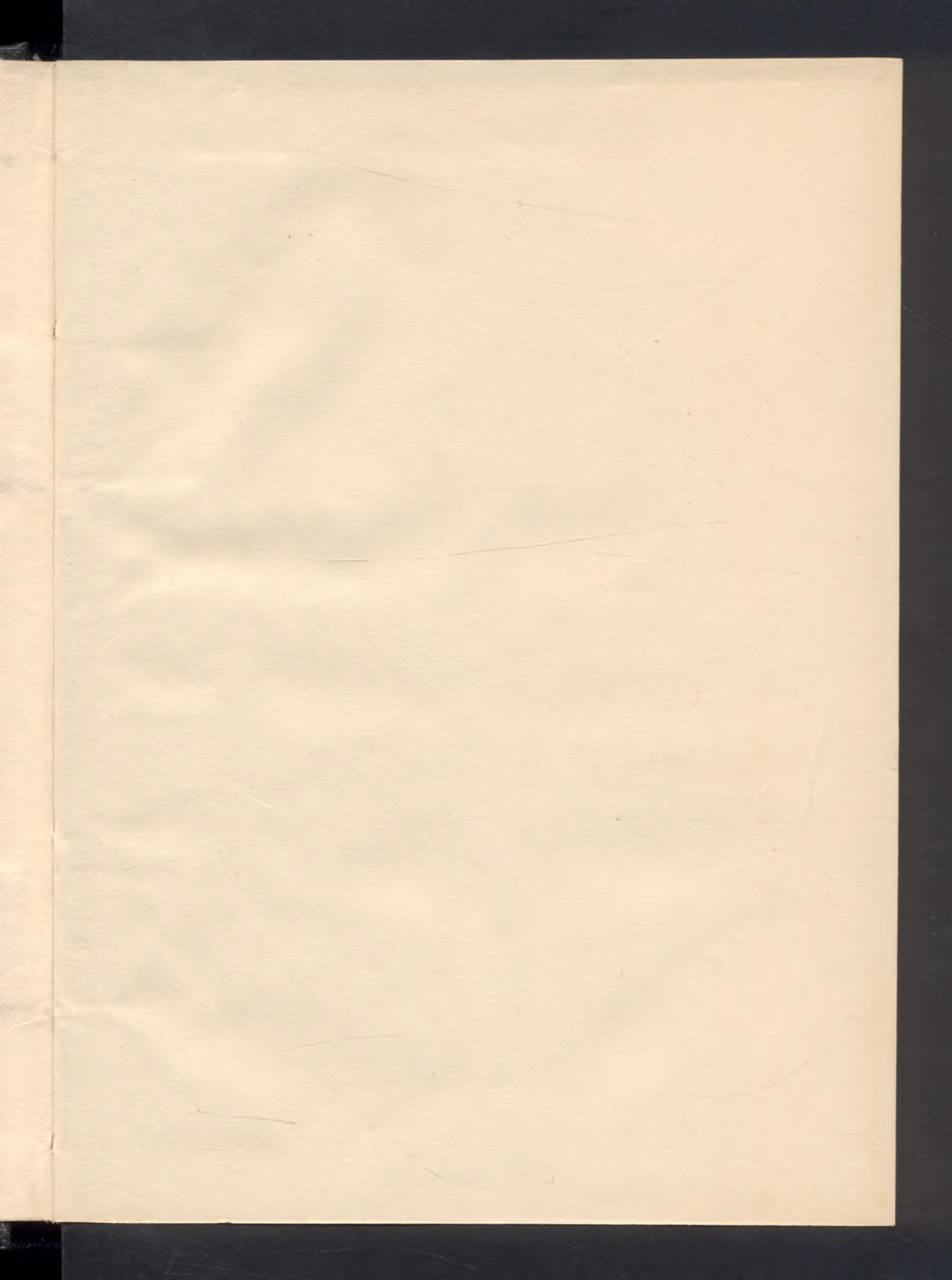

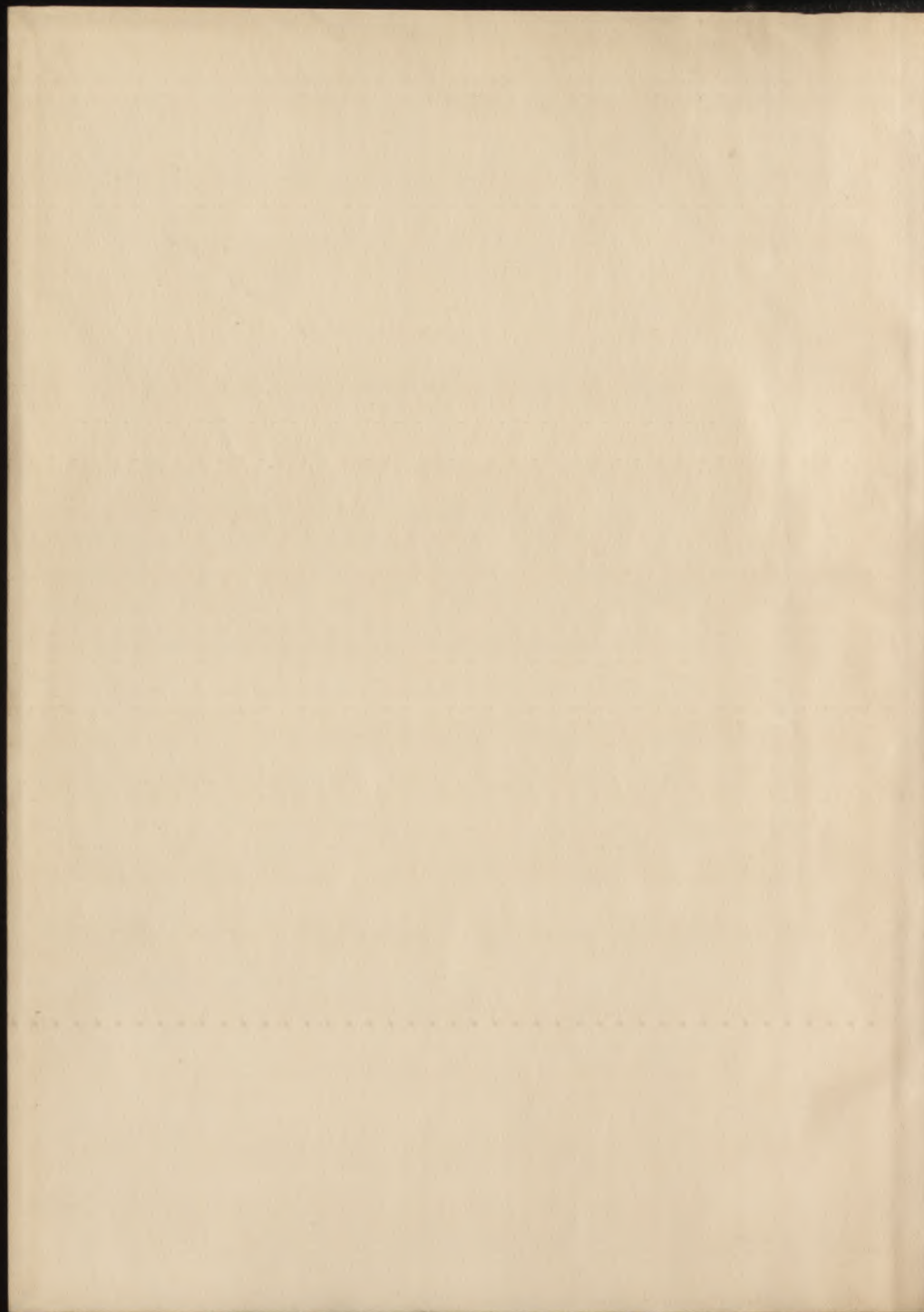
.....
230.388

SZK

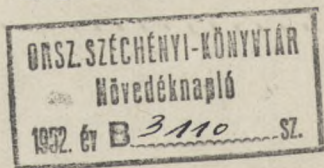
Székely Béla;
A gyermekévek
szekszuálítása

Patauer Mária,
névelő és korektorka.
Béla

Copyright 1935. by PANTHEON.

Handwritten in green ink:
Könyvtári példány
Könyvtár: Budapesti
Könyvtár

230386

A könyv címlapját IRSAI ISTVÁN rajzolta
A címlap fényképe FOTO-MARIAN felvétele

Székely Béla:

A gyermekévek szekszuálitása

az első bontolóp. (címleap)
háromzár. Utolsó

P A N T H E O N - K I A D Á S

A szekszuális nevelésről

Beszélhetünk-e a gyermeki szekszuálításról? — A szekszuál-etikus nevelés álláspontja — A kulturális és a természetes nemi erkölcs — Szekszus és szekszuálítás — Freud szekszuális elmélete — Minden szerelem sorsa már a gyermekkorban eldőlt — A szekszuális nevelés feladatai

Ez a könyv a gyermek szekszuális fejlődéséről és a szekszuális nevelésről szól.

Azokban a nehéz kérdésekben, amelyek a gyermekévek szekszuális jelenségeivel függnek össze, a lélek útvesztőjét járjuk. Könyvünk a gólyamese Scillája és a nemi felvilágosítás Charibdisze között azt az utat kívánja megmutatni, amelyen a szülőknek, nevelőknek haladniuk kell, ha azt akarják, hogy a gyermek — kiért minden felelősség az övék — egészséges, szociálisan is teljes értékű emberré érjék.

Két kérdés az, amelyet itt elüljáróban tisztáznunk kell.

Az első: *beszélhetünk-e egyáltalán a gyermek szekszuális életéről?*

A második: *mit értünk szekszuális nevelés alatt, s mi a feladata?*

E két egymással szorosan összefüggő kérdésben három felfogás áll egymással szemben.

I.

Az első felfogás szerint az ember nemi fejlődése a nemi érés korával — a pubertással kezdődik. Természetesen ezt megelőzően is felbukkanak olyan jelenségek, amelyeknek szekszuális vonatkozásai lehetnek — ezeket azonban a test abnormális beteg megnyilatkozásának kell tekinteni, korán romlott gyermeki lelkek bűnös fertőzöttségének.

Ennek a felfogásnak tudományos indokolása az, hogy a nemi anyagokat kiválasztó mirigyek csak a pubertással kezdik meg működésüket, ezt megelőzően tehát nem beszélhetünk normális szexuális tevékenységről.

Ez az indokolás egy sokkal korábbi, nagyon régi felfogás utólagos igazolása, ha ugyan tudományosan helytálló volna. Eből az indokolásból jogosan következnek, hogy a nemi anyagokat kiválasztó mirigyek funkcióba lépésével a szexuálitást olyan természetes és szükségszerű jelenségnek kell tekintenünk, amely szabadon nyilatkozhat meg. Már pedig azok, akik elítélik a gyermekévek szexuális jelenségeit, magát a szexuálitást is bűnnek, az ember takarnivaló, kárhozatos szenvedélyének tekintik. Ez a felfogás — és ez nem minden szatíra nélkül való — Goethetől veszi jelszavát: „*Geniessen macht gemein!*“

Azok a szülők, nevelők és szakemberek, akik ezt a felfogást képviselik, *megtagadják saját gyermekkorukat*. ... „A szülők elfelejtik saját gyermekkoruk nehézségeit és meg vannak elégedve, hogy most szüleikkel azonosíthatják magukat, akik annyi béklyót raktak annak idején rájuk“ — írja Freud. Ennek az elfelejtésnek lelki tendenciáit kell mindenekelőtt megértenünk. Nem kétséges mindannyiunk előtt: ezeknek a szülőknek, nevelőknek, szakembereknek gyermekora is ép úgy tele volt ilyen „szexuális bűnökkel“, akár a mai gyermekeké. Ezeknek gyermekkorát is ép annyira megrontotta, ifjú életüket ép annyira megkeserítette az a bűntudat, amelybe szüleink hasonló felfogása hajszolt bennünket is. S már magunk is szülők, nevelők: megtagadjuk a gyermeket, aki voltunk, szüleinkkel azonosítjuk magunkat, akik ugyanezt tették saját szüleikkel. Így váltja fel a régi szülők sorát az új, nemzedékről-nemzedékre, s adja, hirdeti tovább azt a felfogást, amelynek belső tartalma: felejtjük el saját gyermekkorunk szenvedéseit. Nagyon nehéz feladat ennek a láncnak elszakítása; ezért az a nagy ellenállás, amely készséggel ítélkezik a gyermekévek szexuálitása, s ennek bűnös jelenségei felett. Ez az ellenállás mindenre kiterjeszkedik: ezért pirul el például a mama, ha gyermeke megkérdi, hogyan jött a világra; ezért jön zavarba, s dadog, ha olyan „titokról“ — tehát nem szabad, nem illik tudni róla — kellene magyarázatot adni, amelyet gyermekkorának tilalma köt. Ma már tudjuk, hogy csak az a szülő láthatja el helyesen nevelői feladatát, aki felszabadította magát gyermekkorának kínzó emlékei — a szülők által belélege-

tett büntudata alól. Ennek igazsága mindenek felett a szekszuális kérdések területén bizonyult be.

Az a felfogás, amely a gyermekkor szekszuális megnyilatkozásaiiban lelki-testi elfajulást, bűnözést lát, — a *fel nőttek társadalmának szekszuális etikáját* — szekszuális etikája csak a *fel nőttek* társadalmának van, a gyermeknek nincs — *teszi törvénné* a kisgyermek lelki és testi fejlődésének befolyásolására. Kiindulási pontja: a szekszuális erkölcsök parancs-szava. Ez a felfogás elutasítja magától a természettudományos gondolkodás szükségességét és helyébe azt a szekszuális etikát állítja, mely szerint kizárólag a házasságon belüli nemi élet engedhető meg, de ennek sem lehet más célja, mint az utódok nemzése. Minden más megnyilatkozás, vagy a test betegsége, vagy a lélek bűne és így harcolni kell ellene. Ennek a harcnak leghatékonyabb fegyvere a szekszuális nevelés, amelynek egyetlen feladata: a szekszuálítás minden megnyilatkozásának elfojtása, minden lehetőségének megakadályozása. A szekszuális nevelés eszköze az ellenállás végsőkig való fokozása, a szekszuálítás csábításaival szemben — a legteljesebb *aszkézis*. „A szekszuális ellenálló képesség azonban hasonlíthatatlanul inkább az *erő*, mint az *akarát* kérdése” — állapítja meg Förster. A szekszuális nevelést ebben az értelemben a karakter-képzés szolgálatba állítja, s annak rendeli alá. Az ideális karakter — a szekszuálítás nélkül való.*

Minden társadalomnak meg voltak és meg vannak a törvényei, amelyek két ellenkező nemű ember legszemélyesebb ügyét — nemi együvértartozásukat — szabályozzák. Az erkölcsi törvények és főképen a szekszuális-erkölcs törvényei egyre változnak, s bennük mindig az *uralkodó felfogás* jut kifejezésre. Az uralkodó felfogás szükségszerűen az uralkodó társadalmi osztályból indul ki, s annak célját tükrözteti vissza. A *szekszuális etika* tehát a társadalmi fejlődés útján koronként váltakozik, de váltakozik korokon belül is. Korunk kétarcú morálja különbséget tesz pld. férfi és nő között és amit nyíltan, vagy hallgatólagosan megenged az egyik, az *uralkodó* nemnek, ugyanezt esetleg elítéli, ha a másik — a *gyengébb* nemhez — tartozó teszi. De koron és nemen belül, a nemi erkölcs aszerint is váltakozik, hogy a társadalom melyik rétegére vonatkozik, bár hogy kinek, mit szabad és mit nem, — mindig az uralkodó osztály állapítja meg. De a

* Fr. W. Förster: Sexualethik und Sexual-Pädagogik. München.

különböző népek nemi morálja is különböző; ami erkölcsös például a japánoknál, vagy az eszkimóknál, erkölcstelen nálunk és megfordítva. Természetesen a szekszuális etika ilyen állandó változásával szemben az emberi társadalomnak olyan szekszuális törvényei is vannak, amelyek szinte örök időktől valók és örök időkre szólnak. Nem képzelhetünk el olyan társadalmat, amely a szülők és a gyermekek közötti nemi egyesülést megengedné. A mélypszichológia megállapítása szerint a nemi ösztön legősibb megnyilatkozási formájának, az Ödipusz szituációnak tilalma, — ez a legősibb és leghatalmasabb *tabu* az, amely a mai társadalmat kialakította. (Ennek ellenére itt is különbséget kell tennünk *apa-leány* és *anya-fiú* konstelláció között. Vérfertőzés, ősi *tabu* mind a kettő, de a primitív társadalmakban még ma is azt tapasztaljuk, hogy az *apa-leány* nemi érintkezését korántsem veszik olyan szigorúan.* A judikaturákban a vérfertőzési esetek szinte kizárólag *apa* és *leány* közötti viszonyra vonatkoznak.) De nem képzelhetünk el egy olyan újkori társadalmat sem, amely a testvérek közötti nemi érintkezést megengedné, bár a történelmi fejlődés során találunk magas kultúrájú társadalmakat (babilóniai, egyiptomi), amelyekben a testvérek közötti házasság nemcsak megengedett, de az uralkodó osztály kötelező kiváltsága volt. A *fiú-leány* testvérek közötti szekszuális játékok, coitus kísérletek, sőt coitusok nem is ritka jelenségek. Ha a vérfertőzés tilalmát és a perverzításokkal szembeni ellenállásokat, — amelyek ugyancsak változnak — kikapcsoljuk, úgy egy örökké *változó* szekszuális morál áll szemben és ítélkezik szekszuálisításunk *állandó*, vagy legfeljebb évezredek fejlődésében változó élettani megnyilatkozásai felett.

A *konstans* biológiai tényezőknek és a *változó* szekszuális etikának belső ellentéte tette szükségessé, hogy szembeállítsuk egymással „a természetes“ és „kulturális“ szekszuális etikát.** A *természetes* szekszuális erkölcs ideálja az egészséges és életre-kész ember, aki a maga szekszuális életét egészségesen éli ki, abban a legmagasabb egységben, amelyet két egymásra talált, egymással szerelemben egyesülő férfi és nő jelent.

A *kulturális* szekszuális morált a mindenkori társadalom uralkodó osztálya alakította ki a maga céljainak szolgálatában.

* Roheim Géza: A csurunga népe.

** A. v. Ehrenfels: *Sexualethik*. Prag.

A fejlődés ideális útja: *a természetes és kulturális etikának minél teljesebb közeledése, majd egybeesése lenne.*

A szekszuális nevelést is ennek az ideális célnak szolgálatába kell állítanunk. A nevelés: *tudomány*, s a mi feladatunk nem lehet más, mint az, hogy e praktikumnak szolgálatában bíráljuk el, hogy helyesen és hasznosan — ezt mindig és kizáróan az a célkitűzés szolgálja, amely egészséges gyermekeket akar nevelni egy egészséges társadalom számára — alkalmazhatjuk-e a szekszuális nevelésnek azt az irányát, amely egy örök, nem változó és meg nem változtatható erkölcsi törvény premisszájából kiindulva, egyfelől tagadásba veszi a gyermeki szekszuálitás létezését, másfelől kiütköző jelenségeit betegségnek és bűnnek bélyegezni?

Állásfoglalásunk a szekszuálitás területén sem lehet más, mint a nevelés minden egyéb kérdésében: *mindig magából a gyermekből kell kiindulnunk*: meg kell ismernünk a gyermek ösztönéletének belső törvényeit, gondolkodásának rendszerét, amelyről tudjuk, hogy prelogikus. A gyermekévek szekszuális jelenségeinek megítélésénél és formálni akarásánál tudnunk kell, hogy e jelenségek *honnan erednek és mi a céljuk?* Tudjuk azt is, hogy a gyermeket — ha egészségesen akarjuk nevelni — *nem kényszeríthetjük a felnőttek társadalmának kész rendszerébe*, hanem a gyermek lelki működésének ismeretében és megértésében segítségére kell lennünk abban, hogy a társadalomban való beilleszkedés gigantikus munkáját a *belső* érési folyamatok eredményeképpen végrehajtsa. Sohse felejtethetjük el, hogy a gyermek világa önálló és zárt világ, amelynek megvannak a *saját* gyermeki törvényei. A nevelő munkája ezeknek megismerésén alapszik és csak ezek ismeretében tudja a gyermeket hozzásegíteni ahhoz, hogy minden *felesleges* áldozat nélkül úgy nőjön bele a társadalomba, — ez mindig ösztönkielégülésekről való lemondásokkal jár — hogy lelki és testi egészségét ne veszélyeztesse.

Már pedig, — amint láttuk, — az a felfogás, amelyről beszélünk, a felnőttek társadalmának szekszuális erkölceit akarja mereven érvényesíteni, ebből indul ki, nem pedig a gyermeki lélek törvényeiből. Hogy ezt megtehesse, egyszerűen *értéktételeket* mond a gyermekévek szekszuális vonatkozású megnyilatkozásai felett, amikor betegnek és bűnösnek bélyegezi azokat. Vagy vannak a gyermekéveknek természetadta szekszuális jelenségei: akkor ezek mind a fejlődés vonalába esnek; vagy áll ennek az

ellenkezője: akkor vagy a nevelés az, amely ezeket a jelenségeket kiváltja és a nevelőket, a környezetet, a nevelő társadalmat kell megváltoztatni, vagy pedig a test beteg, s akkor az orvos gyógyító munka-körébe tartozik. Ezt a kérdést tehát semmikép sem lehet a nemi erkölcsök premisszájából kiindulva eldönteni, csak a természettudományos kutatáson felépülő pszichológiai megismerés alapján. Már pedig a *pszichológia nem mond értékeit*, de megállapít és ezeket a megállapításokat állítja be a nevelés szolgálatába.

Természetesen a gyermekre reakényszeríthetjük a felnőttek társadalmának törvényeit; valójában ezt csináltuk, a szekszuális nevelésnek is ez volt az iránya. Az eredmény: *egy legmélyebb gyökeréig neurotikus társadalom*, amelynek minden tagja súlyosan érzi ennek az erőszakos, külső kényszereket alkalmazó nevelési rendszernek következményeit. Ez a szekszuális-nevelés megomlott korunk hivatalos, de valójában hazug, be nem tartott szekszuális erkölcsét, — mert másutt nem tudja, — *a legkisebb ellenállás irányában*: a gyermekekkel szemben akarja érvényesíteni. Ez a nevelési rendszer valójában *el akarja hitetni a kisgyermekkel, hogy a felnőttek világa maradék nélkül jó és erkölcsös, csak ő — a gyermek — a parázna, a bűnös lélek*, mert hiszen például már az önkielégülés ártatlan machinációjával is súlyos bűnbe esett, lelkileg, testileg saját magát fertőzte be. A felnőttek társadalma, amely korántsem alkalmazkodik ehhez az ideális, aszkézist hirdető szekszuális etikához, a gyermeki lelket feleslegesen és károsan büntudattal terheli meg, s a gyermeket abba a neurózisba hajtja bele, amely azután valóban lehetetlenné teszi egy *magasabb*, mert *egészséges* szekszuális erkölcs kialakulását.

Ezt a nevelési irányt tehát nem fogadhatjuk el:
mert beteggé, neurotikussá teszi a gyermeket;
mert hazugságon épült, — tehát erkölcstelen.

II.

A második felfogás képviselője az Alfred Adler által megalapított *individuálpszichológiai iskola*, amely tagadja az ilyen jelenségek szekszuális jellegét és ezeknek *szociális* értelmezését adja.

A gyermekévek ilyen jelenségeit e felfogás szerint nem a

nemiség, — a szekszuálitás — hanem a *nem*-hez való tartozás — a szekszus — határozza meg.

Még meg sem született a gyermek és a szülők máris állásfoglalnak, hogy fiút szeretnének-e, vagy leányt. Ebben az állásfoglalásban — még ha legártatlanabbnak látszik is — első sorban az a társadalmi értékelés nyilatkozik meg, amely különbséget tesz férfi és nő között, s nem tekinti őket egyforma értékű embernek. A mi társadalmunk a férfiak uralmán alapszik és már ez a tény végzetesen meghatározza a nemhez való tartozás értékelését. Adleri felfogás szerint a szülőknek, a környezetnek az az állásfoglalása, amellyel kiemeli, hogy a gyermek fiú-e, vagy leány, eleve oly magatartásra nevel, amely azután a szekszuálitás területén is megnyilatkozik. Ezek szerint a szekszuális jelenségek csak *megnyilatkozási formák*, — „Die Sexualität ist nichts anderes, als ein Gleichniss“ állítja Adler — amelyekben valójában az jut kifejezésre, hogy a gyermek szociálisan értelmezett fiú vagy leány szerepét miképpen tölti be. Ez a felfogás közelebb hozza ugyan hozzánk a gyermekévek „gyanus“ jelenségeit, valójában azonban hajlamos arra, hogy ezeket nem természetes és fejlődés vonalában álló megnyilatkozásoknak lássa, hanem nevelési hibák eredőjének, ha nem is súlyos és életre kiható, de mindenestre a lelkifejlődés zavarára mutató *avizók*-nak. Az individuálpсихológia ezzel a felfogással nagy lépéssel vitte előre a nevelés munkáját, mert oda hat, hogy a *szülő átnevelésével* a nemhez való tartozás kérdésében *messzemenő semleges atmoszférát teremtsen a gyermek körül*. Természetesen ez csak enyhíti az adleri „*männlicher Protest*“ erejét, e szekszusból törvényszerűen kialakult tiltakozását, amellyel a fiú minden vonatkozásban meg akarja őrizni a maga felsőbbbségét, míg a nő a rendelkezésére álló eszközökkel felül akar kerekedni. Az *oben* és az *unten sein* harca a nemhez való tartozáson át jut így *pregnans* kifejezésre. Abban a harcban, amelyet — az adleri felfogás szerint — a tehetetlenségét érző gyermek a maga érvényesüléséért a felnőttek társadalmában és valójában az *ellen* folytat, — a *szekszuálitás csak harci terület*, amely éppen az által lesz azzá, *mert a felnőttek tilalmakkal, titokzatossággal, rejtelmekkel, takargatásokkal veszik körül*, s ezzel olyan túlzott fontosságot tulajdonítanak neki, melyet különben a gyermek észre se venne. Ezeknek a jelenségeknek *önmagukban* nincs szekszuális jelentőségük, de a felnőttek magatartása arra az eredményre vezet, hogy a harc színtere *áttevődik*

erre a területre, itt kap külön értelmezést, hogy azután kihasson és meghatározza a későbbi, természetszerűen kialakult szekszuális neurotikus formáját. A későbbi évek perverzióit és perverzióit, az impotenciát, frigiditást is így vezeti vissza az individuálpсихológia a fejlődésnek olyan területére, amelynek síkja eredetileg egyáltalán nem szekszuális. Ezek szerint az individuálpсихológiai nevelésnek nincsenek önmagukban értelmezhető szekszuális problémái, nem ismerheti el tehát a szekszuális nevelés fogalmát sem.

III.

Azt a felfogást, hogy a *szekszuális ösztönök már a gyermek megszületésével akcióba lépnek* és a kora-gyermekek természetes fejlődési vonalát meghatározzák: a pszichoanalízis képviseli. Sigmund Freud volt az első, aki a „Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie“ (1905) c. művében elsőnek igyekezett a *természettudományos* felfogás rendszerében a gyermeki szekszuális tartalmát, fejlődési vonalát és belső rendszerét megállapítani. Azóta harminc év telt el. Harminc év pszichoanalitikus kutató munkája a freudi teóriát — megismeréssé, e megismerést pedig minden terápián túl egy új, *profilaktikus* nevelési rendszerre építette ki. A pszichoanalízis új, természettudományos értelmezését adta a szekszuális fogalmának és ezzel együtt új alapokra fektette a szekszuális nevelést is, amikor ezt a társadalmi fejlődés *pszichológiai* tényezőjévé, felépítőményévé tette.

A pszichoanalízis mindenek előtt új, tágabb értelmezését adta a szekszuális fogalmának. Ez alatt Freud előtt kizárólag olyan megnyilvánulásokat értettek, amelyek a nemi egyesüléssel függnek össze. Ebben az értelemben valóban megérthetjük, hogy tagadásba vették a gyermek szekszuálisát, bár bizonyos jelenségeket mégis lehetetlen volt észre nem venni. Az az empirikus kutató munka, amelyet Freud és tanítványai végeztek, arra a megállapításra vezetett, hogy az ember a születésével meginduló szekszuális fejlődése során jut el a nemi egyesüléshez. A szekszuális fejlődés összefüggéseinek felismerése és kimutatása *egységes szekszuális elmélet* alapjait vetette meg. Ennek *munka-tétele* az ösztönök tanából indul ki. Eszerint az ember életét az ösztönök két csoportja hajtja, formálja. Az *én-ösztönök* az egyén megmaradását szolgálják, ezek szolgáltatják az emberi lét üzemi energiáját. A másik: a *szekszuális ösztönök* csoportja. Mélyebb tartalmát ennek az

ösztön-csoportnak sem ismerjük, de megállapíthatjuk azt az *energiát*, amely hajtja, s a *célt*, amelyre tör.

A freudi elmélet alaptételeit a következőkben foglalhatjuk össze:

a) A szekszuális ösztön hajtóereje, energiája: a *libidó*. Ami a létfenntartási ösztönnél az *éhség*, mintegy annak felel meg a szekszuális ösztönnél: a *libidó*. (Ferenczi szerint magyarra „nemi kedv”-vel lehetne fordítani. Mindaz, amit ez az energia, a libidó hajt: *szekszuális*; ebben az értelemben beszélünk gyermeki — infantilis — szekszuálításról. *A szekszuális ösztön célja nem a fajfenntartás, az utódok nemzése, de* — egy Freud szerint is biokémiai eredetű kín-teli feszültség levezetésével — *az öröm keresése*. (Schopenhauer szerint ez a szekszuális öröm az a családtek, amellyel a természet az embert a fajfenntartás kellemetlen funkciójára csábítja.)

b) A szekszuális ösztön csak hosszú fejlődés során, — amelynek fázisait majd látni fogjuk — jut el végső, teljes kiélési formájáig: a nemi egyesülésig, illetve azokig a cselekményekig, amelyek erre vezetnek. A fejlődés már a születéssel indul meg. A *libidó* sorra „megszállja” a test különböző érzékeny, úgynevezett erogén zónáit — bőrfelületet, a száját, a kivezető apparátust, — hogy azután a nemi szerveket állítsa be a szekszuálítás szolgálatába.

c) A gyermek a társadalom követelményeinek — és itt jut szerephez a szekszuál-etika — nyomása alatt, melyet elsőnek az *anya* képvisel, csak részben élheti ki szekszuális ösztöneit. A ki nem élhető részét másképen kell elintéznie: az *én* kialakulásával és megerősödésével vagy sikeresen elfojtja, vagy pedig *más*, megengedett, társadalmilag hasznos formában éli ki — *szublimálja*. Azok a szekszuális ösztönök, amelyeket sem szabadon kiélni, sem sikeresen elfojtani, sem pedig szublimálni nem sikerült — okozzák a lelki betegségeket.

*

Freud szekszuális elmélete érthető ellenhatást váltott ki. Mindenek előtt nem szívesen nyugszunk bele abba, hogy a gyermekek nem ártatlan angyalok, tehát *saját gyermekségünk* sem volt angyali tiszta, ahogyan szerencsés elfelejtési mechanizmussal, bár különböző neurozisosok árán, elhitettük magunkkal.

A mai társadalom hivatalos etikája mindazt, ami szekszuális: bűnnek bélyegzi; ha nem célirányosan és kizárólagosan a házas-

ságon belül történik: paráznaságnak. Már pedig Freud letelep-
lez bennünket, amikor rámutat arra, hogy bizony az öröm, a kép-
keresése az, ami szexuális életünk *tartalmát* megadja.

Ezt a két letelepezést — a gyermek-kor szexualitásának fel-
tárását, s azt a megállapítást, hogy szexuális életünk célja: a *kép-
keresés* — valóságos társadalmi harccá fokozta a pszichoanali-
zis harmadik letelepező tevékenysége, amellyel felfedte, hogy az
uralkodó szexuális morál, *illetve annak képviselői* a gyermeket
arra kényszerítik, hogy szexuális ösztöneinek egy részét a *szocietás
érdekein messze túlmenő mértékben fojtsa el*, amikor is
szocietás alatt az *egész*, osztályérdekkel meg nem bontott társa-
dalmat értjük, nem pedig azt az egyetlen osztályt, amely érdekei
szerint kialakított nemi erkölcsével határoz szexuális ösztö-
neink sorsa felett. Ennek eszköze éppen az a szexuális nevelés
volt, amely pld. az *onániát* bűnnek, betegségnek bélyegezte.

Ezek az ellenhatások egyfelől a vádban összegeződtek, hogy
Freud, illetve a pszichoanalízis *mindent a szexualitásra vezet
vissza*, — a pánszexuálizmus vádja — másfelől, hogy a *szek-
suális szabadságot hirdeti és így: erkölctelen!*

*

Ez a vita sokkal élesebb és sokkal szélesebb területen folyik,
semhogy itt bővebben foglalkozhatnánk vele. Mi *nevelni* aka-
runk, ami azt jelenti: — elismételjük — segítsük hozzá magatar-
tásunkkal a gyermeket ahhoz, hogy egészséges emberre érjék, egy
egészséges társadalom számára. Ez a célkitűzésünk egy magasabb,
mert időhöz, osztályhoz, nemhez nem kötött etika szolgálatában
áll, amelynek tartalmát egyfelől a *természet* határozza meg, ami-
kor az egyén legteljesebb testi-lelki egészségének feltételeit meg-
szabja, — másfelől a *társadalom*, amely belső életét élő emberei-
nek ideális célkitűzésében *minden* tagja számára ezeket a feltétele-
ket *egyforma* mértékben akarja biztosítani. Éppen a célkitűzés
azonban a szexuális nevelés területén azt követeli tőlünk: segít-
sük hozzá a gyermeket, hogy megtalálja azt a *mértéket* és *módot*,
amellyel szexuális ösztöneit kielégítheti anélkül, hogy a *szocietásba*
ütköznék. Hogy ezen nevelői munkánknak elfogulatlanul
tehessünk eleget, mindennél fontosabb az, hogy a szexuális je-
lenségeket *csak pszichológiailag* értékeljük és ne lássunk benne
már eleve bűnös, vagy beteg megnyilatkozásokat. Amikor a mo-
dern pszichológia, amely valójában a *lélek természettudománya*,
tudományos rendszerbe foglalja azt a tapasztalati tény, hogy a

gyermek — természetadta fejlődése során — az örömszerzésnek új és új állomásait ismeri meg saját testén át, akkor ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a gyermek totális fejlődése egybe esik a szekszuális fejlődésével és belső tartalma is azonos azzal. Ebből a megállapításból logikusan következik az is, hogy *a gyermek nevelése azonos a szekszuális neveléssel.*

Ugy az adleri, mint a freudi pszichológia megegyezik abban és ezt ma már szinte valamennyi mélyebbenjáró pszichológiai tapasztalat-szerzés igazolja, hogy a gyermek első öt-hat esztendeje végzetesen és véglegesen megállapítja személyiségét. Öt-hat éves korig a gyermek teljesen kialakult egységgé érkezik, s mindaz, ami azután következik, e korán kiformalódott életrendszer jegyében történik. A gyermek öt-hat éves koráig a szerzett tapasztalatok alapján kialakította azokat a magatartási formákat, amelyeket élete további során felhasználna. Eddig a korig megtanulja azt is, hogy „ösztonein uralkodni tudjon“, s ezzel megismeri a társadalmi együttélés szabályait is. A nevelés feladata, hogy ezért ne fizessen tulságosan nagy árat: lelki-testi egészségét. Az egészséges gyermeknek az a képessége, hogy harmóniában tudja tartani lelki „háztartását“, azt jelenti, hogy büntudat nélkül éli ki ösztöneit, de ugyanakkor egészséges én-je bátran elítéli és elfojtja az aszociális ösztönöket, vagy más hasznos tevékenység energiájává alakítja át. Hogy ezt a képességét a gyermek megszerezze: azoknak a magatartásától függ, akik körülveszik. Tehát: a *neveléstől.* Ez az, ami a modern nevelést annyira „optimistává“ teszi, mert megmutatja, hogy minden egészséges és ép gyermek magában hordja a lélek és test harmóniájának minden belső feltételét. De ez ugyanakkor roppant felelősség súlyával terheli a szülők, nevelők lelkiismeretét. Ők és csak ők felelősek. *És ez a szekszuális ösztönökre is vonatkozik,* talán elsősorban éppen azokra. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy a kisgyermek igen korán jut olyan szekszuális élményekhez, amelyek megragadják és lelki kialakulását, esetleg nagyon súlyos kihatással, befolyásolják. A gyermeket olyan szekszuális inzultusok érhetik, amelyek hatása alatt egyéni szekszuális állásfoglalása igen korán kialakul, anélkül, hogy annak tartalma világos lenne előtte. A legsúlyosabb ilyen élmény: az „ősi jelenetnek“ meglesése a szülők hálószobájában. De szekszuális élményekhez jut a játszótársak és az állatvilág révén is. Hogy azután e szekszuális élményeket lelkileg miképpen dolgozza fel, — ez a gyermek szekszuális nevelésétől függ.

Sorsdöntően fontos a mélypszichológiai kutatásnak az a megállapítása, hogy öt-hat éves koráig a gyermek már átesett a szekszuális fejlődésnek azokon az állomásain, amelyek nemcsak a pubertással bekövetkező nemi érésnek, a bakfis és kamaszskor-nak szakaszát, de *felnőtti életének szekszuális formáját is meghatározzák. A felnőttek szekszuális élete ezernyi finom gyökérrel nyúlik vissza a gyermekkorba és onnan táplálkozik.* A felnőtt betegek analízise arra a megállapításra vezet, hogy ezek a neurotikusok olyan nagy mértékben *akadtak fenn az infantilis szekszuálítás valamelyik fejlődési fázisán, hogy attól egyáltalában nem tudnak elszakadni és így nem jutnak el a szekszuális ösztön legteljesebb formájáig: a zavartalan, s teljes kiélést adó nemi egyesülésig; vagy pedig — valamely kiváltó ok folytán — egy ilyen infantilis fázisba esik vissza: regrediálnak.* A gyermeki szekszuálítás bizonyítékait éppen a felnőttek analízise szolgáltatja.

*

Mit értünk szekszuális nevelés alatt?

A nevelésnek azt a feladatát, hogy zavartalanul átsegítse a gyermeket az infantilis szekszuális fejlődés egymást követő fázisain, egy olyan egészséges *Én* kialakulásával érhetjük el, mely egyensúlyt tud tartani a feltörekvő ösztönök és a társadalom magunkévá tett, elfogadott következményei között. A szekszuális nevelés ebben az értelemben negatívum: mindazoknak a momentumoknak elhárítása, kiküszöbölése, amelyek a szekszuális fejlődés útját megzavarhatják és pedig, vagy azzal, hogy ezt *meggyorsítják*, vagy pedig, hogy *megállásra*, az energiáknak egy fejlődési fokon való *felgyülemlésére* kényszerítik. A meggyorsítás külső tényezőit *a korai szekszuális élmények* szolgáltatják, de pl. az a túlzott gondosság is, amely a genitálék és a végbél tisztántartásával jár, a beöntések, a végbélben való hőmérőzés, stb. Azok a tényezők pedig, amelyek a fejlődést megállítják és megzavarják: *jélelem, kényszer, büntetés, szégyen és büntudat*; valamennyi olyan motívum tehát, amelyet a környezet visz bele a gyermek életébe.

Ezeknek kiküszöbölése természetesen korántsem jelent *szekszuálításra való* nevelést, de jelenti azt, hogy *már* a gyermekkor sorsdöntő éveiben egy későbbi, annakidején való egészséges harmónikus szekszuális élet alapjait teremtsük meg. A régi nevelési rendszer ennek az ellenkezőjét teszi. Mindenek előtt a gyermeket a lehető legteljesebb mértékben tájékoztatlanul hagyja e területen.

„Hogy az ifjú-emberek előtt eltitkolja, milyen szerepe lesz majd életében a szekszuálitásnak — nem az egyetlen szemrehányás, amit a mai nevelésnek tehetünk. Amikor azonban a fiatal-ságot ilyen helytelen pszichológiai tájékozottsággal bocsátja ki az életbe, nem tesz egyebet, mint ha azokat az embereket, akik egy sarki expedícióra mennek, nyári-ruhával és a felsőolaszországi tavak térképével látná el.“ — írja Freud a „Das Unbehagen in der Kultur“-ban. Ez a tájékoztatlanság végig kíséri a gyermeki évek belső fejlődését. Az ilyen nevelés azt kívánja a gyermektől, hogy minden szekszuális ösztönreződését fojtja el, s nem tanítja arra, hogy különbséget tudjon tenni: mi szociális és mi nem. Az így elfojtott szekszuális ösztönök azonban csak látszólag nyugodnak meg. A lélek mélyén, a tudattalan alvilágban tovább hatnak és hozzákezdenek romboló munkájukhoz, hogy azután árutakon, megváltozott formában feltörjenek és urrá legyenek az ember felett.

A mi célkitűzésünk más. Azt akarjuk, hogy az egészséges ember urrá legyen szekszuálítása felett, — nem abban a formában, hogy válogatás nélkül elfojtsa azokat, de abban, hogy megtalálja azt a végső, harmónikus kielézési módot, amelynek egyedüli szocietása: az a férfi és nő, aki egymáshoz tartozik, ki szerelemben egymásra talál. Nevelési célkitűzésünk annak a magasan értékelt szekszuális etikának a szolgálatában áll, amely *szekszuálisan a monogámiában, társadalmilag a szerelemben egymáshoz tartozók házasságában kapja meg teljes értékű organizációját*. Az út azonban, amelyen haladnia kell: a természettudományos megismerés útja, nem pedig egy önmagával rég ellenkezésbe került hazug és kétarcú társadalmi fikcióé.

*Minden szerelem sorsa már a gyermekkorban eldőlt. És itt dől el a házasságok sorsa is. És a jövő generációé. Azok a szülők, akiknek gyermekkori szekszuálítását régi felfogással bűnnek és betegségnek bélyegezték, csak nagy önmegtagadással, belső átformálódással tudják gyermekeiket e területen egészséges irányban nevelni. Ennek előfeltétele, hogy tisztában legyenek a gyermeki szekszuálítás jelenségeivel, ne értékeljék azokat túl, de ne is becsüljék le. Helyesen: ne értékeljék egyáltalán, lássák meg és vegyék tudomásul. Legfontosabb feladatunknak azt tartjuk tehát, hogy e könyvön keresztül megismertessük a szülőket és a nevelőket azokkal a *dinamizmusokkal*, amelyek a gyermeki lélek fejlődését a szekszuson és a szekszuálításon keresztül — e kettő együvé*

tartozik — meghatározzák. A gyermek szekszuális fejlődésének szinte valamennyi jelensége azon a határon mozog, amelyen átcsap-
hat és neurotikus szimptomává változhat. A szülők helyes állás-
foglalása — szükség esetén — meg tudja állapítani a határokat,
de akkor sem azért, hogy büntessen, de hogy megfelelően érté-
kelve orvoslást keressen.

*

Szólanunk kell végül az annyira divatos *nemi felvilágosítás* kérdéséről is. Ez a könyv nem a nemi felvilágosítás, de a szek-
szuális nevelés szolgálatában áll. A kettő nem ugyanaz. A szek-
szuális nevelésnek természetesen része a nemi felvilágosítás is,
de a nemi felvilágosítás — még nem szekszuális nevelés. A rossz
formában, rossz időben alkalmazott szekszuális felvilágosítás
talán még ártalmasabb, mint a gólyamese, amely mégis csak —
mese. A felvilágosítás *értelmi* feladat. A szekszuális-nevelés tárgya
a gyermek szekszuális fejlődésében kialakuló *érzelmi* élete. Ennek
az érzelmi életnek törvényeit akarjuk megismerni és abban az ér-
telemben befolyásolni, hogy félelem, szégyen, lelkikényszer és
bűntudat — ezek mind az érzelmen és nem az értelmen át hatnak —
a gyermek szabad, egészséges kialakulásának gátat ne vessenek.
Tudjuk, hogy ebben a munkában sok előítélettel találjuk magunkat
szemben. Számolnunk kell azzal, hogy beleütközünk egy olyan
álmoralitásba, amelynek több a hirdetője, mint a követője. Az
a szülő, nevelő, szakember, aki odáig eljutott, hogy ennek a ha-
zug morálnak elítélő és büntető alkalmazása helyett mindenek-
előtt a gyermekévek szekszuális fejlődésének útját akarja meg-
ismerni, választott már abban a kérdésben is: mi legyen
gyermekéből? Egészséges ember-e, aki *szekszuálisan is* egészsé-
gesen tud új idők hazugság nélkül való erkölcsi épületén építeni,
vagy pedig napjainknak az a neurotikus emberpéldánya, kinek
teste és lelke egyformán hazug. Kinek teste a lelkét hazudtolja
meg, lelke a testét és végeredményében — boldogtalan ember.

*

Élesen, világosan áll egymással szemben a két felfogás. Az
egyik: tilt, megbélyegez és büntet. A másik: kutató, magyarázó és
tudatosan vezet. *A nevelés — vezetés*. Aki vezet: elől jár, utat tör.
Ez az, ami könyvünk célkitűzését és irányát meghatározza. Annak
a szülőnek, nevelőnek, aki együtt akar velünk haladni, talán nem
egyszer önmagát, saját gyermeki tradícióit kell megtagadnia.

Ennek az önmegtagadásnak fejében azonban azt a gyermeket neveli, ki boldogabb, szabadabb mint ő, mint mi vagyunk.

Egy generáció akkor töltötte be rendeltetését, ha boldogabb embersort nevel, mint ő maga volt. Talán ma már más szülők, más nevelők, más tanítók egy boldogabb generációt indíthatnak el útjára, hogy sorsát betöltse a földön.

A gyermeki szekszuálítás fejlődése

Mit értünk nemi ösztönök alatt? — Szekszuálítás és jellem —
A nemi fejlődés három fázisa — A dudlizásról — A ki-
ürülés, mint örömforrás — A büntudat kialakulása —
Sadizmus és mazochizmus — A verés szekszuális jelentő-
sége — A férfi és a női jellem szétválása — A fallikus
korszak — Meztelenség és szemérem — A perverz
gyermek homoszekszuálítása — A gyermekkor szekszuális
játékai

*„A felnőtt-ember nemi ösztöne úgy alakul ki, hogy a gyer-
meki élet sokfajta rezdülése egyetlen cél felé törekvő egységbe
tömörül.“*

A gyermeki életnek ezt a sokfajta rezdülését akarjuk most a
freudi megállapítás alapján nyomon követni, hogy az így szerzett
tapasztalatokat a nevelés szolgálatába állítsuk. Hogy ezt meg-
tehessük, mindenek előtt egyet kell értenünk a *szekszuálítás* szó
értelmezésében. Gyakorlatilag helyesnek látszik, hogy a szekszuá-
lítás fogalmát minél tágabb értelemben alkalmazzuk: minden
olyan testi-lelki jelenséget értünk alatta, mely mögött a libidónak,
a szekszuális ösztön energiájának hajtóerejét tételezhetjük fel a
kínkerülés és örömszerzés örök szolgálatában. Hogy mi a
szekszuálítás tartalma: nem tudjuk, s ezt *Freud* is beismeri. Nincs
mértékünk kétségbevonni, hogy a dudlizó gyermek szenvedélyé-
nek más szekszuális tartalma lenne, mint a szerelmesek csók-
szenvedélyének. „A nemi ösztönök alatt — írja *Oswald*

Scharz* — egy egész különösen sajátos izgalom megnyugtató feloldására való hajtóerőt (Drang) értünk, amelyet épen e sajátosságában, sem közelebből leírni nem tudunk, még kevésbé más érzésekből levezetni.“

E jelenségek megítélésénél kétféleképpen járhatunk el. Megmagyarázhatjuk a *gyermek* és a *környezet* viszonyából és gyakran ez már annyira megvilágítja a kérdést, hogy a *nevelés* irányelveit, állásfoglalásunk módját, magatartásunk formáját levonhatjuk belőle. Erre az individuálpszichológia tanít meg. De vállalnunk kell a nehezebb feladatot is: hogy a szociális felület mechanikus értelmezése helyett, vagy helyesebben: *mellett* — megkeressük e jelenségeknek a lélek legmélyében gyökerező *belső*, tehát dinamikus okait, s felhasználjuk azokat a tudományos eredményeket, amelyeket *Freud* foglalt rendszerbe. Miután feladatunk nem az, hogy pszichológiai iskolák *elméleteit* adjuk, de az, hogy neveljünk, — lelkiismeretesen akkor járunk el, ha figyelmünket elsősorban arra a pszichológiai kutatásra terjesztjük ki, amely a legtöbb anyagot nyújtja ahhoz, hogy a gyermeket szekszuálisnak mondott tevékenységében megismerjük és megérthessük. E lélektani kutató-munkának két forrása van. Az egyik — amint említettük — a felnőttek analízise; ez arra a megállapításra vezetett, hogy a felnőttek szekszuálitása mélyen visszanyúlik a gyermekkorba, amelynek minden szekszuális elemét a nemi egyesülés primátusa mellett megtaláljuk. Így nyúlik például vissza a *csók* szekszuális funkciója abba a gyermeki korszakba, amelynek szekszuális apparátusa még a *száj* volt. Hosszú ideig a felnőttek analízise volt a kutató-munka főforrása. De lassanként új forrást tártak fel: *magát a gyermeki lelket*. Amíg a felnőttek analíziséből mégis csak *visszakövetkeztettek* a gyermekkorba, s így a tudományos spekulációnak bő tere nyílt, a gyermekek analízise magát a jelen-való gyermeki lelket tárta fel; a sokféleképpen értelmezhető jelenségek mellett: a vitathatatlanul szekszuális *fantázia világot*. Az onániát például az individuálpszichológia egyszerűen úgy magyarázza, hogy a gyermek e testi örömmel kárpótlást keres egy olyan szeretetért, amit mástól nem kap meg, — tehát nincs szekszuális jelentősége. De ugyanez az onánia *szekszuális aktus*, ha felfedjük azokat a fantáziákat, amelyek kísérik. A gyermek

* Dr. Oswald Schwarz: Sexualität und Persönlichkeit. Wien.

lelki világának feltárása azt igazolja, hogy e külső jelenségeken túl az infáns kor belső tartalma keresztül-kasul: szexuális.

De nem szabad megelégednünk egy másik nagyon fontos momentumról sem. Azok a tapasztalatok, amelyeket a neurotikus gyógyításában a pszichoanalízis szerzett, azt mutatják, hogy e megbetegedések gyökereit a gyermekkori szexuális valamilyik fejlődési korszakából kell kiánsni. Ez azt jelentheti, hogy a neurózisok oka az, hogy a gyermek nem tudott megfelelő formában túljutni szexuális fejlődésének valamelyik szakaszán. Megdöbentő, amikor a klinikai gyakorlat pld. a *melankólia* eredetét a legkorábbi, — a szájhoz fűződő — infáns korszakra tudja visszavezetni, vagy például a kényszerneurózisokét, a már fejlettebb — az *anus-hoz* fűződő — korszakra. Ezek a tapasztalatok új értelmezést adnak a nevelésnek, amelyben a két — az adleri és freudi — szempont szükségszerűen összeegyeztethető. E szerint a nevelésnek alapfeladata az, hogy a gyermek belső, természetadta szexuális fejlődését meglássa és útjából — ha a szocietásba nem ütközik — minden zavaró momentumot elhárítson; — ugyanakkor azonban és ép ezzel a környezet és a gyermek viszonyát akép szabályozza, hogy a szexuális ne váljék a gyermek harci eszközévé a felnőttek, s ha nincs más útja: ön maga ellen.

*

Ezeknek előrebocsátása könnyebbé teszi azt a feladatunkat, hogy a gyermek szexuális fejlődését nyomon követhessük. Megértéséhez három kérdésre kell választ találnunk: *mi váltja ki; melyek a jellemző sajátosságai; mi a célja?* Leghelyesebb lesz, ha e három alapvető kérdés megválaszolásában szigorúan a freudi magyarázathoz tartjuk magunkat. Ez korántsem az *autoritás* elve alapján történik. Ezek a kérdések egyfelől sok ellenhatást váltanak ki, s így sok hajlamosságot találunk arra, hogy leplezzék és torzítsák azokat, másfelől: módot és alkalmat nyújtanak a spekulációra. Freud nemcsak az *első* volt, aki e jelenségeket rendszerbe foglalta, de az *egyetlen* is, aki nevelési szempontból hasznos, pszichológiailag igazolt rendszert adott. (Charlotte Bühler rendszerezésének éppen pszichológiai indokolása hiányzik.) Természetesen, mint minden rendszer, ez is: *merev*, — ha dogmatikusan alkalmazzuk, de igen hasznos tudományos módszer, hogy ha annak a szellemében ismerjük meg, akiből kiindult és értelmezést kapott.

A gyermeki szexuálisítást kiváltó okok között Freud első helyen állónak, más, szervi folyamat közben átélt kielégülés

utánzását véli. Így utánozza a dudlízó gyermek pld. a táplálék-felvétel funkciójához tartozó szopást. A másik forrás: az erogén zónák izgatása. A harmadik forrás eredetét nem ismerjük: csak az innen táplálkozó ösztönöket; ilyenek: a nézelődési, mutogatási és kegyetlenségi ösztönök.

A gyermekekévek során megnyilatkozó szekszuális jelenségek jellemző vonását Freud a következőkben látja:

1. abban, hogy az emberi életre valamilyen nagyon fontos — a szekszuálitástól különben független testi funkcióhoz kapcsolódik; (első szakaszában például a szopáshoz, tehát a táplálék felvételéhez.)

2. abban, hogy *autoerotikus*: nincs még nemi tárgya, nincs kapcsolatban „a nemek vonzásával“, a gyermek önmagában, mindenki mástól függetlenül keresi a nemi inger kielégítését;

3. hogy valamelyik *érzékeny*, lehetőleg nyálkahártyás testrész az úgynevezett *erogén zóna* uralma alatt áll.

*

E kérdés megértéséhez választ kell végül adnunk arra is, hogy mi a gyermeki szekszuális ösztönök *célja*? Egy sajátos belső feszültségi állapotnak, amely önmagában kinteli, megszüntetése azaz, hogy az erogén zónát *külső* ingernek tesszük ki. A kisgyermek ezekkel a külső ingerekkel manipulál, amikor fejlődési útját megteszi. Ez az út az alig világra jött csecsemő érzékeny bőrfelületéből indul ki és sorra megtalálja a testnek azokat a részeit — nyálkahártyáit — amelyek különösebben ingerlékenyek, s így alkalmasak arra, hogy a kielégülés örömének kiváltó instrumentumai legyenek. Előbb a száj (*os*) az, amelyet az infantilis szekszuális a szolgálatába állít, majd a végbél (*anus*), s így jut el a fiú genitáléjához (*phallus*), amely e korszakban erogén örömforrás csupán, anélkül, hogy a nemi-egyesülés végső és teljes kielégülését szolgálná. (Hogy miért képviseli az infantilis szekszuális e korszakában a *phallus* úgy a fiú, mint a leány genitális örömforrásait, — erről majd később.) *Freud* e fejlődés nyomán a gyermeki szekszuális három egymásután következő szakaszát foglalja rendszerbe. Ezek: az *orális*, az *anális* és a *genitális* (fallikus) szakasz.

A kisgyermek öt-hat éves korában jut el e szekszuális fejlődési fázisának végére. Ekkor egy nagy — a pubertásig tartó semlegesség áll be: a „nemi lappangás“, a *latencia*. Mintha maga a természet is jelezni akarná: nagy munkát végzett be, hatalmas

fejlődésen vezette át a gyermeket; ideje, hogy megpihenjen. A gyermek az iskola révén szellemi fejlődésének új szakaszához érkezett el: a tanulással kezdődik a *szublimálás*ok igazi kora. De emlékezzünk arra a tudományosan minden oldalról igazolt megállapításunkra, hogy a gyermek öt-hat éves korában már kész személyiséggé érett; ime egy újabb adat arra, hogy ez a szekszualitásra is vonatkozik, amelynek alapjai már ebben a korban kialakultak, megformálódtak.

*

Mielőtt továbbmennénk, egy épen *nevelési* szempontból nagyon fontos összefüggésre kívánunk rámutatni. Igen mélyen járnak azok a kutatások, amelyek a gyermekkori szekszualitás és a *jellemkialakulás* összefüggéseit tárják fel. „Amit valakinél jellemnek mondunk, jórészt nemi ingerek anyagából épül fel . . .” állapítja meg *Freud*. A gyermekkori szekszualitás egyes szakaszainak határozott jellemformák felelnek meg; így szinte már köztudatba ment a legpregnansabb szakasznak jellemformája: az *anális-jellem*. Erről bővebben az egyes szakaszoknál szólnunk, de már itt rámutatunk arra, hogy a szekszualis nevelés valójában a jellemet alakító, általános nevelés. Érdekes, hogy ugyanazt állapítja meg a freudi felfogással élesen harcoló szekszualitika-nevelés híres képviselője, *Förster* is: „A személyiség, átváltoztatott szekszualitás.”

Ahogy a csecsemő világra jött: *megfürdetik*. A megszületés kínja, az első sírás fájdalom-megnyilatkozása után *ez az első öröm*, amely éri. A bársonyos, puha meleg víz körülöleli a kis testet: mintha az anyaméhben volna, mintha újra a magzatvízben pihenne, az anyatest boldog paradicsomában. Amin keresztül ezt az örömet tudomásul veszi: testének egész felülete, finom porusú, izgékony, erogén *bőre*. A magzatvíz intrauterin simogatására, az első fürdők gyönyörűségére bőrünk — ez az örök öröm-forrás — egész életünkön át emlékezik, visszakívánja. Azt akarjuk, hogy aki szeret — *megsimogasson*. Kézzel, de azzal a csókkal is, amelyet kapunk.

Ezzel indul meg a csecsemő a szekszualis fejlődés útján.

De a simogatás a gyengédség, a szeretet jele. Már pedig a csecsemő tehetetlenül jön a világra, s elveszne, elpusztulna, ha az anya nem várná, nem gondoskodnék róla. *Adler* a csecsemőnek ezt az ősi, ösztönös felkészültségét erre a szeretetre: „*Zärtlichkeitsbedürfniss*”-nek (szeretet-igény-nek) nevezi. Ez a szere-

tetre való vágyakozás minden szekszuálisnak legmélyebb tartalma. Külső megnyilatkozási formája: a simogatás, a kapott csók.

Ennek a gyengédségnek, amely — amint látjuk — elsősorban a simogatásban jut kifejezésre, *Freud* szekszuális értelmezést ad: „a gyengédség céljagátolt szekszuális”. Ám simogatni még a szavakkal is lehet. De arra, hogy maga a simogatás, tehát az erogén-bőrfelület izgatása a fontos, talán érdekes utalás, hogy egyes primitív népek csók helyett — az orrukat dörzsölik össze, s ez náluk — a szerelem jele. De kisgyermeki fantáziákban is találunk ilyen vonatkozásokat. Egy kisgyermek úgy képzelte el a gyermek nemzését, hogy a szülők hátsó felüket dörzsölik össze.

Az orális fázis

A szekszuális fejlődés első, jelentős fejezete: az *orális-fázis*. Császármeteszéseknél, amikor az anya képtelen a gyermekét megszülni, s így a hason át szakítják ki testéből, — előfordul, hogy a csecsemő ujját a szájában tartja: *dudlizik*. A dudlizás a „csecsemő első komoly és nagy szenvedélye”, amelyet — legalább az előbbi adat arra mutat — már magával hozott, s talán már az anyatestben is ezzel szórakozott. A csecsemők azonban — nagyon kevés kivétellel — szülés útján jönnek a világra, ritka a császármeteszés, s még ritkább az így kioperált dudlizó csecsemő, s így helyesebb lesz, ha ezt az adatot épen csak megemlítjük, s a kisgyermek normális fejlődésében vizsgáljuk meg: miképpen és milyen szerephez jut a száj, mint erogén zóna?

Megfigyeléseink körét tágítsuk ki még azzal is, hogy a gyermekek nem egyformán szopnak. Van, aki már pár napos korában valósággal tépi, marcangolja az anyamell bimbóját. Azt a benyomást nyerhetjük, hogy az anyamellnek ez a rágása, marcangolása teljesen független, szopástól elszakadt tevékenység, amelynek kizárólagos oka: az örömszerzés egy új módjának felfedezése. De más megfigyeléseket is tehetünk. Szopás közben nem marad tétlen a csecsemő kezeckéje. Némi gyakorlat után szinte bizonyos rendszerességgel vagy a saját, vagy az anya testén köt ki valahol. Nem egyszer a csecsemő saját nemi szervét találja meg és szopás közben azt fogja. De még gyakoribb az a tapasztalat, hogy szopás közben sok csecsemő az anya fülével bab-

rál és ez a „szokása“ még hosszú ideig megmarad, sőt átnyulik életének szopáson túli korszakára is. Ugy látszik, hogy a dudlizással együtt jár a „markoló ösztönnel“ megnyilatkozása is, — ezt némi kiterjesztéssel a nemi tárgy birtokbavételének első jelenségéül foghatjuk fel.

Ezek az újabb tapasztalatok szükségessé tették, hogy ezt az orális-szakot két fázisra osszuk. Az elsőt a dudlizás jellemzi, a másodikat a „kannibálisztikus“-vonások fellépése: a mell marcangolása és, hogy mindent a szájába vesz, mintha így akarná felfalni a világot.

*

Azt hisszük, hogy nem lesz haszon nélkül való, ha a dudlizásnak lelki és fiziológiai mechanizmusát különböző pszichológiai felfogások szemszögéből is megvizsgáljuk.

A csecsemő számára a külvilággal való kapcsolatot a *mama* reprezentálja, aki a táplálék-felvételen keresztül: a legnagyobb öröm-forrás. Ám, ez az öröm-forrás nem áll mindig rendelkezésére. A mama, vagy aki ezt a funkciót betölti, órával a kezében szabályozza a szopás idejét és finom mérleggel még a kiszopandó tej mennyiségét is megméri. Érthető, hogy a csecsemő nem szívesen nyugszik bele abba, hogy még kurta kis életének ezt a nagy örömet megrövidítsék, pontos időre szabályozzák. És mert más-kép nem tud segíteni magán, pótlékot keres az elveszett anyamellért és ezt meg is találja, amikor kis ujját ajkai közé, a szájába veszi és ezt szopja. Ebben a machinációban a táplálkozási ösztön nem nyerhet kielégítést. Itt már az első fontos tapasztalat-szerzéssel állunk szemben, amelynek messzemenő kihatásai lehetnek. *Az ember élet-harca*, születésének első pillanatától kezdve, *a szeretet megszerzéséért folyik*. Minden tettünket — pozitív, vagy negatív formában ez irányítja, minden gondolatunk mélyén ez rejtőzik. A szeretetnek első, bő forrása a tej-adó anyamell. De mert ez nem áll korlátlanul rendelkezésre, mert más-tól a csecsemő nem tudja megkapni: saját maga elégíti ki magát. A dudlizás ezek szerint lelki kárpótlás az elmaradt anyamellért. Még a kezdet kezdetén vagyunk csupán, de már felfedezhetjük első nyomait annak, hogy az ilyen dudlizó gyermek — ha ettől el nem szakad — további élete során is szívósan ragaszkodik minden kis örömhöz. De mert tapasztalata az, hogy ezt mástól nem várhatja, befelé fordul, saját magával fog csak törődni és nem tud átkapcsolódni másokra. Az ilyen dudlizó gyerek any-

nyira megszokja, hogy saját magát elégítse ki, hogy azután már másoktól nem is vár szeretetet, későbbi — szekszuális — életében: szerelmet. Természetesen ez a következtetés kissé korai, de mindenestre figyelmeztető tapasztalatszerzés a jellem kialakulásának első szakaszára. A dudlizás — különösen annál a csecsemőnél, aki rendetlenül vagy keveset kap szopni, vagy pedig nélkülözi a megfelelő szeretetteljes ápolást, gondozást, — szenvedéllyé válhat. Minél erősebb az a törekvés, hogy leszoktassuk róla, annál határozottabb az a tiltakozó állásfoglalása, mely a dudlizásban jut kifejezésre: „nincs szükségem rátok.“

Ezeknek a jelenségeknek — adleri értelmezés szerint — nem lehet tehát szekszuális értelmezést adni.

De nincs olyan vonatkozása az amerikai *Watson-féle behaviorizmus* iskolája szerint sem. A csecsemő teljesen kész reflex-rendszert hoz magával: a szopás mechanizmusát. Ahogy az ajkak a mellet érik, ősi-tudással: már tudnak szopni. (Nagyon súlyos eset, amikor a csecsemő nem tud szopni, s megtanulni sem tudja.) Az ajkak e reflexéhez kapcsolódik a táplálékfeldolgozás belső funkciója. Már most, ahogyan a *Pavlov-féle* kísérletnél a kutya már akkor is gyomornedveket választ ki, ha az etetésnél megszokott hangot hallja, úgy a csecsemő endogén táplálkozási funkciója is továbbfolyik, ha az ajkak dudlizni — szopni kezdenek.

Kissé elkalandoztunk a tárgytól, de csak azért tettük, hogy e magyarázatokkal szemben, — amelyek szerint a dudlizásnak nincsen szekszuális vonatkozása — annál pregnánsabbul lássuk a freudi magyarázatot, s ezen át azt a tudományos rendszert, amellyel a mélypszichológia ezeket a jelenségeket feldolgozza.

Kiindulási pontunk az, hogy a dudlizásnak már nincs köze a *táplálékfelvétel öröméhez*. A száj, mint erogén zóna az örömszerzés új funkciójához jut: azáltal, hogy az ujjat szopja, s így az ajkakot izgatja. (Amint láttuk, erre talán már az anyatestben is rájött.) Hogy a dudlizás öröm, amely akár szenvedéllyé is válhat, — valójában nem vitatható.

De nincs okunk a dudlizásnak szekszuális vonatkozását sem elvitatni, ha rideg tárgyilagossággal megállapítjuk, hogy az ajkak szekszuális örömszerző tevékenysége végigkíséri az embert életének minden fázisán át. A dudlizásból a normális fejlődés során — csók lesz, a szekszuális kiélésnek velejárója, a nemi egyesülés előkészítője, — s nem egyszer: pótléka is. A csecsemő az anyamellet marcangolja; ez is megmarad a felnőttek szekszuális játé-

kában, s a csókban kiszívott bőrfelület gyakran büszke trófea. De az orális korszaknak ebből az emlékből perverzió lehet, — a *jelláció, a kunnilingus*, — amely olyan súlyos neurózissá fajulhat, hogy a beteg egyáltalán nem tud többé elszakadni a szekszuálitásnak e számára kizárólagos formájától.

A szájnak két — látszólag minden szekszuálítástól független funkcióján: az evésen és a beszéden át is bőven kapunk adatot, vonatkozást az infantilis szekszuálítás e korszakára. Az „italos“ ember nem feltétlenül „részezes“ ember: az ital nemcsak a mámorért van. A „sokatfaló“ ember sem azért eszik gyakran, hogy feneketlen gyomrát megtöltse, de az ételek ízével izgatja szájának nyálkahártyáit. Ugyanez áll a gourmandra is. Iszákos, ételre sokat adó, sokatevő neurotikusok analízisei azt bizonyítják, hogy itt az örömszerzés orális szakaszának kiterjesztéséről van szó. A cigaretta- és pipázás sem feltétlenül stimulációra szolgál csak, de az ajkak öröme. A pipa, amely nem ég, a szivar, amelyet folyton rágnak, gyakran *külső* avizója annak a belső szekszuális-háztartásbéli zavarnak, amelynek eredetét az analízis az orális szakaszra vezeti vissza. Az amerikaiak gumirágása, egyes keleti népek „bétel“ rágása, a *bagózás* — mind erre a szakaszra visszavezethető szenvedélyek. Egy neurotikus férfi analízise során pld. kiderült, hogy még soha cigaretta nem volt a szájában, undorodott tőle: kisgyermek korában szenvedélyesen dudlizott, s erről brutális módon szoktatták le, az ujját paprikás-mustárral kenték be. Ezt a tilalmat, amely az orális fejlődési szakaszán súlyos formában érte, felnőtt életére is — a cigarettára, — tehát egy orális élvezetre terjesztette ki.

Még világosabb összefüggéseket látunk a szájnak egy másik funkciójával, a beszéddel kapcsolatosan. Dadogó gyerekek analízisében gyakran tapasztalhatjuk, hogy az ilyen gyermekeket erőszakos, kínos beavatkozásokkal szoktatták le a dudlizásról. Egy hadarva beszélő férfi analíziséből kiderült, hogy kisgyermek korában véresre szopta az ujját és ezt a szokását csecsemőkorából hozta magával. Erről csak hat éves korában szokott le, amikor egyik ujján vérmérgezést kapott és az amputációt alig lehetett elkerülni. E helyett: hadarni kezdett. Különböző beszédhibák eredetét találta így meg az analízis az orális szakasz fejlődési zavarában.

*

A kisgyermek-kornak első félesztendeje az, amelyet az orális zóna első szakaszának primátusa alá helyezhetünk. Ez nem jelenti

azt, hogy a csecsemő nem jut el más örömforrásokhoz is. Beszélünk már arról, hogy a csecsemő szopás közben a nemi szervét fogja, úgy, hogy már csecsemő-onániáról is beszélhetünk. De megfigyelhetjük azt is, hogy a csecsemő vizelet és székélése örömeiket vált ki, mint ahogyan a ringatás, a karravétel és a gyors mozgás is nagy örömet jelent a gyermek számára. Természetesen magyarázhatjuk a ringatás és a körülhordozás örömét azzal, hogy a csecsemőben annak a boldog állapotnak emléke idéződik, amikor — járás közben — az anyja testében ringott. Feltételezhetjük azonban, hogy ennek az örömrésznek is megvan a szexuális komponense. A hintázás a gyermekek egyik legnagyobb „kéjes” öröme, amelyet talán épp az vált ki — *Freud* is utal erre, hogy a nemi szerveket a levegő gyors áramlása szinte verdesi. Az orális szexuálításra mutat például az a kéjes érzés, amelyet sokan a hullámvasúton és hasonló szórakozásoknál éreznek.

Ennek az úgynevezett orális fázisnak korszakába esik az az öröm is, amelyet a rágás, a falás, a nyelés okoz. Ez az a korszak, amikor a csecsemő egyszerre „mindent a szájába vesz, mindent felfal”. (Az orális szakasznak ezt a második fázisát *Freud* „kannibalisztikus”-nak nevezi.) Természetesen ennek a törekvésnek nem kell feltétlenül szexuális értelmet tulajdonítani. Magyarázhatnók a foghúsnak szükségszerű izgalmával a fogzás folytán, amelyet a csecsemő azzal akar csillapítani, hogy mindent a szájába vesz és megrág. Ebbe a fejlődési korszakba esik az is, hogy a csecsemő lassanként szilárdabb ételeket kap, amelyet rágni tanul; felfoghatjuk tehát „tréning”-nek is. Bizonyos megnyilatkozásokat azonban mégsem hagyhatunk figyelmen kívül. Semmi valószínűsége sincs annak, hogy valakinek a felfalása és az az öröm, amit az okozna, a táplálkozási ösztön kielégülését jelenti. De figyeljük csak meg az anyát. Csecsemője iránti gyöngédségének extázisában „majd felfalja a gyereket”. Az „úgy szeretlek, majd megeszlek” — ismert szólásmod. A kisgyermeki fantáziák tele vannak azzal, hogy vagy őket falják fel, vagy ők falnak fel valakit, vagy valamit. Ebben a korai gyermekkorban indul meg az „azonosítás” lelki funkciója is, szinte párhuzamosan az infantilis szexuálítás orális-kannibalisztikus fázisával. Az azonosítás azt jelenti, hogy valakit, — akit szeret — a kisgyermek valósággal magába fogad, eggyé válik vele. S van-e teljesebb szimbóluma az azonosításnak, mint az, hogy valósággal magunkba foglaljuk: megesszük. Egyes primitív-népek megeszik a bátor ellenség szívét, hogy annak bá-

torságát így bekebelezzék. A gyermek is primitív ember, aki az azonosításnak ezt a legősibb formáját éli így ki fantáziájában. Általában véve ez a harapási, sőt leharapási készség, ha gyengéd formában is, — elég gyakran nyilatkozik meg a felnőtték szexuális életében, anélkül, hogy különösebb jelentőséget tulajdonítanak neki. A szívásig fajuló csók, amely fokozott kényérzettel jár, ugyancsak nem ritka jelenség. De nem ritka az sem, hogy a szexuális örömet például a fülcimpa harapdálásával fokozzák, stb. Ezekkel a példákkal megint csak arra akarunk rámutatni, hogy a felnőtt szexuálisításnak számos olyan kísérő jelisége van, amelynek forrását a gyermekkorban pontosan megállapíthatjuk. Az analitikus tapasztalat igazolásától eltekintve is, semmi okunk nincs tagadásba venni, hogy ezeken a gyermekkori jelenségeknek valóban olyan szexuális tartalma van, amely azután a felnőtt szexuálisításban már szabadon és vitathatatlanul bontakozik ki. Amint látjuk, a gyermeki szexuálisítás fejlődésének ezen első, orális szaka tele van olyan jelenségekkel, amelyek egész ártatlan, — de súlyosan perverz formákban is, végigkísérik az embert egész életén át. Tudjuk, hogy milyen fontos jelentőséget tulajdonít a modern gyermeknevelés az elválasztásnak és hány súlyos neurózis vezethető vissza az első gyermekév táplálkozási nehézségeire és különösen a hirtelen és erőszakosan történő elválasztásra. Ha már most az e területen szerzett tapasztalatainkat elmélyítjük és a jelenségek mögött meglátjuk azok rejtett tartalmát is, úgy a szülő, a nevelő szempontjából értékes adatot kapunk arra, miképpen foglaljon állást ennek az első orális szakasznak jelenségeivel szemben. Ennek az állásfoglalásnak rendszere állandó. Kiindulunk abból, hogy az *infantilis szexuálisítást a természetadta fejlődés jelenségének tekintjük*, tehát elkerülünk mindent, ami ezt a fejlődést megakadályozná, vagy megzavarná. Hagyjuk tehát, hogy a csecsemő tetszése szerint dudlizzék, s csak akkor figyeljünk fel erre a jelenségre, ha ez a szokottat messze meghaladó formában, vagy mértékben jelentkezik. Ekkor se tekintjük azonban másnak, mint olyan avizónak, amely a gyermek általános fejlődésének, beilleszkedő képességének zavarára mutat. Ennek a zavarnak állandó és örök forrása a szeretet-hiány, vagy pedig a túlhajtott szeretet. Mind a kettő arra vezet, hogy a kisgyermek nem tud egészségesen beilleszkedni környezetébe. Az a csecsemő, aki nyugodt és szeretetteljes atmoszférában nő fel, ugyancsak dudlizik, de a dudlizást rövidesen abbahagyja, hogy aztán szexuális fej-

lődésének új területeit hódítsa meg a maga számára. Természetesen az aggódó szülő, nevelő hajlamos arra, hogy „szenvédélyes”-nek bélyegezze meg azt, ami csak természetes fejlődési jelenség. Itt az optimista állásfoglalás a helytálló, ami azt jelenti, hogy ne ijedjünk meg, ne lássunk „bajt”, s így ne akarjuk a csecsemőt a dudlizásról erőszakkal leszoktatni. Régebben azt tanácsolták, hogy a dudlizó gyereket azzal lehet leszoktatni, ha az ujját paprikás péppel vagy mustárral kenik be. Egy ilyen beavatkozás esetleg célravezető, ha a cél az, hogy megakasszunk egy természetes folyamatot. De ez nem lehet a cél, s így ne tegyünk egyebet: a dudlizással szemben viselkedjünk *passzívan*; legfeljebb kezdeti korszakában engedhetünk meg magunknak annyit, hogy *nagyon gyöngéden*, szinte *észrevétlenül*, de feltétlenül anélkül, hogy a legkisebb tilalmat is fűzzük hozzá — tehát azt se mondjuk, hogy „pfuj-pfuj”, vagy „kakis” stb. — kivegyük az ujját a szájából. Semmi esetre se alkalmazzunk erőszakos rendszabályokat: ne kössük le a kezét, ne húzzunk rá keztyűt, ne kenjük be semmivel, ne rántsuk ki ujjacskáját a szájából, ne szidjuk, szóval: ne vegyük tudomásul, — tekintsük *természetes jelenségnek*, amely csak akkor fajulhat el, ha a gyermeket erőszakos fellépésünkkel, helytelen magatartásunkkal *belehajszoljuk* abba, hogy számára *különös fontosságot* kapjon akár tiltakozás, akár örömforrás formájában az, hogy dudlizik. A dudlizásnak — pld. a fogzásnál — egyszerű fiziológiai okai is vannak, s így a szülő, akárhogy értelmezi is — *még akkor is, ha nem tudja ellenállását legyőzni az infantilis szekszuálitás freudi igazolásával szemben* — akkor nevel helyesen, ha fokozott, de nem túlzott szeretetével és figyelmével okosan átsegíti gyermekét azon, hogy saját maga erejéből essék át a dudlizás elmaradhatatlan korszakán.

Természetesen ez nem mindig sikerül, illetve csak — látszólag sikerül. A gyermekek nagyon gyakran visszaesnek a dudlizás korszakába: a szájukat rágják, vagy egy hajtincsüket veszik a szájukba, s azt rágják-szopogatják. Különösen gyakori jelenség, mint a bizonytalanságnak, a gyengeség-érzésének, a zavarnak megnyilatkozása: a ceruza-, a tollszár rágása. Ezek szinte szimbólikus visszaesések a csecsemő-korba. Vannak gyerekek, akiket az erős tilalom leszoktatott a dudlizásról, de még nagyobbacska korukban is — álmukban dudliznak.

Valóban nem az a fontos, hogy ezeket a jelenségeket a szülő, nevelő — szekszuális-tartalmúaknak értelmezi-e? A fontos az,

hogy megérezze: gyermeke nem tudott továbbjutni fejlődésének legalsó szakaszán, vagy gyengeségében, maganembízásában egyre visszaesik oda. Amint mondtuk: a szülő tekintse ezt *jeladásnak* arra, hogy a gyermek nem tud korának megfelelően beilleszkedni környezetének kis szocietásába. Ne akarjon olcsó dicsőséget szerezni azzal, hogy leszoktatja egy „rossz szokás“-ról, — hiszen ezt erőszakkal is elérheti, sőt a szeretet is követhet el erőszakot, — de igyekezzék higgadtan és elfogultság nélkül továbbsegíteni gyermekét fejlődésének útján, amelyen megszületésétől kezdve magával cipeli szekszuális végzetét is.

Mielőtt a gyermek szekszuális fejlődésének következő szakaszára áttérnénk, rá akarunk mutatni arra is, hogy egy nagyon súlyos lelki-megbetegedési forma: a *melankólia*, a szekszuális fejlődésnek erre az első szakaszára vezethető vissza és pedig annak második — „kannibalisztikus“ fázisára. A melankólikus a külvilággal szembeni szemrehányásait maga ellen fordítja. A külvilág itt az a szeretett személy, akinek részéről éppen ebben a korszakban érte olyan súlyos sérelem, hogy fejlődésének ettől a fázisától többé nem tud elszakadni. Természetesen, amikor az orális szakaszban ezt a patogén kivételést közöljük, korántsem akarjuk ezzel azt mondani, hogy az excesszív dudlizás — illetve erőszakos beavatkozás e korban — melankóliára vezet. A modern pszichológiai kutatás érdekes megállapításokat tesz arra vonatkozóan is, hogy miképen alakul ki azok *jelleme*, kiknek fejlődése valamelyik infantilis szekszuális fokon zavart szenvedett, vagy — ha átmenetileg is — megakadt. Az orális szakasz karakterét úgy jellemezhetjük, hogy olyan emberek ezek, akiket „nehéz lerázni“. A magyar nyelv nagyon finom pszichológiai készsége itt is megnyilatkozik: „szívósak“ az orális szakasz karakterei. A szívás a *száj funkciója*! Ez a szívóosság, ez a tapadás nemcsak az emberek közötti érintkezésre vonatkozik, de munka-módjukra is. Ha valamihez hozzáfognak, azt szívósan elvégzik és bíznak munkájuk sikerében. Ahogy az orális szakasz csecsemőjét az jellemzi, hogy mindent a szájába vesz, mintha ezen keresztül akarna mindent megtudni és megismerni, úgy ennek *szublimált* formája: a kutatók és felfedezők típusának magasrendű szellemi tevékenysége.

Az analízis fázis

A kora gyermeki élet második fontos szakasza, a *tisztaságra való szokással kezdődik*. Ferenczi szerint minden erkölcs kezdete:

a záróizmok erkölce. Azt mondhatjuk: *ez minden szekszuális morál kezdete is*. És itt előljáróban mutassunk rá arra, hogy a primitív népeknél a kisgyermek mindaddig szopnak, amíg csak maguktól abba nem hagyják, — amíg fogaik annyira ki nem nőnek, hogy minden külső beavatkozás nélkül áttérnek a szilárdabb táplálkozásra. Így van ez a cigányok társadalmában is, de így van valamennyi primitív népnél. De ép így nem ismerik a primitív népek gyermekei székelési és vizeleti szükségleteik szabályozását sem. És ez nemcsak a gyermekekre vonatkozik, de a felnőttekre is, akik ott végzik el szükségleteiket, ahol éppen rájuk jön. A primitív népek társadalma tehát ebben a két kérdésben nem állított fel törvényeket. És így a gyermekek szekszuális fejlődésének ezen a szakaszon semmi külső társadalmi konstrukció útját nem állja.

A mi társadalmunk, a csecsemő jól felfogott érdekében, a szopás időpontját és mennyiségét is szabályozza, hogy azután a hat-nyolc hónapos gyermeket végleg elválassza az anyamellről. Tulajdonképpen ekkor indul meg a kisgyermek társadalmi szereplése, amelynek lassanként nemcsak passzív szenvedője, de aktív hőse is. Az első hőstett, a társadalomba való beilleszkedésnek első dicsőséges eredménye: az éjjeli edényke kellő időben és kellő módon szolgáltatott tartalma. Hogyan és miképpen kell a kisgyermeket tisztaságra szoktatni, — nem tartozik e könyv keretébe.* Bennünket ez a kérdés megint csak a gyermeki szekszuális fejlődése szempontjából érdekel. Így jutunk el a freudi beosztás második szakaszáig, amelyet „*anális*”-nak nevez. Ennél a fejlődési szakasznál is párhuzamosan egymás mellett halad a két különböző felfogásbeli értelmezés. Az adleri felfogás szerint a kisgyermek hamar észreveszi, hogy az anya számára milyen óriási jelentőséggel bír rendszeres széklete. Észreveszi, — tehát harci eszközül használja fel a felnőttek társadalmával szemben. Így válik harcieszközzé a hasmenés, amellyel szinte az jut kifejezésre, hogy „*azt csinállok, amit akarok és nem engedem magam korlátozni*”, de állásfoglalást fejez ki székének visszatartásával is, mintha ezzel obstrukciót gyakorolna a felnőttekkel szemben. Tudjuk, hogy a székelés kérdése lassanként az ember testi életének centrális problémájává válik. Az anya még a későbbi gyermekkorban is egyik legfontosabb nevelési kérdésnek tekinti, hogy gyermeke kellő időben elvégezte-e a dolgát. Megérthetjük azután, hogy ez a terület az, amelyen a gyermek további fejlődése során állandóan harci

* Lásd szerző „A Te gyereked” c. könyvét. — Pantheon 1934.

3* Székely: A gyermekévek szekszuálisítása.

tényeket produkál. De ott, ahol ez a harc nemcsak a külvilággal, de — neurotikusan — magunk ellen folyik: ott is megtaláljuk a székelés körül a legkülönbözőbb ceremóniákat, zavarokat, szokásokat. Talán kissé szatirikusan hangzik, ha azt állítjuk, hogy ez a kimondottan testi funkció, amelyről már a korai gyermekkorban sem illik beszélni, — *lelki* tartalommal telik meg. A kisgyermek korán felfedezi, hogy a felesleges anyagok eltávolítása saját magának *kielégülést*, örömet okoz. Ahogyan a szopásnál a táplálék-felvevéstől hamarosan elszakad az ujjszopás, mint különálló örömforrás, így a székelés is megszűnik a kiürülésnek egyszerű élettani funkciója lenni, hanem az örömszerzés új, felfedezett forrásává válik. A kisgyermek korán rájön arra, hogy a végbél nyílása erogén terület, vagyis annak ingerlése örömet okoz. Ehhez a felismeréshez elsősorban a tisztántartás vezet: hiszen az anyák, az ápoló-személyzet különös gondot fordítanak arra, hogy a végbélnyílás (és a nemi szervek) mindig tiszták legyenek. A gondos mama a legkisebb székelési zavarnál szívesen használja fel az ősi instrumentumot, a „*kristért*“ és a legkisebb rendellenességnél már ott áll a hőmérővel, hogy a végbélben keresztül mérje meg: nincs-e kisgyermekének láza? Ezek a beavatkozások csak előkészítik és megerősítik azokat a tapasztalatokat, amelyeket a gyermek amúgy is megszerzne magának azon az örömen át, amelyet a bélsárnak a végbélben való átnyomása okoz. Ennek az örömnek fokozására visszatartja székét, hogy az minél nagyobb nyomást gyakoroljon a végbélre és így annál inkább izgassa. Minél nagyobb tömeg volt, amelyet így összegyűjtött és az minél keményebb — tehát minél nagyobb nyomást gyakorol a végbélre —, annál nagyobb örömet okoz, még akkor is, ha ez némi fájdalommal jár. Ez az örömforrás megmarad az ember egész életén át, sőt a klimaktérium után szinte alkalmasnak látszik arra, hogy minden más szekszuális örömet pótoljon. Hogy egy jól elvégzett széklet milyen megkönnyebbülést hoz — tehát egy feszültség megszűnését, s milyen kielégülést, — azt mindannyian tudjuk, mint ahogyan azt is, hogy a neurózisok mennyire áttevődnek erre a területre, s mennyire összefüggnek a szekszuális zavarokkal is.

*

Ennek az anális korszaknak is két fázisát különböztetjük meg. Az első fázist, a kielégülésnek az az öröme jelzi, amelyet a bélsárnak kilökése, eltávolítása okoz. Tudjuk, hogy a kisgyermeket mennyire foglalkoztatja, érdekli a teste. Az első tárgy, amit saját

testéből eltávolít: a vizelete és a széke. A kisgyermek úgy tekinti a székét, *mint a saját testéhez tartozó valamit*, teste egy darabját, amelyre minden érdeklődését központosítja. Undort nem érez és szívesen játszik vele. És mert testéhez tartozik, úgy gondolja, hogy annak értéke is van. De a környezete is ráneveli arra, hogy megfelelően értékelni tudja. Figyeljük például a gondos mama arcának ragyogását, ha gyermeke az edénykébe kiadósan elvégezte dolgát. Mintha *ajándék*-ot adott volna a mamának, s a kisgyermek valóban annak is érzi. Ez az értékelés kifejezésre jut például abban is, hogy a kisgyermek elképzelésében, — erről később lesz még szó, — a világrajövés, a szülés is a végbélen át történik, mintha azonos funkcióról és anyagról lenne szó. A gyermek elképzelései itt is végig kísérik az ember filogenetikus fejlődését. Ennek az elképzelésnek fejlődéstani valósága az az ősi stádium, amelyben a szaporodásnak és a bélsár eltávolításának közös szerve van, a *kloáka*. Egy kisgyermeknek például az volt a szokása, hogy öt-hat éves korában is gyönyörködött az edényke tartalmában és a bélsár-daraboknak ugyanúgy nevet adott, akár a babáinak. Megfigyelhetjük azt is, hogy a kisgyermek, ha nem akadályozzák meg őket benne, bekenik az arcukat bélsárral. (Ugyanezt a jelenséget tapasztaljuk egyes elmebetegeknél, akik az infantilis fejlődésüknek ebben a korában élnek.)

Az analízis fázis második korszakát: a bélsár *visszatartása* jellemzi. Ebben a visszatartásban a bélsárnak túlzott értékelése jut kifejezésre. Innen ered az analitikus karakterológiának az a megjelölése, hogy azok, akiknek fejlődési korszakában az analízis fázis különös mértékben megragadt: „*analízis karakterek*“. Az ilyenek zsugoriak, a pénzt minden mértéken túl becsülik, de ugyanakkor nagyon pontosak és rendszeretőek. A bélsárnak és a pénznek — aranynak — ilyen azonosságát a néphit is igazolja. Régi népmesék szamarát, kinek sara: arany, mindannyian ismerjük. „*Losung*“-nak nevezzük a kereskedő napi jövedelmet, de ugyanígy nevezik a német vadászok az állatok sármaradványait is. Betörő babona — erről *Reik* ír bővebben —, hogy a tett színhelyén oda-székelnék, mintha ez „fizetségül“ szolgálna!

A „szabad“ — „nem szabad“ fogalma a kisgyermeknél *legtöbbször* is a székletéhez kapcsolódik. Szabad, tehát erkölcsös és dicsérendő cselekedete az, amikor a dolgát rendes időben és a megszabott helyen elvégezte, míg a társadalom törvényével kerül szembe, ha ennek a követelménynek nem tett eleget. Ehhez a fázis-

hoz fűződik a *bűntudat* kialakulása is, melynek első formája az éjeli edény körül alakul ki.

Az anális fázis az egy év körüli korban kezdődik, ami természetesen nem azt jelenti, hogy az egyes fejlődési szakaszok jelenségei a gyermek évei szerint egymástól elválaszthatók lennének. Már az orális fázisnál is láttunk anális megnyilatkozásokat, mint ahogyan az anális fázisba is belenyúlhatnak az orális szakasz egyes jelenségei. Teljes óvatossággal kell felfigyelnünk arra, hogy az anális fázisban már olyan magatartási formák alakultak ki, amelyek, — minden neurózis nélkül is — végigkísérik és meghatározzák későbbi életünket. Rámutattunk arra, hogy ebben a korszakban alakul ki bennünk a „szabad” és „nem szabad”, — tehát az erkölcs fogalma — abban a formában, hogy módunk van annak első követelményeit aktíve is magunkévá tenni. Amikor a csecsemő a szopás pontos időpontjához alkalmazkodott, ez valójában nem az ő akaratán múlt. De már aktíve, cselekvő-személyként lép a gyermek az élet színpadára, amikor uralkodni tud záróizmai felett. A szülőnek, nevelőnek tehát fokozott gondossággal kell felfigyelniük e korszak minden jelenségére. A tisztaságra való szoktatás egyike a legnehezebb feladatoknak, ha nem akarjuk, hogy neurótikus komponenssé legyen. Semmi esetre sem szabad a székeles amúgy is örömet hozó funkcióját felfokozni azáltal, hogy a tisztaságra való szokásnak kihangsúlyozott értéket, szinte mondhatnók, morális jelentőséget tulajdonítunk.

A másik véglelet: az a *szigorúság*, amely azonnal súlyos erkölcsi ítéletet alkalmaz, ha a kisgyermek elfeledkezett magáról. Ne alkalmazzunk tehát büntetést a kisgyermek tisztaságra-szoktatásánál, de azután se, ha e kérdésbe-vágó deliktumokról van szó. Általában két éves kora körül a gyermek már tisztaságra szokott, bár azután is előfordulnak kisebb-nagyobb visszaesések. (Az ágybavizelés kérdését itt kikapcsolhatjuk.) Nem baj, ha a tisztaságra való reászkokás tempója lassúbb a kellenénél; semmi esetre se akarjuk erőszakos beavatkozással gyorsítani ezt a folyamatot.

*

De most térjünk vissza az anális korszak legfontosabb fejezetére: a *szadisztikus* és *mazochisztikus* jelenségek kialakulására. E jelenségek arra a tapasztalatra vezettek, hogy a gyermek e szexuális korszakát *anál-szadisztikus*-nak nevezzük el. A szadizmus fogalma közkeletű: olyan kegyetlenkedő-hajlamot értünk alatta, amelynek kiélése gyönyört okoz. A mazochizmus ennek a negatív

vuma: az a gyönyör-forrás, amelyet a nekünk okozott fájdalom, kín táplál. A szado-mazochizmus leggyakoribb megnyilatkozási formája: a *verés* és a *megveretés*. Természetesen beszélhetünk lelki szadizmusról és lelki mazochizmusról is: amikor abban leli valaki lelki kielégülését, ha mást akarátának alárendel, brutalizál, vagy pedig másnak akarathatár nélkül aláveti magát. Valójában ennek a két lelki és szexuális alap-formának harca a kisgyermekkorban és épen ebben: az anális fázisban dől el. Lehetetlen fel nem ismerni, — hogy alig kimutatható, de bizonyára meglevő *hajlamosságok* mellett, a kisgyermeknek *tapasztalatai* azok, amelyek az egyik, vagy a másik irányba való fejlődését meghatározzák. A szülő, nevelő szadisztikus beállítást átviszi a gyermekre, aki erre vagy úgy reagál, hogy magáévá teszi maga is a szadisztikus formát, vagy megtörik, — s mazochisztikus karakterré lesz.

Ez a fejezet tehát az, amelynél bővebben kell foglalkoznunk a *verés* nevelési problémájával. A verésnek szinte kivétel nélkül *szexuális* jelentősége is van. És pedig nemcsak annak a szempontjából, akit vernek: a gyermek, — hanem annak a szempontjából is, aki — ver. Igen gyakran vagyunk kénytelenek megállapítani, hogy a szülő, nevelő saját, talán más vonatkozásokban jól eltakart szadizmusát éli ki, amikor „nevelés” címen megveri gyermekét. A szülők igazi karaktere — így lesz nevelési tényezővé. Ha a szülők perbe tudnának szállni magukkal és önanalízisük során volna annyi erkölcsi bátorságuk, hogy megállapítsák: a gyermek megverése az ő számukra is egy bizonyos kínos feszültségnek örömteli levezetését jelenti, akkor, — ha valóban a jó nevelő feladatát akarnák betölteni, — sohse vernék meg a gyermeket. De emlékezzünk Rousseau gyermekkorára, aki vadossággal kikényszerítette, hogy az amúgy is anál-erotikus nevelőnője megverje. A verés a gyermek számára gyakran örömteli — tehát mazochisztikus büntetés. Egy 32 éves férfi analiziséből kiderült, hogy 3—4 éves korában német-kisasszonyuk a kimenőjét arra használta fel, hogy őt és nővérét egy nénikéjéhez vitte el, ott levetkőztette és egy nádpálcával elverte őket. Ennek ellenére — a férfi vallomása szerint — végtelenül ragaszkodtak ehhez a nőhöz és egyik kisasszonyukat se szerették úgy, mint ezt. — Egy 6 éves gyerekről kiderült, hogy minden csinytevéseinek célja az volt, hogy jól elnáspálgolják. Amikor az apa lemondott erről a nevelési módszéről, — a csinytevések is megszűntek, ami természetesen korántsem jelenti azt, hogy a gyermek különben is súlyos neurózisa eny-

hült volna, de más síkra tevődött át. Igen gyakori jelenség még most is, hogy a szülő, — különösen az apák gyakorolják ezt, — valóságos ceremóniával letolatják a kisgyermek nadrágját, vagy bugyiját és úgy csapdossák meg fenekét pusztá kézzel, de pálcával, vagy szíjjal is. Az apa, aki „leoldotta nadrágszíját“ és így büntette meg gyermekét, ma korántsem régmúlt idők dickensi figurája, de még most is: gyakori valóság, — persze a nadrágszíját más helyettesíti. Hányszor halljuk nevelési tanácsadóknak, hogy valósággal „ki kell venni a gyermeket az apa, vagy az anya kezéből“ — annyira elveszti önuralmát, — ami nem jelent egyebet, mint azt, hogy teljesen átengedi magát szadizmusának. Bár elfogadható magyarázatnak látszik, hogy azért „fenekelik“ meg a gyermeket, mert ez legpuhább része, s így a verés itt a legveszélyesebb, — nem kétséges, hogy épen e területnek erogén volta az, ami alkalmassá teszi arra, hogy a szülő, nevelő így élje ki magát, esetleg így idézze saját gyermekkorának szadisztikus-mazochisztikus — e kettő gyakran alig választható el — emlékeit.

*

De különös hangsúllyal kell reámutatnunk arra is, hogy ebben az *análiszadisztikus életszakaszban kezd kialakulni a két nemnek egymástól elkülönülő szekszuális formája*. Az orális fázis még biszekszuális, nincs nem-szerinti elválasztódása. De a szadizmus, illetve mazochizmus természetadta ösztön-formája itt, e fejlődési fázisban azt az energia-forrást jelenti, amely a férfinál a *szerelem tárgyának magáévátévésében*, a nőben *pedig az odaadásban nyilvánkozik meg*. A szekszuális nevelésnek, — amely azonban valójában sohasem különíthető el a nevelés általános feladataitól, — ebben a korszakban különös jelentőséget ad tehát az a megállapításunk, amely a speciálisan férfi és speciálisan női szekszuális *magatartás* kialakulását erre a korszakra vezeti vissza.

Az analízis korszakkal egybeesik, hogy a gyermek egyre több társadalmi törvényt ismer meg: mindenek előtt a tisztaságra való szokást. E törvénynek megismerése és elfogadása — *lemondással* jár. E lemondásért a gyermek szeretetet vár, mint ahogyan a ki nem élhető ösztöneit a kisgyermek is — szeretetté alakítja át. *A gyermeki gyengédség a szublimálás első formája*. Ebben a fázisban indul meg a gyermek — valóban rohamlépésben történő — beleilleszkedése a társadalomba, aminek két olyan pszichológiai komponense van, amelyekre most, — az analízis fázisban már különös gondot kell fordítanunk. Az egyik: a gyermeknek az a

képessége, hogy amit „nem szabad“ — azt a maga énjével is elítélje, s úgy fojtja el. Erre azonban csak az a gyermek képes, aki-
nek *én-je* — egyénisége szerető, meleg atmoszférában megerősödik, s nem torzul el a szigorú, állandó parancsokkal — „ezt nem illik, pfuj, ezt nem szabad“ — gyötrő nevelés kalodájában. Talán a legveszedelmesebb korszaka a gyermeknek ez a két-három éves kora közötti, amelyben a legtöbb szabadságot, a legtöbb napot, a legtöbb levegőt kell kapnia, hogy megerősödjék. Ahogy a gyermek testének levegő, nap kell, úgy a lelkének: szabadság.

A másik komponens: *a szublimálás*. Ám a szublimálás nagyon finom lelki funkcióját csak az tudja elvégezni, aki szekszuális ösztöneinek legalább azt a részét kiélheti, amely nem feltétlenül aszociális. Ne lépünk tehát túlságos igényekkel fel a gyermekkel szemben, és *valóban csak ott korlátozzuk ösztönmegnyilvánulásait*, ahol ezek élesen a társadalomba ütköznek. Ez azt jelenti, hogy az a nevelés, amely a maga állandó „nem szabad“-jával az ösztönkiélések szűk körébe szorítja be a gyermeket, *megakadályozza azt, hogy belőle szublimálni tudó, tehát alkotó, értékeset produkáló*, társadalomba hasznosan beilleszkedő ember legyen. A szigorú nevelés megköti a lélek és a szellem fejlődését, mert attól a képességtől fosztja meg, hogy fel nem élt szekszuális ösztönenergiáit hasznos tevékenységre váltsa át. Különösen fontosak azok a megfigyelések, amelyek az anális fázisban a kisgyermek *fantáziájára* vonatkoznak, amelyet elképzelhetetlen mértékben foglalkoztat, hogy a testéből kijön valami, ami a számára élővalóság, testéből kiszakadt önállóvá, idegenné lett test. Ezekkel a fantáziákkal esik egybe, hogy a gyermeket foglalkoztatni kezdi a megszületés problémája. Különösen fontos szerepet játszanak ebben a korban a szülőkhöz kapcsolódó fantázia-képek, amelyek át és át vannak szöve szadisztikus és mazochisztikus elemekkel, — s ezek nyomán egyre jobban kifejlődő — bűntudattal.

A gyermeki kornak különösen kényes korszaka az, amelytől nagyon nehéz elszakadni. Tudjuk, hogy tevékeny területe a neurotikus formák kialakulásának is. A klinikai tapasztalat pld. azt mutatja, hogy a *kényszer-neurózis*-ok az anális-korra vezethetők vissza. Beszéltünk arról is, hogy e szekszuális fejlődési korszakon való hosszabb-megmaradás milyen karakterbeli tulajdonságok — anális-karakterek — kialakulását készíti elő. Természetesen ugyanennek a korszaknak meg van az a sajátossága is, amellyel az ekkor megnyilatkozó szekszuális ösztönjelenségeket más társa-

dalmilag megengedett formává alakítja át, — szublimálja. A kisgyermek székleetével való játszásának szublimált formája — a szobrászat és a festészet. Amíg az orális korszak szublimálási formája a *kutatás* és a *felfedezés* volt, addig az anális korszaké: az *alkotás*, a *technika*, a *rendszerető munka*.

A genitális fázis

Akár az orális, akár pedig az anális korszakot tekintjük, közös jellemzőjük, hogy nem állanak vonatkozásban a *genitálék*-kal. Ezért nevezzük ezt a korszakot *praegenitális*-nak. Nehéz feladat volt ennek a korai gyermeki korszaknak szekszuális tartalmát kimutatni, mert hiszen az általános felfogás a szekszuális fogalmát a genitálékhoz kapcsolja és úgy fogja fel, hogy *szekszuális* az az inger, amely vagy onnan indul ki, vagy pedig közvetve oda tér (erekcio, nedvkiváltás, stb.) vissza.

De mielőtt ennek a korszaknak mélypszichológiai értelmezésére rátérnénk, járjuk meg a kisgyermekkel együtt lelki és szellemi fejlődésének azt az útját, amelyen ráeszmél arra, hogy genitáljának különös jelentőséget és értelmet adjon.

*

A kisgyermek mindent *természetes*-nek talál, ami a testére vonatkozik. Nem ismeri a szemérmet, nem tudja, hogy van olyan testrésze, amit megmutathat és olyan, amelyet rejtgetnie, takargatnia kell. Ahogy az emberiség fejlődésében a szemérem egy magasabb fokot jelez, úgy a gyermek is, — aki végigcsinálja nemcsak a *faj*, de a *társadalom* fejlődését is, — csak később ismeri meg ezt a fogalmat. De meg tudja különböztetni a mamát, sőt később a papát is, bár alapjában véve — és ez különösen fáj a papáknak —, minden keményarcú, mélyhangú, esetleg szakállas és bajszos bácsi: papa. Ennek a megkülönböztetésnek egyre több és több tartalma van. Lassanként rájön arra, hogy kétféle ember van: *mama-ember* és *papa-ember*, sőt kialakuló tapasztalatai arra is rávezetik, hogy ezek nemcsak külső formában különböznek egymástól, de abban a szerepben, amelyet betöltenek. A fejlődésnek még egy további lépése: lassanként ráeszmél arra, hogy a *papák társadalmáé a hatalom*. Mialatt a gyermek a tapasztalatszerzésnek ezt a hosszú útját megjárja, kialakul benne életének legfontosabb, sorsdöntő lelki képessége: az *azonosítás*. Egynek, azonosnak érzi magát azzal, akit szeret, magáévá teszi azt, amit mond, azokat a

tilalmakat, amelyeket képvisel. Az azonosításnak *gigantikus* munkája határozza meg a társadalom menetét, ez az, ami a generációkat összetartja és azt a kis harmóniát — amely mégis meg van az emberiség életében, — biztosítja. A kisgyermek legelőször és valójában sohamegnemszűnően a lélek legmélyebb mélységében az *anyával* azonosítja magát. Igen ám, de társadalmunk: a férfiak társadalma és a kisgyermek körül már születését megelőzően egy speciális atmoszféra alakult ki, aszerint, hogy fiú-e vagy leány? A szülők, — amint már erre rámutattunk — előre állást foglaltak a gyermek nemének kérdésében. Ebben az állásfoglalásban pedig benne van az, ahogyan a *saját nemüket*, vagy mélyebben fekvően: *saját szexuális szerepüket* értékelik. Ha azután a gyermek világra jött, ez az állásfoglalás továbbra is megnyilatkozik, de már határozott pozitív formában: nem a *gyermek*-et nevelik, de a *fiú*-t, vagy a *leány*-t. Ez a fiúnak, vagy ez a leánynak való nevelés vezet azután arra, hogy a kisgyermek különbséget tudjon tenni a papa és a mama között és pedig abban az értelemben, hogy vele egynemű-e, vagy pedig a másik nemhez tartozó. A legnagyobb szeretet mellett is, ebben az állásfoglalásban már *értékelés* is van. A kis fiú, aki rájött arra, hogy a papáké az erő és a hatalom, természetes, hogy a papa helyét akarja elfoglalni, már csak azért is, mert hiszen a mama — a papáé is. A papa az a konkurrens tehát, akinek a helyét el kell foglalnia. A kisleány ugyan csak rájön arra, hogy a papa hatalmasabb és így ő az, akinek a szeretetét a mama konkurenciájával szemben elsősorban kell biztosítani a maga számára. A kislány tehát a mama helyét szeretné elfoglalni. Amikor a kisfiú a mamát akarja feleségül venni, valóságban a papa helyét akarja elfoglalni; amikor a kisleány a papához akar feleségül menni — a papa kizárólagos szeretetét akarja így a maga számára biztosítani. Mindez a nemek értékeléséből következik, egy olyan társadalomban, amelynek hatalmi primátusát a férfiak adják meg. Ebből alakul ki azután az a törvényszerű jelenség, hogy a *kisgyermek az ellenkező nemű szülőjéhez vonzódik inkább és a vele egyneműt — konkurrensének tekintti, akit szívesen elítávolítana*. Ez az úgynevezett Ödipusz konstelláció-nak nagyon egyszerű fogalmazása. Ez a kérdés természetesen a valóságban korántsem ilyen egyszerű, s a pszichoanalitikai kutatás legfontosabb területe. De e kérdés könnyebb megértése kedvéért, hadd folytassuk ezt a leegyszerűsítő gondolatmenetet. A kisgyermek lassanként felfedezi a testét, hogy azután rájöjjön életének első

nagy élményére, amely azután — épen a külvilág hatása alatt egyre több és több szexszuális tartalmat kap. Ez a nagy élmény pedig — *ha fiú* az, hogy vannak másfajta gyerekek, akiknek nincs meg az, amije neki van; *ha leány*: hogy neki hiányzik az, ami a másoknak, a fiúnak megvan. És mert ez egybeesik azzal, hogy a hatalmon lévő nemnek megvan az, ami a leánygyerekeknek nincs meg — a fiú genitáléja *hatalmi szimbólummá* lesz, s egyben a gyermeki élet egyik centrális problémájává. Miután a fiúgyermek valami olyasmit sejt, hogy a leányoknak nincs *penis*-ük (ezt nem akarják elhinni, tudomásul venni) könnyen lehetségesnek tartja, hogy ő is elveszítsse, és pedig — büntetésül. A kisfiút állandó rettegésbe tarthatja az, hogy elveszítheti *penis*-ét és ezt a félelmet még elmélyítheti az a hibás nevelési mód, amely oly gyakran nyilatkozik meg, amikor megfenyegetik a gyermeket: vigyázz, levágják, ha rossz leszel, elviszi a kakas, stb. Majd látni fogjuk, hogy ez a félelem, milyen súlyosan kapcsolódik be az onánia kérdésébe. A kis-leány *penis*-e csak *csökevény* formában — *clitoris* — van meg s e magyarázat szerint úgy érezheti, hogy *már meg is bűnhődött* egy elkövetett bűnért, melyről határozott formában nem tud ugyan, de amely mégis ott lappang lelke mélyén.

Ezek a félelmek eltöltik a gyermekek lelkét és centrális problémává teszik a genitálét. A kisgyermek számára a legnagyobb érdeklődés tárgya a másik gyermek genitáléja. Innen van az, hogy a kisgyermeki játékok — ha magukra hagyjuk őket — szinte kivétel nélkül arra vezetnek, hogy egymás szerveit fogdossák, nézegetik, — amiben azonban semmi baj sincs. De a gyerekek egymás tapasztalatra is szert tesznek és pedig arra, hogy a genitálék fogdosása — örömezzést okoz. Ezt a tapasztalatot korán megszerzik. Ha maguk rá nem jönnének erre, rávezeti őket a gondos ápolás, az állandó tisztántartás, amely gyakran túlzott figyelmet fordít éppen a genitálék tájékára. Különösen áll ez a leánygyermekre, akinek természetesen csak a külső genitális részeit a *clitoris* és a szeméremajkakát tartják tisztán. (Kínában a lánygyermek vaginájába is belenyulnak, s így tartják tisztán, — aminek a nő későbbi szexszualitása terén nagy jelentősége lehet, mert a frigiditásnak egyik feltételezett oka — amint látni fogjuk — megszűnik.) A genitáléknak ez a dörzsölése, amelyet a tisztántartás elkerülhetetlenné tesz, rávezeti a gyermeket erre az erogén területre és ezáltal az *infantilis onániára*, amelyről még bőven lesz szó.

De nemcsak az ápolás, hanem maga a szervezet is gondos-

kodik ennek a zónának izgatásáról: így a különböző váladékok, a vizelet, stb. útján, amelyek különösen a leánygyermeknekél a genitális részeket áztatják fel. Azok a korai szekszuális ösztönök, amelyek autoerotikusan, tehát a saját testen át keresik kielégülési formájukat, igen korán jutnak el ehhez a fallikus fázishoz, illetve végigkísérik már a korábbi — orális, anális — fejlődés menetét is, azokkal párhuzamosan haladnak, hogy azután — a normális fejlődés során átvegyék az uralmat a többi erogen zónák felett és reájuk koncentrálódják a gyermeki — majd a pubertásos és felnőtt kor teljes szekszualitása.

*

A fallikus fázis: az *onánia* korszaka, s ezzel részletesen foglalkozunk. Itt kell azonban rámutatnunk arra, hogy amíg a fiúnál ez a fallikus fázis könnyű lehetőséget nyújt arra, hogy áttérjen életének arra a korszakára, amikor a genitálé szerepe már a nemi egyesüléshez kapcsolódik, addig a leányoknál más a helyzet. A nő genitális szerve: a *vagina* — a hüvely — nem pedig a *clitoris*, amelynek izgatásával e korszak szekszuális örömet megszerzi. A kislány a legtöbb esetben rá sem jön arra, hogy van egy másik olyan nyílása is, amely a későbbi nemi élete során a főszerepet viszi. A fallikus fázis onániája oly aktívvá teszi a clitorisra át való örömszerzést, hogy ettől — gyakran — később sem tud elszakadni, ennek izgatása az, ami örömet okoz, nem pedig maga a nemi érintkezés. A frigiditást — a nő impotenciáját — nagyon sok esetben ezzel magyarázzák és igazolják.

De erről a kérdésről az onánia kapcsán még részletesen szólnunk.

*

A nemi izgalom keletkezését három forrásra vezethettük vissza. Az első forrás: *valamely testi folyamat során átélt kielégülés utánzása* volt. A szopás a táplálkozási ösztönt elégitette ki, utánzása azután a dülizáshoz vezetett, s ezzel a második forráshoz: az *erogen zónák izgatásához*. A harmadik forrás eredetét nem ismerjük, csak megnyilatkozásait állapíthatjuk meg. Amíg a nemi-izgalom előbbi formájának *tárgya* maga a gyermek, addig ezen az újabb területen más, kívülálló személyek lépnek fel, akikkel a gyermek valamilyen vonatkozásba kerül, s épen ez a vonatkozása az, amit szekszuálisan értékel. Ilyen szekszuális tartalmú örömforrás mindenekelőtt a kisgyermek *nézelődési* és *mutogatási* kedve is. Amint mondtuk, ennek eredetét, tartalmát nem ismerjük, de igen

feltűnő jelenség a kisgyermek életében, amikor mindent látni akar és mindent meg akar mutatni. A *minden* alatt természetesen a *genitálékat* értjük. Freud úgy véli, hogy a gyermekek tudásvágyát igen korán és igen nagy erővel vonzzák a nemi problémák, *sőt az is lehet, hogy éppen ezek ébresztik fel*. A tudásvágy: a hatalomba vételre való törekvés szublimált módja, de ugyanakkor a nézelődési kedv energiája. Ezt a mindent-látni-akarást más oldalról is meg tudjuk magyarázni. A gyermek fantáziáját minden olyan kérdés izgatja, ami a genitáléval függ össze. Miután a társadalom ezt a területet *látási* tabu alá is helyezte, titkolni, rejtteni valónak bélyegezte meg, a kisgyermek fokozott érdeklődéssel fordul e titkos terület felé. Ezt az érdeklődést már magából a társadalom tilalmából is levezethetjük. Tapasztalataink azonban azt mutatják, hogy ez a magyarázat önmagában helytálló ugyan, de mégsem elégíthet ki. Ha el is fogadjuk például, hogy a felnőttek bosszantására, kicsufolására irányul csupán az a nagyon mulatságos gyermeki játék, — mert számukra valóban az, — hogy egymás genitáléit nézegetik és a mutogatásban különös örömet lelnek, — miképpen magyarázzuk ennek megismétlődését és beteges szenvedéllyé váló elfajulását a felnőtt korban?

Karl Groos*, a gyermeki játék pszichológiájának nagy ismerője, ezzel a kérdéssel kapcsolatosan a következőket írja: „Tudott dolog, hogy egyes gyermekek már nagyon korán hajlamosak a szekszuálításra és valami arra hajtja őket, hogy az ellenkező neműeket megtapogassák, ami számukra örömet okoz, anélkül azonban, hogy halvány fogalmuk lenne arról, mi ennek a tulajdonképeni célja.“

Ezzel kapcsolatosan beszélnünk kell a *szemérem* és a vele összefüggő: *meztelenség* kérdéséről is. Valamikor úgy határozták meg, hogy „az ember szemérmes állat“ — tehát a szemérmesség az, ami az embert minden más élőlénytől megkülönbözteti. Ennek a felfogásnak tudományos értelmezése az volt, hogy a szemérem velünk született ösztön-megnyilatkozás. Ma már azonban jól tudjuk, hogy a szemérem a társadalom lelki produktuma, amely nevelési hatások alatt a két év körüli korban kezd kialakulni. Ennek a kérdésnek a gyermek szekszuális fejlődésében kettős jelentősége van: ahogyan a *maga* és amiképpen *mások* meztelenségére reagál. Magára nézve a gyermeknek nem a meztelen-

*) Die Spiele der Menschen. Jena.

ség ellen van kifogása, hanem a *meztelenítés* ellen. Az a gyermek, aki különben minden szégyenkezés nélkül mutatja magát ruha nélkül, gyakran nem akarja a nadrágocskáját, bugyiját levetni, ami arra mutat, hogy itt már más valamiről van szó: az onániáról. A kisgyermekek egymás meztelen testét kíváncsian nézik, tapogatóják és játszanak vele. Más a helyzet a felnőttek, különösen a szülők meztelenségével szemben. Félelemmel, rettenéssel teljes kíváncsiság az, ahogyan a gyermekek az apa genitálóját meglesik — s az anya meztelensége is szinte szexuális inzultus a gyermekre. Nevelési útmutatásként közölhetjük, hogy a felnőttek, — főképen az anya és az apa — ne mutatkozzanak meztelenül a kisgyermek előtt, anélkül azonban, hogy a gyermek arra következtethetne ebből, hogy valamit elrejtene előle. Ne fürdjék az anya, vagy az apa egy kádban a gyermekével, s ne vegye az ágyába. Ezek mind olyan rendszabályok, amelyek a gyermek *normális* szexuális fejlődését kívánják biztosítani.

Gyakran olvasunk azokról a beteg emberekről, akik nyilvános helyen meztelenre vetkeznek, vagy nemi szerveiket mutogatják, olyan rendkívüli kényszer hatása alatt, melynek nem tudnak ellenállni. Ennek a beteges formában megmutatkozó mutogatási kényszernek eredetét megtaláljuk az infantilis szexuálitásban, ahol a gyermekornak még természetes velejárója, nem pedig beteges megnyilatkozása. Leghelyesebben itt is akkor járunk el, ha nem vesszük figyelembe. Természetesen, ott, ahol a szülők erélyesen lépnek fel és ezt a nézelődési hajlamot keményen visszautasítják, vagy ki is csufolják, könnyen előfordulhat, hogy a gyermek ezt is harci eszközzé változtatja át és *mindenáron, mindent látni akar*. Még fokozottabban kell ügyelnünk arra, hogy a gyermekek mutogatási kedvét ne kényszerítsük be neurótikus formák közé, mert ezzel még jobban kihangsúlyozzuk azt az ellenállást, amelyet a gyermek, épen a szexuálitás területén, a felnőttekkel szemben érez. Ez a mutogatási-kedv — az exhibicionizmus — az egészséges fejlődés során elveszti szexuális jelentőségét és esetleg nagyon hasznos tevékenységgé alakul át. Innen vezetik le pl. a színészi képességet is; a sokat beszélő ember, a magában gyönyörködő népszónok valójában: exhibicionista. De igen érdekes megnyilatkozása az exhibicionizmusnak az is, amelynél a genitálé mutogatását *obszcén* — „disznó“ szavak kimondása pótolja. Szinte ugyanarra a korra, amikor a kisgyermek oly szívesen mutogatja azt, amit nem szabad, — esik az a tulajdonsága is, hogy

kedvtelve mond ki olyan szavakat, amelyek kimondását eltiltották, vagy amelyről úgy érzi: tilosak. Nem egyszer éli meg a gyermekének jólneveltségére oly nagyon büszke mama, hogy „kitűnően” nevelt gyermeke ép akkor mond ki valami utcáról felszedett szót, amikor a legnagyobb társaság van nála. Könnyű és felületes magyarázat az, amely ezt egyszerűen a gyermek és a felnőtt közötti harc megnyilatkozásának, a gyermeki tiltakozás formájának tekintti. Figyeljük meg a gyermeket, amikor ilyen obszcén szavakat mond ki. Arcán nem a csinytevés öröme ül csupán, de szinte szenvedélyes öröm megnyilatkozása. Megfigyelték azt is, hogy a gyermekek akkor is szívesen mondanak ki meg nem engedett szavakat, amikor egyedül vannak, — tehát nincs kit bosszantsanak vele. A gyermekarc elárulja: nagy öröme telik benne, s hogy ennek az örömnak szekszuális jellege van, azt épen az exhibicionista felnőttek analízise igazolja. Minden okunk megvan annak a feltételezésére, hogy a szavak itt — cselekedetet pótolnak, s az is könnyen igazolható, hogy ez — akár a szó, — az ajkak szekszuálitásához kapcsolódik. A nevelés nem sokat érhet el azzal, hogy az ilyen szavak kimondását bünteti. Meg kell keresni azt a mélyebb okot, amely ezt a magatartást előkészítette, s azt kell kiküszöbölni. Amint már mondtuk: az a gyermek, aki egészségesen és akadály nélkül jut át szekszuális fejlődésének állomásain, nem akad fenn ilyen tüneteken, hanem korán és könnyen túljut azokon is. *A kisgyermek minél teljesebb szekszuális szabadsága a jövőendő egészségesen és szociálisan elintézett szekszuálitását biztosítja.*

— A kisgyermek másik, különös örömforrása: a *kegyetlenség*. Valóban helyesen látjuk: a gyermeknek „*kéjes öröme*” telik abban, hogy a legyek, lepkék szárnyát kitépi, az állatokat megkínozza. A gyermekek igen gyakran fantasztikus terveket szőnek, hogy kegyetlenkedési vágyukat kielégítsék. Ez a kegyetlenségi vágy talán a hatalombakerítés ösztönéhez áll legközelebb. „Hatalmamban vagy, — tehát azt csinálom veled, ami nekem tetszik”; még helyesebben: „mert azt csinálom veled, ami nekem tetszik, — tehát a hatalmamban vagy”. Láttuk az anális fázis kialakulásának szadisztikus komponenseit. Ezzel a kegyetlenségi vággal kapcsolatban is arra utalnak tapasztalataink, hogy *azok a gyermekek, akik az állatok, vagy akár játszótársaik iránt kegyetlenek, — az erogén zónák területén is feltűnő módon keresik a kielégülésüket. Ugy a nézelődési, mint a mutogatási, mint a kegyetlenkedő ösztönök*

ebben a korban teljesen külön irányt jelentenek a gyermek fejlődésében, hogy azután később könnyű kapcsolatot találjanak a felnőttek nemi életével.

A pszichológiai kutatás az infantilis szekszuálitás még számos más, eléggé ki nem kutatott megnyilatkozási formáját tartja számon. Szekszuális tartalmat tulajdonít például annak az örömnnek is, amelyet a gyors mozgás, az izmok működtetése okoz (funkcionális örömek). Magát a csecsemő ringatását is ilyen örömforrásnak jelzi, bár láttuk, hogy ennek eredetét az intrauterin állapot mozgási formájára vezethetjük vissza. De ezt a tartalmat már megváltozott formában találjuk meg, ha megfigyeljük a kielégülésnek azt a módját, amely a hintázással jár. Felnőttek vallomásai-ból tudjuk, hogy például a hullámvasút valóságos kéjes örömet okoz. Ezt az öröm-érzést igen sokan arra a *félelem*-re vezetik vissza, amely az embert eltölti, ha a hullámvasút kocsija lefele zuhan. A pszichológiai kutatás feltételezi, hogy *indulati folyamatok, a félelem, az ijedtség is rejtett örömforrásokat jelentenek a kisgyermek szekszuális fejlődésének útján.*

A homoszekszuális gyermek

A genitális (fallikus) fázis közötti megkülönböztetés nem feltétlenül helytálló, hiszen azok az elemek, amelyek e két korszak elválasztására szolgálnak, már a korábbi fejlődési szakaszokban is meglehetősen összevisszaságban jelentkeznek. A genitális fázis a legmagasabb fejlődési fokot jelenti, tehát a partner megkeresését és megtalálását nemi egyesülés céljából. A gyermeki fantáziában már szabadon bontakozik ki ez a motívum, s tegyük hozzá: *nem csak a fantáziában.* Mindenek előtt a partner-keresés az, ami a kisgyermek szekszuális fejlődését szinte elejétől kezdve kitölti. A velünk született „szeretet-igény” (Zärtlichkeitsbedürfniss) első partnerét az anyában találja meg. Ezt a gyengedésre való igényt teljesen fedi az az egyre teljesebben kifejlődő törekvés, amelyet Charlotte Bühler* „Ergänzungsbedürftigkeit”-nek nevez és ami valójában a partner-keresés szekszuális hajtóereje. Ugy az indus, mint a görög mítosz szerint az őskorban kétnemű lények éltek, akinek két fejük, négy kezük és négy lábuk és két-féle — férfi-nő — genitálójuk volt. De mert fellázadtak az iste-

* Charlotte Bühler: Kindheit u. Jugend. 1931.

nek ellen, azok kétrészre választották ezeket az ősi lényeket, külön férfiakká és külön nőkké. Az elválasztott felek folyton keresik egymást, s ez a keresés: a *szerelem*. Ha megtalálták egymást, pár a párját, megint egyesülnek. (Ennek a mítikus felfogásnak tudományos elméletét Ottó Weininger* írta meg.) A kiegészítő partner keresése már a legkisebb korban megindul. Különösen két éves korban ez a keresés a gyermek magatartásában feltűnő formákat vesz fel. A kisgyermek feltűnő szenvedéllyel keres ki magának valakit, — természetesen első sorban a legszűkebb környezetéből — akihez azután szenvedélyesen ragaszkodik. Bühler ezt a korszakot épen e jelenségből kiindulva „*Vorpubertät des Dreijährigen*“-nek nevezte el. Hogy ennek a szenvedélyes ragaszkodásnak, máshoz való féltő tapadásnak szekszuális jellege van-e, természetesen nehéz lenne közvetlenül bebizonyítani, de ha a *totalitás* gondolatát gyakorlatilag is érvényesíteni kívánjuk és ez alatt nemcsak az ember pszichofizikai egységét, de az egész emberi élet egységét értjük, akkor nyilvánvaló, hogy a mindig szekszuális tartalmú partner-keresésnek ez már nagyon is szembeötlő megnyilatkozása. Különben is joggal feltételezhetjük, hogy minden *gyengédség mélyén szekszuálítás érik*.

*

De térjünk vissza arra a megállapításunkra, hogy a kisgyermek már a fallikus korszakban meg is találja a szekszuális partnert, mindenekelőtt a fantáziában, de — a szó legszorosabb értelmében vett — *gyakorlatban is*. Ennek a gyakorlatnak két szembeötlő formája: a gyermeki *homoszekszuálítás* és a *coitus- (közösülési) játék*.

Az *onánia* mellett, a gyermeki *homoszekszuálítás* az infantilis szekszuális fejlődésnek gyakori, sőt talán azt mondhatnók: adott körülmények között elmaradhatatlan velejárója. Feltételezhetjük, hogy a gyermeki homoszekszuálítás az első olyan jelenség a gyermek életében, amelynek nemcsak *szekszuális*, de már *erotikus* jelentősége van, — amennyiben egyáltalán szükségesnek tartjuk annak a *dualisztikus* felfogásnak érvényesítését, amely e kettőt egymástól nemcsak megkülönbözteti, de el is választja. A gyermeki homoszekszuálításnak alkotó eleme: az *onánia*, amely az egynemű partner megkeresésével nemcsak új technikát kap, de új lelki tartalmat is. Legprimitívebb formája az együttes onánia, amely

* Weininger: Geschlecht u. Charakter.

nemcsak abban a kezdeti formában jelentkezik, hogy csoportban, többen együtt onanizálnak, hanem úgy is, hogy egymással maszturbálnak. Ennek okát korántsem abban látjuk, hogy egyik a másikat tanítja meg rá, — bár ez is közrejátszik, de nem ez a döntő motívum, — hanem inkább az a hajtóereje, hogy a *kollektív bűnözés csökkenti, sőt esetleg leépíti a bűntudatot*. Talán nem túlozzuk el a kérdést, ha a kisgyermeki csoport-onániának ebben a bűntudat-feloldó szerepében látjuk a *barátságnak* mély gyökeireit, s ha e gondolat továbbvitelével arra mutatunk rá, hogy ez az, ami a gyermeki közösségeket (bandákat) kialakítja és összetartja. Amint arra először *Bernfeld** reámutatott: *az ilyen gyermeki közösségek kialakulásának mindig szexuális célja és tartalma van*. Ha ebben az értelemben vizsgáljuk a gyermeki homoszexuálisítást, amely előbb kölcsönös maszturbációban, majd — fiúknál — az *anus* felhasználásában nyilvánkozik meg, úgy ezt nemcsak a szexuális fejlődés egyik szükségszerű fokának kell tekintennünk, de a gyermektársadalom első, összetartó elemének. Az első barátkozás ezek szerint — homoszexuális-barátkozás; az első gyermekközösség — homoszexuális közösség, — *anélkül, hogy ennek patogén jellege lenne*. A normális fejlődés során a barátságban ezek az ősi, homoszexuális elemek nemes formában *szublimálódnak*.

Alfred Adler** a homoszexuálisítást azzal a „*zögernde Attitűde*“⁴ del magyarázza, amellyel a szexuális magabizásában megtorpant embernek nincs meg a bátorsága, hogy mindjárt fejest ugorjék, s az ellenkező nemünél kössön ki, de megmarad a biztonságosabbnak látszó közép-megoldásnál, a saját-nemünél. A gyermek is közelebb érzi magához a véle egyeneműt, s szívesebben kapcsolja hozzá kibontakozó szexuális rezdüléseit. Oswald Schwarz a gyermeki szexuálisítás jelentőségét abban látja, hogy ebben a *szexuális és erotikus* elemek, — amelyek teljes értékben a pubertásban találkoznak, — elkülönülve jelentkeznek. *Szexuális* jelentkezési formája *endogén* eredetű: az ösztönök erősebb kibontakozásakor már partnerre van szükség; *erotikus* formában a *partner* keresése hangsúlyozódik ki, s a szexuálisítás szinte csak ürügy ennek megtalálására.

A gyermeki homoszexuálisítás kialakulásában szerepe lehet annak is, hogy a nevelő személyzet férfi-e vagy nő. Az ó-kori

* Siegfried Bernfeld: Vom Gemeinschaftsleben der Jugend.

** Alfred Adler: Der nervöse Charakter 1918.

*4 Székely: A gyermekek szexuálisítása

homoszekszuálitást, mint társadalmi berendezkedést, arra vezetik egyesek vissza, hogy a fiukat szinte csecsemő-kortól kezdve — férfi rabszolgák nevelték.

A szülőnek, nevelőnek nincs és nem lehet más feladata az ilyen homoszekszuális jelenségekkel szemben, mint a legmesszebbmenő elnézés, negligálás. Bármilyen aktív beavatkozásnak két elmaradhatatlan következménye van: *visszakergeti a gyermeket egy olyan onániába, amelynek büntudata most már kettősen terhelt; megakasztja azt a természetes fejlődést, amely a gyermeket ezen az ártatlan homoszekszuálitáson át az igazi barátságához elvezeti.*

Ahogy egynemű gyermekek együttléte a homoszekszuálitáshoz vezet, úgy jutnak el a külön-nemű gyermekek a coitus-játékhoz. Hogy ez szinte elmaradhatatlan jelenség, azt nemcsak a pszichoanalitikusan szélsőséges Melanie Klein* állapítja meg, de a gyermeki szekszuálítás ellen különben éles kritikájú Oswald Schwarz is. Hogy a kisgyermeket egymás genitáléi különösen érdeklik, — ez ép olyan természetes, mint az is, hogy játszani is kezdenek vele. E játék során előbb a kölcsönös onánia az, ami előtérbe kerül, s e közben különböző felfedezéseket tesznek. Így jutnak el például a *mutuális* — szájjal való — onániáig, így fedezik fel a fiúk az *anus* felhasználását, mintha valami ősi ösztön diktálná, hogy a test nyílásait ilyen célokra is igénybe lehet venni. S végül így jutnak el fiúk és leányok — a coitus-játékig. Ezzel nem akarjuk azt állítani, hogy e „titkos tudományt“ ne egyik a másiktól tanulná el; azt hisszük azonban, hogy erre minden külső kioktatás, tapasztalat, meglesés nélkül ugyanúgy rájönnének, mintahogyan pl. még nem ivar-érett állatok is — pl. kis kutyák — megkezdik játékaikat, hogy azután később eleget tehessenek a fajfenntartási ösztön legősibb parancsának.

Általános az a felfogás, hogy ezeknek a kisgyermeki coitus kísérleteknek *játék* jellegük van. A kisgyermek ép úgy, illetve még szívesebben játszanak „papát-mamát“ — mint bármilyen más játékot is. Ebből azonban nemcsak arra lehet következtetni, hogy minden ilyenféle kisgyermeki szekszuális tevékenység valójában *játék*, de arra is gondolhatunk, hogy minden gyermeki játéknak *szekszuális tartalma* lehet. És valóban: ha hagyjuk a gyermekeket, hogy saját fantáziájuk szerint játsszanak, ha nem „eresz-

* Melanie Klein: Die Psychoanalyse des Kindes. — 1932.

kedünk le“, s így játszunk velük, hanem ők, *egymásközött, saját kitalálásaik* alapján játszanak: úgy ez a játék mindig olyan fantázia megvalósítója, amelynek szekszuális mélysége van.

Ezt a szekszuális tartalmat Melanie Klein az onániában látja; az onániás fantáziák levezetése szerinte fundamentális mechanizmus a gyermekjátéknak és minden további szublimálásnak. Az onánia és a játék összefüggéseire különben még visszatérünk.

Ebből azonban korántsem következik az, hogy ne hagyjuk a gyermekeket egymás között játszani, illetve: ne hagyjuk felügyelet nélkül játszani. Ép ellenkezőleg: ne akadályozzuk meg, hogy a játék betölthesse igazi rendeltetését: a fantázia kielési formája, vágyteljesítője legyen. (A játék, mint tréning a jövőre, — ugyancsak vágyteljesítést jelent.) A játék a legártatlanabb kielési forma, — s így nem mi, felnőttek vagyunk *hivatottak annak megállapítására: mit és hogyan játsszék a gyermek*. Minden szerepünk legfeljebb az lehet, hogy „egy szemmel“ gondunk legyen arra: egymás és saját testi épségét komolyabban ne veszélyeztessék. Ezt az állásfoglalásunkat különös hangsúlyozottsággal *épen az a feltételezésünk, sőt állításunk indokolja*, hogy a játéknak szekszuális tartalma van. Ez tehát azt jelenti, hogy a kisgyermek megtalálta a módját annak, hogy korán megnyilatkozó szekszuális ösztöneit megfelelő kielégüléssel levezesse, s ezzel maga-irányába: a neurózis útját elzárja; a közösség irányba pedig: a játékon át szublimálni megtanuljon. Ne tévesszük ugyanis szem elől, hogy ezek a játékok nem ennek az infantilis szakasznak szekszuális tevékenységét, hanem azt a hatalmas értékű szerepet készítik elő, amellyel az egyén a közösségbe egészségesen beilleszkedik és aszociális ösztöneinek rejtett energiáit társadalmilag hasznos tevékenységgé változtatja át. Az a gyermek, aki nem tudott — a szülők beavatkozása folytán — a játék szekszuális vágyteljesítő formájáig eljutni, — igen súlyos megterheléssel indul el útjára. Az élet sohse tudja majd ezt az elmulasztott játékot pótolni. Ép ezért a gyermek számára a legjobb társaság: a gyermek; s a legjobb játék: amelyet saját maguk találnak ki. Még egyszer: sohse szóljunk be a gyermekek játékaiba, — hacsak saját, vagy egymás testi épségét nem veszélyeztetik.

De rá kell mutatnunk a másik véglet veszélyeire is: arra a jelenségre, hogy a gyermek nem tud elszakadni a játéktól; annyira leköti, hogy nem képes gyermeki életének reálításai felé orientálódni. A játék így menekülési formává válik, s épen, mert a

fantázián át *szekszuális örömforrás*, „szenvedélylé” fajul. Ilyen esetekben nem az a kérdés, hogy mi a játék *tartalma*, de az, hogy mi kergeti a gyermeket ebbe a szituációba? A válasz kézenfekvő: *szeretethiány*. Amit nem tud mástól, a környezetétől megkapni, azt így és hasonló módon maga szerzi meg. A gyermek veleszületett „szeretet-igénye” így keresi és találja meg azt az egyetlen utat, amelyet fantáziája diktál, s amely az élet és a normális sekszualitás valósága helyett, az irreálisba és a neurózisba visz. Adjuk meg tehát a gyermeknek azt a szeretetet, amelyre igényt formál, s hagyjuk, hadd játsszék pajtásaival *azt és úgy*, ahogyan neki tetszik, nem *annak ellenére*, de ép azért: mert a játék a kisgyermeki élet boldog és hasznos *kiélési* formája.

Ne féljünk tehát se az infantilis homoszekszualitástól, de a coitus-játéktól sem. Ezek a problémák a gyermekek fejlődése során önmaguk erejében oldódnak meg; minden beavatkozásunk csak megakaszthatja, vagy ártalmas mellékutakra hajszolhatja a kialakulását, az érésnek természetes folyamatát.

*

Rámutattunk arra, hogy *a gyermekévek sekszuális fejlődése az öt-hat éves korban nyugvópontra jut*. Ebben a korban a gyermek — a legtöbb esetben — felel az onániával és érdeklődése nagy mértékben megcsappan a sekszuális vonatkozású dolgok iránt. Semleges korszak kezdődik ebben a korban, a sekszualitásnak *lappangó időszaka*, amelyet épúgy tekinthetünk *pihenőnek*, — azután a hatalmas munka után, amelyet a gyermeki sekszualitás energiája eddig a korig a gyermek testi-lelki apparátusának kialakításában elvégzett —, mint *erőgyűjtésnek* a bekövetkező pubertásos időszakra.

Feltételezhetjük, hogy ezzel a gyermek fejlődése olyan nyugvópontra jutott, amelyen már készen vannak teljes sekszuális kibontakozásának pszichológiai alkotó elemei. Ezeket a pubertás kora — szinte azt mondhatnók — rendszerbe foglalja és így adja át a nemileg megérett embernek, hogy éljen vele és szolgálatába állítsa.

Természetesen ez a lappangási korszak nem jelenti azt, mint ha ez alatt sekszuális vonatkozású jelenségekkel nem találkoz-nánk. Igen gyakran a gyermek nem tud felszabadulni onániás korszaka alól, s más vonatkozásokban is kísértének a kisgyermeki fejlődésnek el nem intézett emlékei. Ha ezek szörványos jelenségek: nincs mit törődni velük. Ha azonban rendszeresen fordulnak

elő, úgy joggal feltételezhetjük, hogy ezek a zavarok csak kísérő jelenségei annak a generális magatartásnak, amellyel a gyermek más vonatkozásokban sem tud harmónikusan beilleszkedni a környezetébe és eleget tenni feladatainak. Megoldásuk már túlnő a normális nevelés hatáskörén, s szakember bevonását kívánja. Ezek a kérdések azonban már túllépik könyvünk feladat-körét.

*

Végig kísértük a gyermeket szekszuális fejlődése egyes állomásain. Sok olyan megállapítással találkoztunk, amelyek merőben ellenkeznek azzal a közkeletű felfogással, amely oly szívesen veszi tagadásba a gyermeki élet szekszuális vonatkozásait. Igyekeztünk azt is felfedni, hogy ezek az ellenállások honnan táplálkoznak. Tudjuk azt is: ahhoz, hogy nevelni tudjunk, magukat a szülőket, nevelőket is nevelni kell. A nevelés alapja: a szülők, nevelők önnevelése, ami alatt első sorban azt értjük, hogy a szülő, nevelő szabadítsa fel magát saját gyermekkorának annyi szekszuális tilalma és elfogultsága alól. Talán sikerült ehhez egy-két megértő útmutatással szolgálni.

Mielőtt a gyermeki szekszuális fejlődés legfontosabb kísérő jelenségére: az *onániá*-ra reátérnénk, röviden össze kell foglalnunk, hogy honnan táplálkoznak azok a jelenségek, amelyekre át a fejlődés megnyilatkozik. Kiinduló pontunk az volt, hogy a gyermek magával hozza szekszuális ösztöneit, amelyeket első sorban mindennapi életének testi funkciói aktiválnak, főképpen a szopás és a kiürülés. Ezeknek az ösztönöknek intenzivitását velünk született hajlamaink adják meg, az idegrendszernek az az érzékenysége, melyet lemérni, megállapítani nem tudunk. Ez az érzékenység állapítja meg, hogy az egyes jelenségek mikor és mennyire intenzív formában jelentkeznek. Ez a faktor nagyjából kiesik a nevelés hatóköréből, illetve annyiban érinti, hogy ahol fokozottan érzékenységet tapasztalunk, tehát a szekszuális jelenségeknek feltűnő formáját, ott különös gondot kell fordítanunk arra, hogy külső tényezők ezt az ingerlékenységet ne fokozzák, le ne rögzítsék. Ez a fokozott figyelmesség azonban csak *kvantitatíve* dönti el magatartásunkat, amelynek *kvalitása* az, hogy lehetőleg kerüljünk el minden olyan beavatkozást, amely a gyermek szekszuális ösztöneinek kielését mesterségesen fokozhatja, de ép úgy óvakodjunk minden olyan magatartástól is, amely ezt a fejlődést gátolja. Sohse feledjük: a gyermek szekszuális fejlődése természetes folyamat, amelyet sem gátolni, sem pedig előmozdítani nem szabad.

Természetesen a mindennapi életben ez nagyon nehezen vihető keresztül. Reámutattunk arra, hogy a szexuális fejlődés szinte mindig valamely fontos szervi funkcióhoz fűződik, első sorban a szopáshoz, majd a kiürüléshez, s így ezek befolyása alól a gyermek szexuális fejlődését elvonni nem lehet. De ezeken kívül számos olyan motívum van, amelyek hatóereje kiküszöbölhető, vagy legalább is mérsékelhető. Az anyai csókot eltiltani nem lehet, s mégis azt kell mondanunk: a lehető legmesszebb menő mértékig kapcsoljuk ki a csókot a csecsemő életéből. Hányszor tapasztaljuk, hogy az anya csecsemőjét össze-vissza csókolja, s különösen azokat a testrészeit, amelyek különösen érzékenyek, — magát a genitálét is —, hogy ezáltal a gyermek arcocskájára csalja azt a mosolyt, amely bizony nem az anyának, hanem már egy szexuális tartalmú örömnak szól. Ugyanezt a hatást váltja ki a tisztántartásnak túlzott módja is, a hosszú elpepecsélések a gyermek genitális és anális zónái körül, a beöntések sűrű alkalmazása, a végbélben való hőmérőzés, stb. De ugyanilyen felfokozó hatású lehet a túlzó *lelki-ápolás* is, a nevelésnek az a módja, amely a legkisebb kortól kezdve is teljes szigorúsággal és mindenre kiterjedő figyelemmel jár el épen e szexuális tartalmú jelenségekkel szemben: a legválogatottabb eszközöket veszi tehát igénybe, hogy a kisgyermeket a dudlizásról leszoktassa; a tisztaságra való szoktatást ceremóniákkal, jutalmakkal és büntetésekkel köti össze, hogy azután Argus-szemekkel figyelje és szükség esetén lecsapjon, ha a kisgyermek a „pfuj-pfuj-zóna“ területére téved. Ezek általános jelenségek.

De ép ilyen általános nevelési eszköz a verés is, amelynek szexuális jelentőségére reámutattunk. Húzzuk ezt most még teljesebben alá: a verésnek ebben az értelemben *csak* szexuális jelentősége van. A gyermek egészséges szexuális fejlődésének alapja — minden más szemponttól is eltekintve — hogy ne verjük.

*

Nem kétséges, hogy a gyengédségre váró gyermeki lelket nagyon sok inzultus érheti és éri a felnőttek részéről. Ezek között épen azok a legsúlyosabbak, amelyek — szexuális tartalmúak. Akárhányszor megfigyelhettük, hogy a kisgyermek hihetetlen érzékenységgel reagál arra, ha a szülők közötti gyengédségeknek tanúja kénytelen lenni. Tudunk esetekről, amikor a kisgyermek a neurotikus tünetek egész sorával felelt arra, ha a szülők előtte

csókolóztak, vagy az anya az apa ölébe ült. Persze, a szülők mulatnak a gyermek ilyen „feltékenységén“ — s nem veszik komolyan, pedig minden okuk megvan reá, hogy az ilyen megnyilatkozásokat nagyon is figyelembe vegyék és annak megfelelően minden zavaró momentumot kiküszöböljenek. De a legsúlyosabb inzultus a szülők hálósobájában éri a gyermeket, aki — bár azt hiszik róla, hogy alszik — *mindent lát és mindent feldolgoz*. A gyermeknek nincs helye a szülők hálósobájában, s csak a legsúlyosabb szociális kényszerűség mentheti a szülőket, ha ezt mégsem veszik figyelembe.

*

Azok az anyák, akik bármily okból nem maguk nevelik a csecsemőjüket és a kisgyermeket, nem is sejtik, hogy a nevelő személyzet részéről is mennyi szekszuális élményben lehet gyermeküknek része. Lelepleztünk olyan dadát, aki elalvás előtt rendszeresen játszott a csecsemő genitáléjával, hogy így hamarabb aludjék el. Tudunk olyan nevelőnőről, aki a maga szekszuális játékszerének tekintette a reábízott gyermeket. Egy másik nevelőnő valóságos mazochistát nevelt a gondjaiba adott kisiúból. Ezernyi példa igazolja, hogy a kisgyermeki-kor mennyire telítve van olyan szekszuális tartalmú élményekkel, amelyek, — ha nem is fogadnók el a gyermeki szekszuálítás valóságát — a gyermeket *reá-nevelik* arra, hogy tudomásul vegye az életnek ezt a számára oly korán és annyi formában megnyilatkozó szekszuális tartalmát.

Láttuk azt is, hogy a gyermekek nemcsak harcban állanak a felnőttekkel, de minden kis gyermeki közösség, — már ha két kisgyermek összekerül, — rögtön szövetkezik egymással és egymásért, s összeesküvést sző a felnőttek szekszuális uralma ellen. Ezek a jelenségek mindegyike alkalmas arra, hogy a szülőt és a nevelőt harcba indítsa a gyermeke ellen. Talán sikerült meggyőzni azokat, akik valóban a gyermekért és nem a gyermek ellen állítják be nevelési makszimáikat, hogy mondjanak le erről a harcról, s semleges szemlélőként, nem mint bírák és nem mint ítélet-végrehajtók, teljes szeretettel, *de anélkül, hogy beavatkoznának*, nézzék: miképen birkózik meg gyermekük a feltörő szekszuális ösztönökkel, miképen intézi el azokat úgy, hogy egészségesen megtalálja az útját a közösség, s azon belül a maga későbbi boldog, harmónikus szerelmi élete felé.

Az onánia

Bűn-e, vagy betegség? — Ahogy régen harcoltak ellene — Minden egészséges gyermek onanizál — Azokról, akik ezt már elfelejtették — Az onánia szerepe — Az onániás fantáziákról — Az onánia és az Ödipusz komplexus — Freud felfogása — Nem az onánia árt, de az onániás büntudat — Az elmaradt önkielégülés neurózist jelent — Szabad-e az onánia ellen harcolni?

A gyermek szekszuális fejlődésének és így szekszuális nevelésének centrális problémája: az *onánia* — az önkielégülés.

Láttuk, hogy a gyermek miképpen fedezi fel testét. Valósággal felfedező útra indul abból a célból, hogy megállapítsa: testének melyik része az, amelynek izgatása a legtöbb örömet szerzi számára. Így jön rá azután, már a legkisebb csecsemőkorban is arra, hogy egyik legteljesebb kielégülést a nemi szervek izgatása okozza. Megfigyelhetünk már négy-öt hetes csecsemőket is, akik genitáléikkal rendszeresen játszanak. Ugyanebbe a korai korba esik a fiúcsecsemő *erekcio*-jának, megmerevedésének megfigyelése is, amely különösképpen teljesen ellenkező hatásokat vált ki az anyákból. Van olyan anya, aki e különös jelenség láttán, kétségbeesve orvoshoz szalad; más anya viszont szinte büszkén regisztrálja csecsemője „férfiasságának“ ezt az első jelét és ezzel bepillantást enged az anyai léleknek mélységeibe, abba a dinamizmusba, amely az anya-fiú viszonyt meghatározza. Természetesen ennek az erekciónak csak fiziológiai okai vannak; ez az első *tréning* egy elkövetkező szervi funkcióra. Az anyák első ijedtségei közé tartozik az a megfigyelés is, hogy a csecsemő *onanizál*.

Kiindulási pontunk az volt, hogy a gyermek szekszuális fejlődése: *természetes fejlődés* és így annak egyes jelenségei nem bűnös és nem beteg megnyilatkozások. A modern pszichológia e

megállapításával szemben a legélesebb ellenállást feltétlenül az onánia területén találjuk. Ezt könnyen megérthetjük. Mindannyian onanizáltunk. És mindannyiunk gyermekkorát — szinte kivétel nélkül — megjelezte az az általános felfogás, amely az onániában bűnt és betegséget látott. A szülők és nevelők azzal a lelki mechanizmussal, amelyet Freud „*Ungeschehenmachen*“-nek mond és amellyel elfelejtjük gyermekkorunkat, annak minden szenvedésével és megpróbáltatásával együtt, hogy így a szülőinkkel, nevelőinkkel azonosíthassuk magunkat, — nemcsak a gyermekkori szekszualitás ellen foglaltak állást, de értehetően elsősorban az onánia ellen.

Emlékezzünk csak vissza gyermekkorunk kis sárga füzetekre, amelyek az „*önfertőzés*“ borzalmas következményeire hívták fel figyelmünket és telítették gyermeki lelkünket a borzalmak minden borzalmával. Orvosok írták, papok, tanárok, — tehát ifjú életünk tekintélyei, akik ráolvasták önfertőző, bűnös lelkünkre a halálos ítéletet. A leghíresebb ilyen „felvilágosító“ füzetet *Kapff* német prélátus írta, kinek sötét emlékét *Strindberg* örökölte meg a „*Cseléd fia*“ c. regényében. Ime, néhány mondat ebből a könyvből, amely a legrettenetesebb pusztítást végezte gyermekkortársaink lelkében:

„Igy leszen a belső-ember egyre jobban kietten pusztasággá, melyben nem sarjad többé új vetés és nem folyik az élet vize. Csak kietlen homok az, melyet a forgószél felkavar, hogy a még megmaradt utolsó kis zöld darabocskát is betemesse. Egyre sivárabb, egyre kalandosabb képek támadják meg az emberi lelket és lassanként betegesen állandó elképzeléseket szülnek, miután a szellemnek minden nemesebb ereje, egyre jobban el-sorvad: a gondolkozási és ítélőképesség, az érzés, az akarat és az emlékezés. Nemsokára azután borzalmas melankólia borítja el a lelket, életúntság, amikor már semmiben sem telik többé az embernek kedve és eltompul teljesen a környezete, a társaság, a művészet, a tudomány, a vallás és minden magasabbrendűvel szemben. Ez az első halál. A vég pedig vagy az örület, vagy az öngyilkosság.”

Ezt a lelket-testet romboló írást és ehhez hasonlókat az erkölcsi nevelés jogcímén és nevében terjesztették az ifjúság között. Az ilyen sárga könyvek másik fajtája szigorúan orvosi volt és arról világosított fel bennünket, hogy az onánia legjobb esetben is „az erők elapadására, hátgerincsorvadásra, agylágyulásra, el-

hülyülésre“ fog vezetni, hiszen nemes emberi velő az, ami így tékozlásba megy. A hátgerincsorvadás természetesen megőrüléssel jár együtt. Ezeket a felvilágosító füzeteket olyan emberek írták, akik valamikor bizonyára épp úgy onanizáltak, mint az az ifjúság, amelynek szólt. Általában mindig onánias bűntudatra gyanús azok magatartása, akik ilyen és hasonló eszközökkel mételyezik meg az ifjúságot. Ezer és ezer ilyen füzet forgott az ifjúság kezén. És mégis onanizáltunk. De milyen rettenetes idők voltak ezek, mennyi önvád, önmarcangolás és kétségbeesés rontotta meg ezeket az ifjú éveket. És hány gyermeki lélek senyvedt el, roskadt össze, kiket nem az onánia tett beteggé, de ezek a felvilágosító füzetecskék.

Azóta, — éppen az analitikus kutatás hatása alatt, az önkielégülés kérdésében a tudományos felfogás jórészt megváltozott és társadalmi megítélésében is sok enyhülés mutatkozik. De azért még mindig előfordul, hogy például az egyik legismertebb népszerű tudományos gyűjtőmunkában (*Die Gesundheit*) egyik gyermekorvos-tanár arról ír, hogy az onánia leghelyesebb gyógymódja a *penis* villamosárammal való kezelése. *Tissot** híres francia orvos könyve, az első ilyen munka (1760), amely az onánia patológikus következményeit sorolja fel, még hosszú ideig az orvosi tudomány elfogadott kézikönyve volt. Csak az utolsó évtizedek kutatása során sikerült tisztázni, hogy az onánia elleni tudományos küzdelemnek *Tissot*-tól eredő megállapításai — amelyek szerint hátgerincsorvadás, agylágyulás, melankólia, elmebaj közvetlen következményei volnának, — egyáltalán nem állják meg a helyüket.

Hosszú évek tudományos kérdése az volt, hogy *árt-e az onánia, vagy sem?* Ma már továbbmentünk e kérdésen és a hangsúly az onánia *jelentőségén* van, — annak megállapításán, hogy *mi a szerepe* a gyermekek szexuális fejlődésében? Tudjuk, nincs a gyermeknevelésnek olyan kérdése, amely körül több elfogultság nyilatkoznék meg, mint éppen ebben, s mert évtizedek kutató munkája világossá tette előttünk, hogy ez a kérdés valóban az *ember szexuális fejlődésének centrumában áll*, feladatunk, —

* *Tissot*: De l'onanisme, une dissertation physique sur les maladies produites par la masturbation. — Lausanne.

hogy minden elfogultság nélkül rendszerbe foglaljuk mindazt, amit az önkielégülésről tudnunk kell, hogy azután ezeket az ismereteket a gyermek nevelésében megfelelő módon és formában érvényesítsük.

Mindenekelőtt állapítsuk meg: mit értünk önkielégülés alatt? Ennek a jelenségnek két közkeletű elnevezését ismerjük. Az *onániát*, amely a bibliai *Onan*-névből ered, aki „valamikor az ő bátyjának feleségéhez bémegyén vala, a földre *botsátván*, elveszti vala a magot, hogy az ő bátyjának *magot* ne támasztana.“ Ez az elnevezés — amelyet különben helytelenül, mert már korábban is használták, *Tissot*-nak tulajdonítanak — amint tudjuk, okatlan, mert amit *Onan* csinált, nem más, mint „*coitus interruptus*“. A másik elnevezés: a *maszturbáció*, a latin *manu stupratio*-ból ered (kézzel való meggyalázás). Ugy a *maszturbáció*, mint az „önfertőzés“ nemcsak megjelölés, de *értékítélet*, társadalmi állásfoglalás is. Az onánia tartalmát az *önkielégülés* szó eléggé megközelíti. *Tausk* az onánia következő definícióját adja: „Onánia alatt olyan természetű szexuális tevékenységet értünk a genitálén, vagy valamely szexuális mellékszónán, amelynek nem lényeges előfeltétele a partner és amelynek célja, hogy a szexuális izgalmat közvetlenül oldja fel. Az, hogy az onaniztikus akció elképzelése tudatos, vagy tudattalan, teljesen irreleváns az onania fogalmára nézve.“ Ezt a meghatározást mindenben elfogadhatjuk. Amint látuk a *szexuális* tevékenységen van a hangsúly, nem pedig annak *technikai* kivitelén. Az onánia és a *maszturbáció* nem feltétlenül kézzel történik. Onániás jelenség például a lányoknál, amikor combjaikat erősen összeszorítják és egymáshoz dörzsölik, vagy pedig olyan szorosan húzzák fel a nadrágocskát, hogy az bevágjon, stb. A lépcsőn való lecsúszás tipikusan onániás öröm. De gyakran látjuk azt is, hogy egyszerűen odadörzsölik magukat egy szeglethez, vagy a lábuk közé szorítanak egy idegen tárgyat. A kisgyermek hintaló-játéka ugyancsak onániás játék.

Feltűnő, hogy a társadalom már eleve olyan éles magatartást tanúsított e jelenséggel szemben, hogy egyfelől *hamis* elnevezéssel *Onan*-ra vezeti vissza, másfelől a latin *manus stupratio* kifejezést torzított formába sűríti össze. Mintha ez az ellenállás az orvosi kutatást is megfertőzte volna. Karl *Landauer** mutat rá arra a megfigyelésre, hogy eszméleten kívül lévő súlyos betegek,

* Landauer: Zwei Bemerkungen zur Onanie-Diskussion.

akiknek már reflexei is kihagynak, görcsös kézzel nemi-szerveik felé nyuldosnak, ami arra mutat, hogy ez a reflex-mozdulat az agy legősbibb anyagában rögzítődött meg. Ez a megfigyelés általános és még sem vonta le az orvostudomány belőle azt a következtetést, hogy *a nemi szervvel való játék a legősbibb ösztönök közé tartozhat.* t

*

Ezek után fel kell vetnünk a kérdést, hogy vajjon az onánia szórványosan előforduló jelenség-e csupán, sőt mint kivétel: *patogén megnyilatkozás*, — vagy pedig a fejlődés természetes vonalába esik és így éppen az lenne a kivétel, ha nem fordulna elő, mint ahogy ma már több analitikus orvos (Sadger, Federn) vallja. A régi állásfoglalásnak természetesen az felelt meg, hogy ezt a jelenséget *szórványosnak*, tehát egyúttal *betegesnek* is tekintse. Elsősorban vitatja tehát, hogy minden gyermek onanizál, s erre döntő tanú, ő maga: „lám, én sem tettem.“ Mindenekelőtt ez egyfelől azért nem mond semmit, mert legszívesebben ezeket az onániás büntudattal terhelt emlékeinket felejtjük el és ez jórészt sikerül is; másfelől valóban oly erős lehetett a környezet tilalma, hogy a gyermek ennek hatása alatt felhagy vele, nem onanizál többé, s mindent — *elfelejt*. Különösen áll ez a leánygyermekre nézve, akivel szemben a környezete szigorúbban lép fel, s aki, mint szekszuálisan elnyomott nemhez tartozó, fogékonyabb is az ilyen intelmekkel szemben. Nem utolsó sorban azért szigorúbb a környezet fellépése, mert a leány szervi virginitását féltik. Ezek a tilalmak úgy a fiú-, mint a leánygyermeknél esetleg már a *korai gyermekévekben* hatást érnek el, úgy, hogy a pubertásban már nem onanizálnak többé, s így a korai tilalmak hatása alatt igen sok pubertásos gyermek a tényleges onánia elől a fantázia világába menekül.

Ma már a mélypszichológiától teljesen távoleső kutatás is olyan jelenségnek veszi az onániát, amely a gyermeki évek szinte elmaradhatatlan, velejáró megnyilatkozása. Áll ez elsősorban a csecsemő onániájára. Ha egyesek kétségbe is vonják ennek „*autoerotikus*“ jelentőségét, ma már alig vitatja valaki, hogy a csecsemő *automatikusan* talál rá genitáléjára és „*játszik vele*“.

Álljunk meg ennél a kifejezésnél: „*játszik vele*“. Ebben már bizonyos jóakaró elnézés mutatkozik: amit a csecsemő csinál, vagy az egész kisgyermek, *játék* csupán. Tudjuk azonban, hogy *a játék a gyermeknek az a tevékenysége, amelyen át fantáziáját*

éli ki. Már pedig a csecsemő onániája valóban nem játék, mert *nincs fantázia tartalma.* Nem tekinthetjük tehát egyébnek, mint egy erogén zóna fizikai izgatásának, anélkül, hogy ennek mélyebb jelentőségű lelki komponense lenne. Természetesen, szinte lehetetlen meghatározni, hogy a genitáléval való és a genitálé körüli tevékenység mikor, miképpen telítődik meg lelki tartalommal.

Három, egymástól lényegben eltérő korszakot különböztethetünk meg az onániának, mint pszichés jelenségnek kialakulásában. Az első korszak: *a csecsemő onániája*; a második: *a kisgyermeki onánia*, amely másfél-öt éves korban nyilatkozik meg; a harmadik: *a pubertásos onánia*. Mind a három korszaknak megvan a maga sajátos vonása, fejlődési vonala. Pszichológiai értékelés szempontjából az onánia két formáját kell egymástól megkülönböztetnünk. Ami az onánia e két megnyilatkozási formáját egymástól elválasztja az, hogy *van-e fantázia tartalma, vagy csak merő fiziológiai tevékenység?* A csecsemőkortól eltekintve az utóbbi legalább is vitás. Joggal tételezhetjük fel ugyanis, hogy nincs kisgyermeki, vagy pubertásos onánia, amelynek ne lenne nyílt, vagy — s ez már neurotikus tünet — elfojtott fantázia tartalma.

*

Am nézzük, miképpen jut el a gyermek szekszuális fejlődése során az onánia különböző kifejezési formájához.

A csecsemő manipulációi, amelyekkel a szopást kíséri, ahogyan kezecskéje elbabrál az anya mellén, fülén, hogy azután a saját genitáléját találja meg, bizonyos összefüggésben látszanak lenni azzal, hogy szopási funkciója nem eléggé teljes. Megfigyelések szerint, ha rosszul szopik, ha nem kap elég tejet, — keze fokozottabb tevékenységhez lát, mintha ezen az úton is kielégülést keresne. Ezt a kielégülési-pótlékot a legteljesebben akkor kapja meg, ha a genitáléhoz eljutott. *Az onánia eredendően mindig olyan szeretetet pótol* — a szeretet és a kielégülés egymáshoz-tartozó fogalmak — *amelyet a gyermek nem kapott meg.* A csecsemők egy részénél a genitáléval való babrálás teljesen automatikusan történik. De igen sok csecsemőnél nyilvánvaló, hogy ez a foglalkozás számára nagyon értékes önkielégülést jelent, amelyet már rendszeresített is. Erre mutat arcának örömteli kifejezése, de az is, hogy annak a babrálásnak már szinte *ritmikus tempója* van. Különösen feltűnő ez *elalvás* előtt. A néphit különben is azt tartja, hogy a genitálékkal való babrálás a

legjobb altatószer. Egyes népeknél bevett szokás, hogy az anya vagy a dajka a csecsemő genitáléjával játszik, hogy így hamarabb elaludjék. Beszéltünk arról is, hogy a gyermek tisztántartása, amely különösen a genitáléra és annak környékére terjed ki, szükségképpen ráirányítja a kisgyermek figyelmét e területek erogén voltára. Látjuk tehát, hogy részben külső hatások alatt, de saját magától is, a kisgyermek felismeri a genitálék erogén jelentőségét és céljai szolgálatába állítja. Azzal azonban, hogy e tevékenységének már célja is van, az onánia átlépi egyszerű *fiziológiai* jelentőségét és előbb vagy utóbb pszichikus tényezővé válik. A kisgyermek számára az önkielégülés — amint mondtuk — nem egyszerű testi örömforrás csupán, de olyan szeretetnek a pótlására szolgál, amit a környezetétől — s elsősorban az anyától — nem tudott megkapni. Ennek érdekes igazolására szolgálnak Vera Schmidt* megfigyelései, amelyeket az általa alapított moszkvai lélektani kísérleti otthonban tett. Ebbe a lélektani kísérleti otthonba a gyerekek másfél éves korukban kerültek és három-négy évig maradtak ott. A nevelési elv az volt, hogy a gyermeki lélek a maga teljes valóságában nyilatkozzék meg és ezt a környezet aktívan nevelő beavatkozásaival a lehető legkisebb mértékben se befolyásolja. Természetesen ez az irányelv még teljesebb mértékben érvényesült az onániára vonatkozóan, úgy, hogy a *gyermeknek minden félelem, vagy szégyenkezés nélkül onanizáltak az otthon nevelő személyzete előtt*. Az onániához semmiféle tilalom, erkölcsi megítélés nem fűződött, tehát *hazugság és bűntudat nélkül* szabadon gyakorolhatták. A megfigyelés arra mutatott, hogy a gyermekek nagyon keveset onanizáltak, de soha se történt meg, hogy ezt *együttesen, csoportban tették volna*. Az onániának két formáját figyelték meg. Az egyiket egyszerű fiziológiai inger idézte elő; ez különösen lefekvés előtt mutatkozott. Természetesen ebbe sem avatkoztak bele. Az ilyen elalvás előtti onánia három-négy estén át tartott, hogy azután felhagyjanak vele. Az onánia második fajtáját mindig arra lehetett visszavezetni, hogy a gyermeket valami lelkiileg megzavarta: látogatás, valamilyen kis sérelem, stb. Különösen azok a gyermekek onanizáltak erősebben, akik még a régi otthonuk után vágyódtak. Miután azonban ennek különösebb jelentőséget nem tulajdonítottak és más úton igyekeztek a gyermek szomorúságát, bántódását

* Vera Schmidt: Psychoanalytische Erziehung in Sovjetrussland.

levezetni, — szeretettel, játékkal, stb. — az onánia, *mint szór-
ványos jelenség* megmarad ugyan, de szerepet a gyermekek éle-
tében nem vitt.

Ez a példa kellően igazolja, hogy tárgyalásunk anyagából
mindenekelőtt eleve kiküszöbölhetjük a csecsemő-onániának azt
a fajtáját, amelynek csak *fiziológiai* jelentősége van, bár ennek
köre a lehető legszűkebb, mert igen korán pszichéssé válhatik.
Ezzel tehát nincs okunk törődni, vagy szigorúbb megfogalmazás-
ban: *vigyáznunk kell arra, hogy az ezzel való törődés ne adjon
túlkorán és kihangsúlyozottan lelki tartalmat* ennek a mani-
pulációnak. Már itt rá kell mutatnunk arra, hogy gyakran *éppen
a környezet az*, — a maga állandó éberségével, beavatkozásával,
büntetésével és tilalmával, — amely a kisgyermek számára a
genitáléval való játékot nemcsak előbbi értelemben vett öröm-
forrássá teszi, de ugyanakkor *harc* eszközzé is. Ha a szülők, a
nevelők abban látják feladatuk teljesítését, hogy minden kis
onániás megnyilatkozás ellen élesen fellépnek, a kisgyermek
hamar észreveszi, hogy itt valami titkos és rendkívüli dologról
van szó, s ez egyfelől kíváncsiságát fokozza, mely minden meg-
nem-engedett dologgal szemben megmutatkozik, másfelől a gyer-
mek esetleges dacos beállítottsága számára nyújt tevékenységi
területet. Nem kifogásoljuk, ha a szülő, nevelő *gyengéden és ész-
revétlenül* gondoskodik arról, hogy a kisgyermek keze alvás köz-
ben a takarón kívül maradjon. Ugyanakkor azonban hiba lenne,
ha ez mindjárt *tilalom*, vagy *szemrehányás* formájában kerülne
be a kis gyermek életébe. A túlzott gondosság gyakran abban
nyilatkozik meg, hogy a genitálét szinte hermetice elzárják a kis-
gyermek elől, annyira bepakkolják. Ez a védekezés nemcsak feles-
leges, de naiv is, mert éppen ez a bepakkolás — annak melege és
dörzsölése — izgatja a gyermeket. Minél szabadabban van a kis-
gyermek teste, annál egészségesebb.

*

Tulajdonképeni problémánk akkor kezdődik, amikor az oná-
nia az előbbi értelemben vett lelki tartalomhoz jutott. Ennek a
lelki tartalomnak értékelésében természetesen az individuálpszi-
chológiai és a pszichoanalitikus felfogás lényegesen eltérnek
egymástól. Amíg ugyanis az *adleri* irányzat az onániát a környe-
zettel szembeni *reakció-formának* tekinti, addig a *freudi* felfogás
a gyermek *ösztönéletéből* indul ki és ennek fejlődésébe iktatja be
az onániát is.

Kiindulási pontunk az volt, hogy az onánia a környezet által megvont szeretetet pótolja. Természetes, hogy a gyermek környezetétől sohase kaphat megfelelően elég szeretetet. Hiszen a környezet nevelői munkát végez, már pedig a nevelés: a korlátok közé való szorítást, s így szeretelmegvonást jelent. A kisgyermek eljut ahhoz, hogy ezt a hiányzó szeretetet onániával pótolja. Szinte azt mondhatnók, hogy a nevelés az, minden nevelés, ami a kisgyermeket az onániához elvezeti. Azzal a felfogással szemben, hogy az onánia ebben a kisgyermeki korban *abnormális* jelenség lenne, rá kell mutatnunk arra, hogy ez a környezet nyomása alatt *szükségszerűen* állítódik be a kisgyermek védelmi és ellensúlyozó magatartásába. A feladatunk tehát az, hogy ezt a jelenséget a maga valóságában ismerjük fel, s azt lelki adottságában természetes jelenségnek tekintsük.

Az onánia kialakulására nézve némi utalással szolgálhat az állatok onániájának megfigyelése. A szabadban élő állatok közül eddig csak az őzbaknál sikerült megállapítani, hogy onanizálnak. Ezzel szemben az onánia rendszeres jelenség az állatkert vadjaibanál, s különösen: a domesztikált állatok hímeinél. Különösen a majmok, elefántok, oroszánok onanizálnak. A lovak és az ebek onániája gyakran excessiv formát vesz fel. Amint látjuk tehát, az az állat, amely fogságban, vagy szabadon: az emberek közé került: onanizál.

De utalnunk kell egy másik példára, amely valamennyire ellentmond a Vera Schmidt által tett megfigyeléseknek. És ez a primitív népek között szerzett tapasztalat, ahol is a gyermeki onániát semmiféle tilalom, büntetés nem köti. Itt a gyermekek szabadon onanizálnak, főképen egyik a másikkal, s ami a legfeltűnőbb: ez lehetőleg csoportban történik. A primitívek csak a kisgyermeki onániát ismerik, aminek valószínűleg az az oka, hogy a gyermekek igen hamar eljutnak a coitushoz, mint „szekszuális játékhoz”. Malinowsky közli*, hogy a Tobriand-szigeteken a kisgyermekek már négy-öt éves korukban rendszeres coitus-játékot űznek. Ez nyíltan történik, senki sem korlátozza őket, vagy tiltja el ezeket a szekszuális játékokat.

*

Azt a felfogást, hogy az onániának a legkisebb csecsemőkortól kezdve, nincs más feladata, mint az, hogy a gyermek az élet

* Malinowsky: Geschlechtsleben der Wilden.

kellemetlenségei elől meneküljön, s ezt a funkciót tölti be az egész életen által, különösen Oswald Schwarz képviseli. Ez a menekülést *abnormális* jelenségnek bélyegezi és így állapítja meg: „A szekszualitásnak ez az *első fellépése nem a normális szekszualis fejlődés első lépcsőfokát jelenti, de a szekszualpatológia első színtörőjét*.” Ezt a kemény állásfoglalást mi sem indokolja, mert hiszen ha el is vitatjuk ennek a menekülésnek *szekszualis* jellegét, — mint ahogyan az individuál-pszichológia teszi, — akkor is a természetes fejlődés menetének kell tartanunk, hogy a gyermek csak lassanként tud beleilleszkedni a vele szemben egyre több törvénnyel fellépő társadalomba, s így az *onániával éppen azt az egyensúlyi-helyzetet kívánja a saját erejéből biztosítani, amelyet a maga ösztöntörvényei és a társadalom követelményei között meg akar teremteni*. Igen érdekes az a *szisztematizálás*, amellyel Oswald Schwarz az onániát eredete szerint csoportosítja. Szerinte az onánia legelemibb formája kizárólag egy testi szükséglet kielégítésére szolgál. Ilyen az állati onánia; bizonyos határozatlansággal a csecsemő onániát is ide lehet sorozni. Az onániának ezt a fajtáját *szükség-onánia*-nak (Notonanie) nevezi. A második fejlődési szakában az onánia teljesen elveszti *szekszualis* jellegét: — *deszekszualizálódik* — egyszerű *technikává* lesz, *eszközzé*, egy olyan testi igény kielégítésére, amelynek *semmiféle szekszualis tartalma nincsen*. Ilyennek tekinti például a kisgyermekeknek azt a szokását, hogy elalvás előtt onanizálnak. Ez a „*célonánia*”. Ugyanide sorozható a „*félelem-onánia*”, amelynek — amint elnevezése is mutatja — egyedüli célja: a félelem levezetése. Különösen iskolás gyermekeknél tartja ezt gyakorinak, akik, ha valamely nehéz feladat előtt állanak, ebből merítenek bátorságot. De az önkielégülés „*jutalom- és vigasz-onánia*” is lehet, s ebben az esetben a gyermek ezzel vigasztalja magát, ha valami nem sikerül, vagy ezen át dacol a környezetével. A gyermek legfontosabb *szekszualis* élményforrásának, amely úgy ezekben a korai években, mint a pubertásban is, az onániában találja meg levezetését: *a gyermek egyre növekvő önértetét tartja*. Ezt többek között úgy magyarázza, hogy az *erekció* a fiúgyermek számára a férfiaság primer jele. A gyermek korán rájön arra, hogy ezt a férfias megnyilatkozást saját maga, mesterségesen is elő tudja idézni. Az onánia e férfiaság fokozott igazolására szolgál és a gyermeket szinte büszkévé teszi, hogy ehhez az örömhöz eljutott, hogy „*már*” onanizál. Schwarz szerint ennél a manipulá-

5* Székely: A gyermekévek szekszualitása

ciónál „a saját férfiassága feletti teljesen aszekszuális endogén örömrész egy genitális szervi tevékenységgel az onánia formájában egyesül“. Amennyire helyesnek látszik az a megállapítás, hogy az onánia egyik forrása a gyermek egyre növekvő önérzete, — annyira indokolatlan a szekszuálitásnak ez a mindenáron való letagadása. Különösen szembeötlő ez a szekszuális tartalom a pubertásos fiú-onániánál, ahol az *ejakuláció* egyformán szolgálja az ifjú férfias önérzetét és az onánia szekszuális célját.

Schwarz rámutat arra, hogy az onániának előbb felsorolt formáinál teljesen aszekszuális élmények szolgálnak az onánia indító-okául. Az onánia akkor kap igazán szekszuális tartalmat, ha bennük már *elképzelt* szekszuális cselekmények jutnak pótlásul szolgáló kielégüléshez. Itt már valóban a *szekszuális fantázia* az, amely az onánia tartalmát megadja. Azonban itt sincs szerinte másról szó, mint arról a „szekszuális zsargonról“, amely Adler szerint a neurotikus megbetegedés forma-nyelve. Az onániának e fajtájánál az ember belső élményeit fejezi ki és reagálja le olyasféléen „ahogyan egy muzsikus elővesz valamilyen hangszert és azon kifejezi és lereagálja az érzelmeit“. De az onániának egy olyan önmagában álló formáját is feltételezi, amelyben mint aktus önálló értékhez, *szimbolikus* jelentőséghez jut, és ebben az értelemben az *onánia-aktus* az ember egész életén át megmutatott *egyéni magatartásának szimbolikus kifejezési formája*. Ezeket a felsorolásokat, amelyeknek szisztematizáló törekvése annyira jellemző, a következő értékítélettel zárja le: „Egészen mindegy, hogy mi az amit valaki tesz; a lényeges ezzel szemben az, hogy ez mit jelent a számára? Nem az a patognomikus, hogy valaki onanizál, hanem az határozza meg ítéletünket, hogy mi a célja ezzel az onániával?“

Azzal, hogy Schwarz az onániát, — annak célja szerint ítéli meg és csoportosítja, e kérdés értékes és érdekes megvilágítását adja, — de ez annál kevésbé elégíthet ki bennünket, mert teljesen elhanyagolja a fejlődésnek azt a belső dinamizmusát, amely az onániához vezet.

Mindenesetre szükségesnek tartottuk, hogy Schwarz felfogásával bővebben foglalkozzunk, mert ebben az individuálpszichológiai szemlélet értékes biológiai felfogással egyesül.

*

De most igyekezzünk e kérdést a freudi felfogásból és a pszichoanalízis tapasztalataiból kiindulva megvilágítani. Térjünk

vissza arra a jóindulatú szülői megállapításra, helyesebben tilalomra, hogy a gyermek „ne játsszék” a genitáléjával. *Ez a kifejezés tökéletesen fedi az onánia lelki tartalmát.* Amint mondtuk, a gyermeknél a fantázia kiélési formája: *a játék*, — a felnőttél: *a művészet*. Az onánia is játék abban az értelemben, hogy a gyermek fantáziájának egyik adequat kiélési módja. Az önkielégülés jelentőségét ebben a fejlődési fokában már nem fiziológiai formája, hanem a lelki fantázia-tartalma adja meg. A hangsúly a *fantázián*, nem pedig a manuális tevékenységen van.

Amikor állást foglalunk az onánia kérdésében, *ebből a szempontból* kell a kérdést megítélni. Már pedig teljes igazolást nyert, hogy *ez a lelki tartalom telítve van incestus motívumokkal*. A pszichoanalízis sokat vitatott megállapítása, amely szerint a gyermeki fejlődés menetét az Ödipusz-komplekszus, illetve annak elintézési formája adja meg, — tehát az a lelki törvény, hogy a kisgyermek az ellenkező nemű szülővel egyesülni akar és a vele egyműt el akarja távolítani, — a kisgyermeki onániás fantáziákban ép úgy teljes igazolást nyer, akár a gyermeki álmok tartalmában. Az onánia ebben a vonatkozásban azt jelenti, hogy a kisgyermek incestuózus — vérfertőző — fantáziáit az onánián keresztül éli ki, tehát viszonylagosan a legegyszerűbb megoldást találja meg. Valószínű, hogy minden külső beavatkozás nélkül is, *a társadalom strukturájából* következően ehhez az incest-fantáziához egy olyan büntudat kapcsolódik hozzá, amely az onánia fantáziák másik alkotó elemét: *a kasztrációt* szolgálja. A kislánynak azt a félelmét, hogy elveszítheti a *penis*-ét, illetve a kislánynak azt a megfigyelését, hogy részben már el is veszítette, mert hiszen csak csökevényes formájában: *a clitorist* látja, a mélypszichológiai kutatás az Ödipusz-komplekszusból eredő büntudatra vezetí viszsza, illetve arra, hogy ezért kasztrációval, a nemű szervek megcsonkításával, eltávolításával bűnhődik. Az onánia, a gyermekanalízisek tapasztalata szerint egyben *szimbolikus kasztráció* is, tehát a büntetéssel *a büntudat egyik elintézési formája*.

Mindaz, amit az előbbiekben elmondottunk, az önkielégülés *természetesnek* vett jelenségére vonatkozik és teljesen kikapcsoltuk azt a büntudatot, amely nem az onánia incest-fantáziáiból táplálkozik, *de abból a tilalomból, amellyel a társadalom magát az onániát ítéli el és bélyegezi meg.*

Az egészséges fejlődés során feltételezhetjük, hogy öt-hatéves korában az Ödipusz-komplekszus kérdésében a gyermek már meg-

oldást talált, esetleg éppen az onánia folytán nyugalmi állapotba jutott és így az ehhez fűződő ösztönigények minimumra csökkentek le. Tény az, hogy a gyermekek általában öt-hatéves korukban felhagynak az onániával, ami azt jelenti: *nincs szükségük rája*. Ezzel a gyermek fejlődésének legfontosabb fejezete zárult le. A *latencia* korszaka következik ezután, amelyet azonban Freud szerint úgy is felfoghatunk, hogy „ez az a periódus, amelyben a gyermek onánia-igényeit sikeresen tudja legyőzni.” A tapasztalat az, hogy a nemi lappangásnak ebben a korszakában az onánia meglehetősen ritka jelenség, s ha mégis előfordulna, ez figyelemre méltó neurotikus tünet. Valószínű azonban, hogy ez csak a *polgári osztályokra* vonatkozik. Malinowsky és mások megfigyelései szerint a lappangási korszak nem vonatkozik teljes érvénnyel a parasztyermekekre, akik mindaddig onanizálnak, amíg — falusi tanítók, papok megfigyelései szerint — már tíz-tizenkét éves korban a normális nemi élethez el nem jutnak.

*

A nemi lappangás korszaka a pubertással ér véget. És ezzel a szekszuális fejlődés forduló pontjához jutottunk el: abba a korszakba, amelynek befejeztével a gyermek érett emberként kezdheti meg pár-választó és párral-kielégülő szekszuális tevékenységét. De amíg eddig eljut, *megint az onániához fordul*, amely most már fokozottabb jelentőséggel elégit ki a serdülő ifjú *testi* és *lelki* igényeit. Fiziológiailag az onánia a pubertásban a felgyült nemi anyagok levezetésére szolgál, így azt a felesleget távolítja el, amelyet a szervezet nem bír el. Ugyanezt a feladatot teljesíti a *pollució*, az éjjeli magömlés is. Mind a két jelenség azonos abban, hogy most már kifejezetten *lelki* tartalmuk van. A pollucióhoz *álom* tartozik, s mint ilyen a szekszuális fantázia vágyteljesítője. De ugyanez a fantázia talál kielégülést az onániában is. Megindult a párválasztás lelki tevékenysége és így nyert határozott formát. A serdülő gyermek fantáziájában megjelenik a nemi-társ és az onánián át egyesül vele. A domináló motívum most már — ha nem is a nemi egyesülés *valósága*, de annak — *elképzelése*. A pubertásos folyamat befejezése a teljes nemi érést jelenti és így *a nemi életre való megérést is*. Az onániát fel kell tehát váltania a normális szekszuális életnek.

Ha erre még sem kerül sor, akkor ez vagy neurotikus megbetegedést jelent, vagy pedig annak az erkölcsi törvénynek vállalását, hogy a szekszuális élet egyedüli kerete: a *házasság*, s mind-

addig, míg ennek gazdasági feltételei nincsenek meg, addig a nemi vágyak kiélésének egyedül lehetséges formája az onániás fantázia, vagy a pollúciós álom, amelyek egyikéért se vagyunk felelősek. Nem tagadjuk, a neurotikus és a szekszuál-etikus magatartás között nagyon kevés különbséget látunk és az általános tapasztalat az, — ha ez nem ütközik beteges elfogultságba, — hogy neurotikusok gyakran öltöztetik fel lelki betegségeiket a szekszuál-etika hivalkodó köntösébe. A szép szó és az erkölcsi magatartás mögött gyakran súlyos neurózis húzódik meg. Nem árt ezt felfedni és erre rámutatni. Mi is egy magas szekszuál-etikára törekszünk, de azt akarjuk, hogy ez ne neurotikusok társadalmi menekülési formája, de testben és lélekben egészséges emberek testet és lelket egyaránt szolgáló etikája legyen.

*

Végigkísértük a gyermeket szekszuális fejlődésének azon az útján, amely onániás tevékenységhez fűződik. Kiindultunk abból a fikcióból, hogy ezt a fejlődést külső, erőszakos beavatkozás nem zavarta meg és így ismertettük azokat a dinamizmusokat, amelyek az onániát a fejlődés oly fontos tényezőjévé tették. Természetesen ez a fejlődés és *épen ez* a fejlődés nem megy zavartalanul végbe. Az általános felfogés tiltja, elítéli, megbélyegzi az onániát, bűnnek, vagy betegségnek, vagy helyesebben: *mind a kettőnek* tartja. Ennek a társadalmi magatartásnak kétféle külső indoklása van. Az egyik szerint állást kell foglalnunk az onániával szemben, mert az *káros*: a gyermek *testi* ártalmára van. A másik indoklás — különösen a modern szekszuál-etikusok felfogásában — nem *feltétlenül* vitatja, hogy az onániának elmaradhatatlan, testileg káros következményei lennének, de *önmegtartoztatást kíván és így az onániától való tartózkodást egy magasabbra törő lélek magatartásának, jellem-erősségének próbájául tekinti*. Ugyanezt az etikumot alkalmazza tehát az onániára, mint magára a házasság előtti szekszuális életre. Ezzel a másik, mindenesetre nemes intenciójú felfogással szemben egy olyan felfogás kíván érvényesülni, amely azt igazolja, hogy nem az onánia az, ami káros, de a hozzáfűződő tilalmak, megbélyegzések a neurózisok melegágyai. Már pedig az a szekszuál-etika, amelynek ára: az ember testi és lelki egészsége — önmagát ítélte el.

*

Vizsgáljuk meg ezt a két szempontot külön-külön, hogy véleményüket a gyerekre nézve hasznosan alakíthassuk ki.

Számoljunk le egyszer és mindenkorra azokkal az orvosokkal és egyéb „szakemberekkel“, akik, ha talán jóhiszeműen is, de feltétlenül saját onániás büntudatuk neurotikus nyomása alatt azt állították és állítják, bár egyre szorványosabban, hogy az onániának következményei gerincvelősorvadás, agylágyulás, elmebaj, stb. s ezzel akarják az ifjúságot elrettenteni az „önfertőzés“-től. Viszont nem vitathatjuk azt sem, hogy a túlzottan — excessive — üzött pubertásos onánia következménye a nemiképesség gyengülése lehet. Itt azonban fel kell tennünk a kérdést, hogy vajjon maga az excessiv onánia nem másodlagos tünet-e csupán, egy már meglévő neurózis súlyos megjelenési formája? Ha azonban ezt a túlzott formában megmutakozó onániát egyelőre ki is kapcsoljuk, még akkor is fennáll a kérdés: vajjon a „normálisnak“ mondott onánia nem ártalmas-e? Freud hajlamos annak elfogadására, hogy ebben a kérdésben nem adhatunk kielégítő választ: „A klinikai megfigyelés óva int bennünket arra, hogy az onánia káros hatásainak rubrikáját ne töröljük ki.“ A bécsi pszichoanalitikusok e kérdésben először 1912-ben, majd 1918-ban tartott bécsi diszkussziója sem jutott egyöntetű állásfoglalásra. Freud* ennek az anketának megállapításait a következőkben foglalta össze:

„a) Mindannyian egyetértünk az onániás cselekményeket kísérő, vagy azokat helyettesítő fantáziák jelentőségében.

b) Az onániához kapcsolódó büntudat jelentőségében, — bárhonnan is eredne az.

c) Abban, hogy lehetetlen az onánia ártalmasságának kvalitatív feltételeit megadni. (Ebben nem vagyunk kivétel-nélkül egyek.)

Ki nem egyenlített véleményeltérések mutatkoznak a következő kérdésekben:

a) Az onánia következményeinek tagadásában a szomatikus faktorokat illetően.

b) Általában az onánia ártalmasságának elutasítása kérdésében.

c) A büntudat keletkezésére vonatkozóan, amelyet egyesek közvetlenül az elégedetlenségből vezetnek le, míg mások szociális faktorokat, vagy a személyiség időnkénti beállítottóságát vonják be a kérdésbe.

* Freud: Schlusswort der Onanie-Diskussion. Ger. Sch. III. Bd.

d) A gyermeki-onánia általános voltában.

Végül jelentős bizonytalanság mutatkozik a következő kérdésekben:

a) Az onánia káros hatásainak mechanizmusa felől, ha ugyan ilyenent egyáltalán el lehet ismerni.

b) Az onániának az aktuális neurózisokhoz való etiológikus kapcsolatai tekintetében.

Az onánia káros hatása három különböző irányban látszik megnyilatkozni:

a) mint szervi ártalom, ismeretlen mechanizmus útján, amelynél az onánia mértéknélküli gyakorlása és a nem-egyenértékű (inadaequat) kielégülés jönnek tekintetbe.

b) az onániás fantázia pszichikus megrögzítődése által, amennyiben egy nagy lelki vágy kielégítésére nem kell a külső világ megváltoztatására törekednie. Ahol azonban ezen a megrögzítődésen bő reakció fejlődik ki, a legkitünőbb lelki tulajdonságok alakulhatnak ki ebből.

c) abban, hogy lehetővé teszi az infantilis szekszualitás céljain való rögzítődést és így a pszichikai infantilizmusban való megmaradást. Ezzel azután adva van a hajlamosság arra, hogy az ilyen a neurózis útján menjen tönkre.

Nekünk, pszichoanalitikusoknak az onánia ilyen következményeire a legnagyobb figyelmet kell fordítanunk — jelenti ki Freud. Természetesen itt a pubertásos és az utána előforduló onániára gondolunk. Tartsuk szem előtt, hogy az onánia milyen nagy szerepet visz, mint a fantáziának: annak a közbeeső birodalomnak végrehajtója, amely az öröm-elv és a valóság-elv szerint való élet közé ékelte be magát. Tartsuk szem előtt azt is, hogy az onánia nagy mértékben lehetővé teszi, hogy fantázia útján szekszualis fejlődések és szublimálások valósuljanak meg, amelyek nem előrehajadást jelentenek, de ártalmas kompromisszumok megteremtését. Viszont Stekel igen fontos megjegyzése szerint ugyanez a kompromisszum súlyos perverziós hajlamokat tesz ártalmatlanokká és elhárítja az absztinencia legsúlyosabb következményeit.”

*

Ha az onánia káros következményeit kimutatni nem is lehetne, feltétlenül súlyos következményekkel járhat akkor, ha a gyermek nem képes magát alóla felszabadítani és rabja lesz. Az önkielégülésnek ez az excessiv módja az individuálpszichológia

értelmezésében azt jelenti, hogy a gyermek *nem tudja az élet realitását elviselni* és minden kis bántódásra a vigasztalódásnak ehhez a formájához menekül. De ennél egy másik motívum is közrejátszik, mellyel bővebben kell foglalkoznunk. A környezet a mai általános felfogásnak megfelelően, legtöbb esetben súlyos retorzióval él az onániával szemben, különösen akkor, ha a gyermeket „*rajtacsípte*“. De a legjobb esetben is: „a gyermek lelkére igyekszik beszélni.“ Nehéz lenne megállapítani, hogy melyik magatartás az, amely e kettő közül *kevesebb* kárt okoz. Az eredmény ugyanaz. A gyermek lelke büntudattal telítődik meg és minél erősebb a szülők, a környezet büntető és erkölcsileg elítélő tendenciája, annál *mélyebb* az a depresszió, melyet ez a büntudat okoz. Ennek hatása alatt a gyermek — megint csak az onániához folyamodik, mert hiszen menekülni akar és nincs más útja a menekülésre. Valóságos „*boszorkánykör*“ az, amibe az ilyen gyermek kerül: *bántják, mert onanizál — onanizál, mert bántják*. Ez az egyik típus. De az is lehet, hogy a büntetések és az erkölcsi intelmek „eredményre“ vezetnek és a gyermek büntudata annyira úrrá lesz rajta, hogy abbahagyja. Nem onanizál tovább — ha ezalatt csupán *manuális* tevékenységet értünk. De az onániának nemcsak testi, de *szellemi* formája is van, már pedig *gondolatokat* eltiltani nem lehet, még az onániás gondolatokat és fantáziákat sem. Így azután a ki nem egyensúlyozott gyermek azokban az *onánia-fantáziákban* éli ki magát, amelyekből épen a legfontosabb, szinte azt mondhatnók: igazoló és enyhítő elem hiányzik: maga az önkielégülés.

Ma már világos mindazok előtt, akik e kérdéssel akár tudományosan, akár a nevelési praktikum szempontjából foglalkoznak, hogy ha vitatni is lehet az onánia káros hatásait a szervezetre, vitán *felül áll, hogy elsősorban és mindenekfelett nem az onánia az, ami árt, hanem a hozzáfűződő büntudat*, amely úgy rájga ki a gyermeki lelket, akár a sav a fémlemez. Ez a büntudat annyira belemarja magát a gyermek lelkébe, hogy ha ki is lábál belőle, hege ottmarad egy egész életen át. Ez a büntudat az, amely a gyermeket elvonja minden más lelki foglalkozástól, még akkor is, ha már de facto felhagyott az önkielégítéssel. A dekoncentrált, a figyelmetlen gyermeknél tisztában lehetünk azzal, hogy valójában ugyancsak koncentrált: az onániára, annak büntudatára és legyőzésére összpontosítja minden figyelmét.

Ez a büntudat — minden más szemponttól eltekintve — sú-

lyosan befolyásolja magának az onániának fiziológiai jelentőségét is. Az önkielégülés szekszuális célja ugyanis: kielégülés. A büntudattal terhelt gyermek igen sok esetben *lelki kényszer alá kerül*, s ez hajtja az onániás cselekmények megismétlésébe. Ennek lelki motívumait már az előbb felfedtük, de egy másik, döntő motívuma éppen az, hogy az ilyen büntudattal vert gyermek számára az onánia nem hoz kielégülést és így ezt újra és fokozottan keresi. Szinte azt mondhatnók: *ha már a gyermek onanizál, akkor ez valóban az önkielégülést jelentse számára, annak a testi és lelki feszültségnek megszüntetését, amely az onánia szekszuális hajtóereje.*

Legyen tehát minden szülő, nevelő, tanító tisztában azzal, hogy amennyiben az onánia ellen mégis harcolni akar, — erről a következőkben lesz szó, — akkor ezt a harcot a régi büntető, elítélő metódus útján nem folytathatja, mert az onániát, mint külső jelenséget talán legyőzte ezzel, de *annak energiáit megkötni, hasznos tevékenységgé átalakítani és ennek következtében romboló útjában megakadályozni nem tudja.*

*

De kell-e, szabad-e az onánia ellen harcolni?

Lesznek, akik maga a kérdés felvetése ellen is harcbaszállanak.

Ezzel szemben idéznünk kell a másik végletnek azt a megállapítását, hogy *nem az onánia a gyermek fejlődésének beteges megnyilatkozása, hanem — annak kimaradása. Nem az a gyermek beteg, aki onanizál, de az, aki nem jut el idáig, vagy átugorja az önkielégülésnek ezt a formáját.* Nagyon komolyan, nagyon nyíltan kell szembenéznünk ezzel a megállapítással.

A csecsemő és a kisgyermeki onánia első fázisát nem tekinthetjük a nemi szervek, mint érzékeny erogén zónák izgatásánál egyébnek. A gyermek szekszuális fejlődésének egyik közbeeső állomása csupán ez, amelynek különös jelentőséget még azok sem tulajdonítanak, akik különben a legélesebben harcba állanak a kettő-négy éves gyermekek, majd a pubertásos ifjú onániájával. A legrosszabb esetben „rossz szokásnak” tekintik, amellyel felhagy, vagy amiről úgyis leszokik.

A kisgyermeki onánia további fejlődési fázisáról Wilhelm Reich* a következőket mondja: „A gyermeki onánia nemcsak el-

* Reich: Onanie im Kindesalter.

fajulást nem jelent, de sokkal inkább: előfeltétele a későbbi genitális primátusnak és a rendezett szexuális életnek, mint ahogyan a lelki egészségnek egyáltalán.“ Reichnek ezt a megállapítását igen sok modern pszichológus osztja és a későbbi egészséges szexuálisítás egyik előfeltételének tartja. Tausk rámutat arra, hogy az a kisgyermek, aki szabadon onanizálhat, úgy tekinti, mintha a környezettől kapta volna ezt az örömforrást és így ezen keresztül ismeri tulajdonképpen meg a szeretetet. Federn szerint* az az onánia káros csupán, amely nem hoz kielégülést. A kielégülést-hozó onánia állandó egyensúly-helyzetet teremt a kisgyermek feltörő ösztöntörévései és a környezete ösztönkorlátozásai között. Mint ilyen valósággal a „biztonsági szelep“ szerepét tölti be. (Sadger) De beszéltünk már arról, hogy az onániát kísérő fantáziaképekben főképpen *incestus* és *kasztrációs* motívumok húzódnak meg. Ugyancsak Sadger* mutat rá arra, hogy az Ödipusz-komplekszus legkönnyebb és legkevésbé ártalmas elintézési módja a fantáziabeli kasztrációnak, mint *önbüntetésnek* formájában: az onánia. Az onánia ebben az értelemben a „fantázia ekzekutora“. Azáltal, hogy a gyermek az onánián keresztül, tehát valójában a legkevésbé ártalmas formában élheti ki fantáziáját, lehetővé válik számára, hogy az azokhoz fűződő ösztöntörékvéseket el is intézze. Csak az a gyermek tud eljutni a pubertásnak ártatlan onániájához, aki a *lätens* időt megelőzően, épen az onánián keresztül intézte el gyermekkorának antiszociális szexuális ösztöneit, mindenekfelett pedig az Ödipusz-komplekszust.

Teljesen normális jelenségnek kell tehát felfognunk a pubertásos onániát, amely valóban a már előbb megadott célt szolgálja: a gyermek testi és lelki egyensúlyának szabályozását. Természetesen csak akkor, ha ezt büntudat nélkül teheti meg. Sadger megfigyelései arra mutatnak, hogy azok a gyermekek, akik a pubertás ideje alatt nem onanizálnak, feltétlenül neurotikus tünetnek, illetve már ez önmagában is egy súlyos neurotikus tünet, amely odáig fajulhat, hogy az ilyen ifjak „*gar der Schizophrenie verfallen*“, tehát a skizofrénia áldozatai lehetnek. Mindenesetre igen jellemző a régi szélsőséges felfogással szemben ez az új állásfoglalás, amely épen az onánia elmaradásában lát baji és veszélyt a gyermek további fejlődésére nézve.

* Federn: Die Wiener Onanie-Diskussion. 1912.

** Sadger: Neue Forschungen zum O. Problem.

De az onánia körüli küzdelemnek egy másik nagyon fontos momentumára is fel kell figyelnünk. Ez az, hogy a szekszuális ösztön olyan megnyilatkozásai ellen kell csak a nevelésnek harcolnia, amelyek — *aszociálisak*. Már pedig az onánia valóban nem aszociális, mert nem jelent semmiféle kárt a közösségre nézve. De épen *Stekel* és mások mutatnak rá arra, hogy az onánia a közösség érdekeit szolgálja, mert általa a gyermek olyan antiszociális ösztöneit vezeti le, amelyek különben könnyen kriminálisakká válhatnának. A gyermek antiszociális ösztöneit az onánia útján valóban a legártatlanabb formában vezette le és ezzel hozzásegítette ahhoz, hogy lelki háztartásában olyan egyensúlyhelyzet alakuljon ki, amely lehetővé teszi, hogy a társadalomban magára és a közösségre nézve is hasznosan, egészségesen helyezkedjék el.

Az onánia-ellenes harcnak legfontosabb érve, amellyel azt kívánja igazolni, hogy az onánia a gyermek jellemét támadja meg, s aki annak leküzdésére nem képes, nem tudja etikusan megállni a helyét a társadalomban sem. „*Omnes masturbator mendax.*“ Minden maszturbáns hazug — hirdeti a felfogás és valóban igaza van abban az értelemben, hogy minden hazugság kezdete az onánia! A gyermek hazugsága az onániával kezdődött. De csak azé a gyermeké, akinek hazudnia kell, mert szembetalálja magát egy tiltó, büntető, megbélyegző környezettel. Tapasztalataink igazolják, hogy általában minden gyermek onanizál, s így azért hazudik, mert — hazudnia kell. Az onánia tehát valóban nagyon alkalmas arra, hogy a gyermeki jellemet elferdítse és hazugságba hajszolja. Szinte törvényszerű megfigyelés, hogy a *patalógikus hazudozó — excessiv onanista, — vagy legalábbis az volt.* De viszont világos lesz mindannyiunk előtt, hogy az a gyermek, aki büntudat nélkül onanizálhat, nem fog hazudni, mert erre nincs szüksége. Természetesen nagyon nehéz, szinte lehetetlen a gyermek körül ilyen atmoszférát megteremteni. Erre a szülőnek, a nevelő környezetnek olyan erejű önfegyelmzésére lenne szükség, amelyet megvalósítani nagyon nehéz. De a jellemalakulás kérdéséhez még egy érdekes megfigyeléssel akarnánk hozzájárulni. Az a nevelési kényszer, amely a gyermeket hazugságba hajszolja, ennek az ellenkezőjét is elérheti, onanistából egy másik szélsőséges típus, az „igazság bajnoka“ válhat, — különösen akkor, ha az onániát nem fedték fel és ő maga az, aki saját erejéből felhagy vele (*Freud*). A két szélsőséges típusnak,

a betegesen *hazudozónak* és a betegesen *igazságkeresőnek* közös forrása lehet az az onánia, amely így a normális fejlődéstől eltérő irányba determinálja a lélek kialakulását.

Nagyon érdekes megfigyeléseket tettek abban a vonatkozásban is, hogy azok a gyermekek, akiket *erőszakkal* szoktattak le az onániáról, gyakran azzal reagálnak, hogy *elvesztik a kézügyességüket*, vagy ez egyáltalán nem tud kifejlődni (Mary Chadwick). Mintha ezek a gyermekek kezük tehetetlenségével saját magukat akarnák megbüntetni.

*

Az onánia szekszuális energiákat emészt fel. Olyan energiákat, amelyek más irányban hasznos és értékes tevékenység hajtóerejéül szolgálhatnának. Különösen áll ez a pubertás onániára. Érthető tehát az a különben magas etikai célkitűzésű felfogás, amely azért harcol az onánia ellen, mert épen ezeket a veszendőbe menő energiákat akarja az ifjúság nagy és nemes céljainak szolgálatába állítani. Ezt a felfogást becsülnünk kell. De ez sem téríthet le útunkról, amelyen mindig azt vizsgáljuk, hogy vajjon *a gyermek egészséges testi és lelki fejlődését szolgálja-e*, s ezzel előkészíti-e arra, hogy később emberré érve egyéni sorsát betöltse, társadalmi rendeltetését teljesítse? Tudjuk azt is, hogy a civilizáció, a kultúra azokból az energiákból született meg, amelyeket eredeti feladatuktól eltérően, — más, társadalmilag hasznos és megengedett tevékenységek hajtóerejéül használt fel az emberiség. Rámutattunk azonban arra, hogy a *szublimálás*-nak nagy értékű munkáját egyénileg csak az tudja elvégezni, aki ösztöneinek legalább egy, nem aszociális részét szabadon élheti ki. Minden moralizáló értékítéssel szemben a reálításra törő nevelés azt a szükségyszerű kérdést teszi fel: *vajjon az onánia, mint kiélési forma: társadalom-ellenes-e?* Megvilágítottuk e kérdést minden oldalról. De egyetlen olyan megállapításra sem jutottunk, hogy az *onanizáló ifjú* szükségszerűen társadalomellenes lenne. Amennyire nem lehet bizonyítani, hogy az onánia az egyénre nézve káros, épp oly kevéssé kaptunk bizonyítékot arra, hogy a közösségre nézve is káros lenne. De láttuk azoknak a tapasztalati szempontoknak felvetését is, amelyek az egyén fejlődésére és társadalmi útjára nézve az onánia mellett szólnak.

Ebből az utóbbi megállapításból könnyen lehetne azt a vádat kovácsolni, hogy ezek a tapasztalatok arra vezetnek: *támogassuk az ifjút onanizáló tevékenységében.* Ez a beállítás termé-

szetesen helytelen; a gyermeki szekszuális felszabadítása korántsem jelentheti azt, hogy ezeket a jelenségeket a nevelés *támogassa*, illetve aktív jóváhagyásával alá is húzza. Az a magatartás, amelyet e kérdésben helyesnek és célravezetőnek találunk: *a teljes semlegesség*. Ez a neutralitás épp oly kevésbé szólhat az onánia mellett, mint ellene.

Nem szólhat az onánia *mellett*, mert hiszen nem kétséges, hogy a gyermek szekszuális fejlődésének e szakaszán igen könnyen fennakadhat és ami ezekben az években csak ártalmatlan önkielégülésnek látszik, szekszuális életformává lehet, amelyből azután nagyon nehezen tud kiszabadulni. De nem szólhat *mellette* azért sem, mert az onánia túlságosan könnyű lehetőséget nyújt a gyermek számára, hogy a szembekerülő problémákat ezen keresztül akarja elintézni, abban az értelemben, hogy ide menekül, ebben keres vigaszt, ebben talál kárpótlást. Itt valóban jogosan beszélhetünk a nevelésnek arról a feladatáról, amely a gyermeket és az ifjút elvezeti erről a sikről. Természetesen ennek eszközei egészen mások, mint ahogyan azt általában a mai autoritásos, felnőtt-gyermekek egymással szembeállító nevelés gyakorolja.

Mielőtt erre rátérnénk, még egyszer rá kell mutatnunk azokra a kimutathatóan súlyos károokra, amelyeket nem az onánia, de az onánia-ellenes magatartás okoz. Láttuk, hogy a büntetés, de akár csak az erkölcsi elítélés is, mennyire megterheli a gyermek lelkét és megtöri belső ellenálló-képességét. Az a *semlegesség*, amelyről előbb szólottunk, feltétlenül megköveteli, hogy a gyermekkel szemben ne alkalmazzuk se a büntetés, se az erkölcsi megítélés fegyverét, de épp oly kevésbé igyekezzünk azzal hatni a gyerekre, hogy egészségére ártalmas. Sohse számíthatjuk ki a gyermek reakciós formáit előre, nem tudjuk, hogy lelki működésében mi az ok, mi az okozat; nem tudjuk, hogy vajjon lelki hatások váltanak ki testi szimptomákat, vagy megfordítva. A *józan semlegesség* az, amely lehetővé teszi a nevelő számára, hogy ezekben a nehéz és kényes kérdésekben a helyes utat megtalálja.

Számolnunk kell ugyanis azzal is, hogy az a gyermek, aki feltétlenül szembetalálja magát az onánia problémájával, — maga veti fel a kérdést és tőlünk várja a szót, amellyel belső vajúdását megszabadítjuk. Mit válaszoljunk akkor, ha a gyerek maga veti fel a kérdést? Tapasztalatunk az, hogy a gyermeket ez a kérdés rendkívüli módon foglalkoztatja és ha megfelelő a viszony a gyermek és a nevelő között, megragadja az alkalmat, hogy erről

beszéljen. Persze, az átlátszó gyermeki taktika szerint mindig egyik barátjuk az, aki ezt „csinálja” és így akarják a mi állásfoglalásunkat megtudni. Feladatunk nem lehet más: *szabadítsuk fel a gyermeki lelket az onániás bűntudat alól, de ugyanakkor tegyük lehetővé számára azt is, hogy a természetes fejlődés útján maga találja meg a leépítés módját*, vagy legalább is azt a normálisnak mondható mértéket, amely azután valóban teljesen ártalmatlan jelenség. Nevelési tanácsadóknak különösen gyakori problémája ez.

*

Ezt a kérdést leghelyesebben úgy lehet megoldani, ha mindenekelőtt *bagatelizáljuk*, abban az értelemben, hogy megmondjuk a gyermeknek: ez nem rendkívüli jelenség, valójában minden gyermeknél előfordul, sőt — és ez az a felszabadító szó, amely alkalmas arra, hogy a gyermek már esetleg megbolygatott lelki egyensúlyát helyreállítsa, — megmondjuk azt is, hogy *mi magunk is átéstünk ezen, mi is onanizáltunk*. Ugyanakkor azonban reá kell mutatnunk arra, hogy éppen azért, mert minden gyermeknél előfordul, s így a felnőttek társadalma már átesett rajta, tisztában kell lennie azzal, hogy majd *magától abba fogja hagyni ő is az onániát*, mert ez csak az ember fejlődésének egy átmeneti és különös jelentőséggel nem bíró tünete. Minden más magatartási forma csak hátrányos lehet a gyermek fejlődése szempontjából, s egyáltalán nem vezet arra az eredményre, amelyet a legjobb-hiszemű nevelő is elvár tőle. Megismételjük: büntetéssel, erkölcsi intelmekkel el lehet riasztani a gyermeket és az ifjút a manuális onániától, de *gondolatban is lehet onanizálni* és ez talán súlyosabb jelentőségű, mint bármi más.

Minden nevelői tevékenységünket tehát a *szellemi onánia* ellen kell koncentrálnunk.

Láttuk, hogy a kis gyermeknél, különösen eleinte, az onánia milyen egyszerű és közvetlen menekülési forma. Értékesen használhatjuk itt fel azokat a tapasztalatokat, amelyeket Vera Schmidt szerzett, aki a következőkben látja az okát annak, hogy lélektanikísérleti-állomásán az onániának milyen kevés szerepe volt:

1. *Megfelelő testi ápolás (séta, étkezés, fürdő, alapos mosás és ledörzsölés reggel, jó alvás, stb.).*

2. *Megfelelő kapcsolat a nevelők és a gyermek között.*

3. *Annyi szeretet és törődés minden gyermek számára, mint amekkorát egyénileg igényel.*

4. A gyermek számára érdekes élet, korának megfelelő játékszerek, anyagok és foglalkoztatás.

Ez minden gyermekre vonatkozik.

De ne feledjük el, hogy az *onánia* elsősorban szeretetet pótol. A gyermek tehát csak szeretetért hajlandó róla lemondani. Ezt a szeretetet kell a környezetnek a gyermek számára feltétlenül biztosítania, ha azt akarja, hogy az *onánia* valóban, az legyen, ami: egy fejlődési szakasz *átmeneti* jelensége. A büntetésben épp oly kevésbé nyilatkozik meg a szeretet, akár az erkölcsi kitanításban. Ha legszívélyesebben is történik ez, ha legmelegebb baráti hangon, akkor se kerülhető el, hogy a gyermek ebben ne *felnőtti beavatkozást* lásson. A gyermek azt akarja, hogy *felmentést* kapjon az *onánia* képzelt bűne alól és ezt csak azzal érjük el, ha *mi vagyunk azok, akik magunkat a gyermekkel azonosítjuk* és nem követeljük tőle, hogy ő azonosítsa magát velünk, akik természetesen — az ő szemében — makulátlan jók vagyunk. Ez azt jelenti: helyezzük be magunkat a gyermek érzelem és gondolatvilágába s ehhez alkalmazkodjunk nevelői munkánkban.

A másik gyakran igénybevett nevelési eszköz, hogy a gyermek az *onániát* leküzdhesse: a *sportolás*. A sportolás is egyik formája a szublimálásnak, s mint ilyen, lehetővé teszi, hogy a gyermek szexuális energiáit a sporton át használja fel, ezen a területen élje ki. Ha figyelembe vesszük azt is, hogy a sportolás mennyire növeli a gyermek önbizalmát, csak hetyeselni tudjuk, ha a szülők, nevelők, a gyermeknek segítségére vannak abban, hogy sportolhasson. Ez az önbizalom hozzájárul ahhoz, hogy a gyermek könnyebben nézzon szembe kis életének nehézségeivel, s így az *onánia*, mint menekülési forma feleslegessé válik számára. De ugyanezt az eredményt érjük el, ha a gyermek körül olyan atmoszférát alakítunk ki, amelyben úgy érzi, hogy szabadon érvényesítheti erőit. A *bátorítás* hatalmas nevelői eszköz, amely esetleg épen az *onánia* folytán megtorpanó gyermeket a pozitív munkateljesítményeken keresztül sikerhez vezet: valóban a legjobb rendszer arra, hogy a gyermek problémáit az *onánia területén* is saját maga sikerrel oldja meg. Ezzel kapcsolatosan még csak annyit: nem a *kemény fekvőhely* a harc módja — ha ugyan erre egyáltalán szükség volna — az *onánia* és a *pollúció* ellen, bár senki sem vitatja, hogy a kemény fekvőhely egészséges, de az egészséges fejlődő léleknek az az edzettsége, az a keménysége, amellyel életének kis és nagy problémáit vállalja és vállalni is

tudja. Az onánia tehát nem egyik részletkérdése csupán a nevelésnek, de az a terület, amelyen teljes mértékkel és értékkel mutatkozik meg annak a nevelésnek hatása, amely a gyermeket minden tevékenységében, tehát ebben is, felszabadítja és útját a társadalomban előmozdítja.

A pubertásos ifjú onániájára is nagyjából ugyanezeket az irányelveket tartsuk szem előtt. De vegyük fokozott figyelembe, hogy a nemi érés korszaka fiziológiailag is milyen súlyos megterhelést jelent az ifjú számára.

Ha fel kellene vetnünk a kérdést: mi helyesebb, ha az ifjú ezeket a felgyűlt szexuális energiáit az onánián keresztül vezeti-e le, vagy pedig testben és lélekben még eléggé nem éretten, egy ideje-előtti nemi életbe sodródik, úgy a válaszuk az, hogy a bűntudat nélküli onánia még mindig jobb megoldási forma, mint egy olyan korán elkezdett nemi élet, melynek lelki és testi tartalma a pubertásban még feltétlenül hiányzik.

A harmadik megoldás: se az egyik, se a másik. — egészségesen csak egy olyan társadalomban érhető el, amelyben a szülők már minden előítélet alól felszabadították magukat és ennek a kérdésnek megoldását az *arra egyedül hivatott, testben és lélekben egészsége ifjúságra bízzák.*

Ezt a generációt azonban azok a szülők és nevelők nevelik majd fel, akik saját gyermekkorukban — bűntudat nélkül, szabadon onanizálhattak. Ez a generáció azután egy olyan magas szexuális etikát tesz majd törvénnyé, amely kortól, helytől, osztálytól nem függ többé, mert a természet és a társadalom egymáshoz igazodó szintézise teremtette meg.

A nemi felvilágosítás

A gyermek mindent tud — A felvilágosítás érzelmi és nem értelmi feladat — A gólyamese körül — A gyermeket nem az élettan érdekli — Amit mégis meg kell mondani — Egy kis élettan a szülők számára — Néhány beszélgetés a nemi kérdésről szülő és gyermeke között

A „modern” gyermeknevelés a nemi felvilágosításban éli ki magát. Ugy véli: ha a gyermek *mindent* tud, már eleget tett azoknak a kötelességeknek, melyek a felvilágosodott, haladó szellemű szülőre hármlanak. Népszerű füzetecskék, okos nevelési tanácsadások is arról szólnak: *hogyan mondom meg a gyermeknek?* Az elvi harc akörül forog, hogy vajjon fel kell-e tární a gyermek előtt születésének és fogamzásának titkát, vagy pedig helyesebb ha a reális igazságot a *gólyamesével* pótoljuk. Elvi harcról van tehát szó e kérdés körül, amelynek tartalma: *mit tudjon meg a gyermek és mit ne, hogyan tudja ezt meg és mikor?*

Nem ebben az *elvi* harcban kívánunk állástfoglalni, nem ezt az *elvi* harcot kívánjuk eldönteni. A kérdés sokkal mélyebben fekszik és sokkal súlyosabb jelentőségű a gyermek testi-lelki fejlődésére nézve, semhogy *elméleti* állásfoglalással, vagy akár egy világnézet becsületes érvényesítésével eldönteni lehetne. Mint minden más nevelési problémában, úgy ebben a nehéz és komplikált kérdésben is *magából a gyermekből kell kiindulnunk*, nem azért, hogy azután holmi nevelési „elvet” alakítsunk ki és érvényesítsünk, de hogy — amennyire lehetséges — megközelítsük azt a megoldási formát, amely a gyermek számára a legelőnyösebb, vagy mondjuk így: a legkevésbé ártalmas.

Mindenekelőtt tisztáznunk kell, hogy a nemi „felvilágosítás” merőben ellentmond azoknak a tapasztalatoknak, amelyeket a kisgyermek lelki kialakulása körül szereztünk. Ez a szó: „felvilágo-

6* Székely: A gyermekévek szekszuálítása

sítás" előre jelzi és meghatározza, hogy itt *értelmi* síkon mozgunk, a gyermek *tudását* akarjuk azokkal az ismeretekkel kibővíteni, amelyek születésére, a születése előtti állapotra és a fogamzásra vonatkoznak. Már pedig nem erről van szó. Ha tisztán célszerűségi okokból továbbra is a „nemi felvilágosítás“ kifejezést használjuk, egy pillanatra sem téveszthetjük el szemünk elől, hogy ezt a kérdést az értelmén, a felvilágosításon keresztül megközelíteni nem tudjuk, — kizárólag a gyermek érzelmi életének megismerésén át és az ehhez való alkalmazkodás útján. Nem arról van tehát szó, hogy miképpen magyarázzuk meg a gyermeknek azokat a bizonyos, eddig rejtve-rejtett élettani eseményeket, de arról, hogy megismerjük: milyen érzelmi motívumok fűződnek a gyermek lelki életében azokhoz a problémákhoz, amelyek a kisgyermek életét szinte maradék nélkül kitöltik és ahhoz alkalmazkodjunk ezekben a kérdésekben is. Természetesen ez korántsem azt jelenti, hogy a *felvilágosítás* és a *gólyamese* között, — a gólyamese mellett foglalnánk állást, de jelenti azt, hogy a megoldást abban keressük: miképpen tudjuk minél kisebb ártalommal elrendezni a gyermeki lélekben azt a sok kusza és gyötrő affektust, amelyek e kérdés körül lelkében háborognak.

*

Induljunk ki abból, hogy nem feltétlenül elfogultság és e kérdés könnyű elintézése, ami például a gólyamesét a régi fajtájú gyermeknevelés egyik legfontosabb rekvizitumává tette. Arra kell gondolnunk, hogy hosszú évszázadok tapasztalata, belső megérzése volt az, amely szükségessé tette, hogy a szülők, nevelők a gólyamesével táplálják a gyermek kíváncsiságát. Sőt menjünk tovább és gondoljunk arra, hogy talán a gólyamesében és minden ilyen mesében arról a *kímélet-ről* van szó, amellyel a felnőttek a gyermek előtt a megszületés *brutális élettani folyamatát leplezni akarják*. Valami hallatlanul finom tapasztalat érvényesítése lehetett az, amely már az emberiség történetének legősibb korában is szükségét érezte, hogy mítoszt, mesét alakítson ki a szülés körül.

A primitív ember a halál és a születés misztériumát nem tudta megmagyarázni. Nem tudta, nem akarta tudomásul venni a halál tényét, s így alakult ki benne a testről testre vándorló lélek fogalma. A testet elhagyó lélek a legtöbb primitív népnél valamilyen állatba, leginkább vizimadárba költözik és ott tartózkodik mindaddig, amíg újra emberi testbe térhet vissza. Ez a gólyamese legősibb formája. De a gólyamesének más jelentősége is van: szimbo-

likus formában fejezi ki benne a mesélő népi lélek a szülés élet-tani folyamatát. A tó, amelyből a gólya a gyermeket hozza, való-ban ott van az anya testében: a *magzatvíz*, amely *Ferenczi Sándor* szellemes genitális teóriája* szerint annak a történelem előtti kor-nak emléke, amelyben még mindent víz borított. A gólya csőre, mellyel a magzatot kiemeli és tartja: a *penis*, a kémény, amelyen át hozza: a *vagina*. A mese nem öncélú tevékenység. A gólyamese sem az és pszichológiai ismereteinkben joggal feltételezhetjük, hogy lelki szükségesség költötte és tartotta fenn mind a mai napig. A gyermek lelke és a primitív népi lélek szinte azonosak egymással és így azt gondolhatjuk, hogy a gyermeknek erre a mesére szük-sége van. A kérdés azonban az, hogy melyik *valóság* az, amelyet a gyermek e mesével takarni, rejteni akar? Vajjon a megszületés brutális tényét nem tudja-e elviselni, azt a kinteljes módot, ahogy világra jött, vagy pedig e megett mélyebb lelki mechanizmusok húzódnak meg? Hogy a gyermek számára a mese gyakran fonto-sabb a valóságnál, az a gyakori jelenség is bizonyítja, hogy a „fel-világosított gyermek” egyszerűen elfelejti ezt a kínosan szerzett tudását, sőt gyakran halljuk azt is, hogy egy szép napon azzal áll elő: „lám hazudtál, nem is igaz, hogy úgy *születik* a gyermek, hanem — a gólya hozza”. Annak, hogy az ősi mítosz a gólyamese formájában ma is él, természetesen más oka is lehetett. Már rámu-tattam arra,* hogy a gólyamese megragadásának társadalmi ma-gyarázata is van: a férfi-uralmon alapuló társadalom ezt a mesét azért hasznosítja a gyermekszobában, hogy ezzel ledegradálja az anyaságot és ezen keresztül igazolja a nő másodrendűségét. Abban, hogy az anya letagadja saját gyermeke előtt életének feltétlenül legfontosabb, legmagasabbra értékelt funkcióját, hogy méhében hordotta és fájdalommal szülte a világra, valóban, — heroikus önmegtagadást látnánk, ha ez nem lenne olyan szomorúan jellemző a nő szociális és ezen felépülő lelki helyzetére. Azt azonban, hogy az anyák mégis vállalták a gólyamesét, talán nem csupán szociális tehetetlenségük motiválja, de éppen az a finom megérzés, amely azt parancsolta számukra, kíméljék meg a gyermekeket attól, hogy megtudják a valóságot, s főképen — ami a valóság *megett* rejtőzik.

Amikor a felvilágosítás kérdésével foglalkozunk, magunk mö-gött kell hagynunk azt a sok sablonos megállapítást, amelyekkel a

* Ferenczi Sándor: *Katasztrófák a nemi működés fejlődésében.* — Pantheon.

* Székely Béla: *A te gyereked.* — Pantheon.

felvilágosító nevelés hívei az igazságra való utalás gyakran öntet-
sző pózával azt hirdetik, hogy igenis a gyermeknek mindent meg
kell mondani, nincs mit rejtegetni előtte. A kérdés korántsem ilyen
egyszerű. Nagy kíméletre és körültekintésre van szükség, hogy
ebben a kérdésben magatartási formánkat megállapítsuk és főké-
pen arra, hogy teljesen tisztában legyünk azzal: mi megy valójá-
ban végbe a gyermek lelkében?

*

Ki kell indulnunk abból, hogy a gyermek — már eleve *min-
dent tud!* „*Feltételezzük — írja Heinrich Meng,* — hogy évezre-
dek örökségének alapján, a környezetnek tudatos és tudattalan
megfigyelésén át, a gyermeket ősi tudás tölti el.*” Ez az ősi tudás
még nem kapott szabatos formát, határozott értelmet, de már ott
szunnyad érzelmi életének minden megnyilatkozásában, igazolást
keres és megnyugtatót. Ez az ősi tudás, ép úgy benne van a gyer-
mekben, az ösztönök még ködös és bizonytalan célratörésében, akár
az állatban, amely bár senkitől sem tanulta, senkitől sem látta,
pontosan tudja azokat a funkciókat, amelyekkel a faj fenntartását
biztosítja. Az ösztönöknek ez az intelligenciája, amely talán nem
jutna el addig, — mint ahogy az állatoknál sem juthat el —, hogy
az értelmi síkon fogalmakká testesüljön, ott lappang a kisgyermek
életében, s üzi, hajtja érzelmeinek minden megnyilatkozásán ke-
resztül. Talán csak merő feltevés, amikor azt állítjuk, hogy ez a
lappangó tudás az, ami a gyermeket, ha oly tétován is, végigvezeti
szekszuális fejlődésének minden fázisán.

De hát valójában mi az, amit a gyermek tudni akar, amit
tudnia kell. Tapasztalati tények bizonyítják, hogy ez a tudás nem
magára a megszületésre vonatkozik, hanem emögött valami más,
rejtett tartalom húzódik meg, az érzelmeknek egy olyan feszültsége,
amelynek csak egyik formája az, hogy a gyermek kérdez, egyre
csak kérdez, és nincs olyan higgadt és józan válasz, amely teljesen
megnyugtató és kielégítő. Az amerikai „*Walden school*”-ban,
amely teljesen pszichoanalitikus alapon működik, igen érdekes
tapasztalatokat szereztek ebben az irányban: a *tanító* felvilágosi-
tással nem lehet ezt a kérdést megoldani, csak azzal a *pszichológiai*
felvilágosítással, mely az érzelmekben igyekszik rendet teremteni.

A gyermek nemcsak azt akarja, hogy megtudjon valamit, mert
hiszen lelke legmélyén, azzal az ősi tudással legalább is már min-

* Meng: Das Psychoanalytische Volksbuch.

dent sejt. De megnyugvást akar szerezni magának, valamiben, ami ott háborog benne, ami kitölti és részben magatartását meghatározza. Ennek az ősi tudásnak ősi tartalma nem az, hogy a valóságban miképpen megy végbe a szülés és a fogamzás, de sokkal mélyebben: sejtí, érzi, tudja, hogy a *felnőtteknek titkos és csodálatos örömeik vannak, amelyekben nem akarják részesíteni*. Sejtí, érzi, tudja, hogy *ezt az örömet akarják tőle megvonni a felnőttek, és ez a szeretet-megvonás az, amit a gyermek sohse vehet tudomásul, sohse tud megbocsátani*. A gyermeki lélek minden szekszuális megrezdülésével ezt az örömet akarja, legalább megközelítően, megszerezni. Ezért dudlizik, ezért használja fel a kiürülést örömszerzésnek, ezért onanizál. De ez sem hoz számára megnyugvást; a gyermek valami egész mást akar: annak a sejtett örömnak elismerését és igazolását, amelynek teljességét a nemi egyesülés jelenti. „*Amit a gyermek a valóságban akar — írja Ferenczi, — a nemi szervek erotikus jelentőségének elismerése.*” A gyermek tehát azt akarja, hogy a szülők ismerjék be és igazolják az erogén zónáknak ezt az örömszerző funkcióját. És főképen azt, hogy a genitálénak ez a tulajdonképeni célja és rendeltetése.

Természetesen ez a pszichoanalitikus felismerés nemcsak a gyermeki lélek legmélyébe világít bele, de felfedi annak az ellenállásnak gyökereit is, amellyel a mamák képtelenek arra, hogy pirulás, szégyenkezés nélkül erről a kérdésről gyermekükkel beszéljenek. Nem azt nehéz megmondani a mamának, hogyan szülte a gyermekét a világra; nem ez az, amit eltagad, amit restel, sőt még csak nem is a fogamzás mechanizmusa, — *de az az öröm, amely az egyesüléssel együttjárt és amelynek csak másodlagos és esetleges velejárója a fogamzás.*

Ezért volt szükség a gölyamesére, de épen úgy arra a rendszerre is, amely a „*felvilágosítást*” a modern nevelés középpontjába állította, mintha azzal, hogy a gyermeket élettani fogalmakkal megismertetjük, lelkileg is kielégíthettük volna.

Igen jellemző az a „középútas” rendszer, amely fel akarja ugyan világosítani a gyermeket, de ugyanakkor féltő gonddal óvakodik attól, hogy megsejttesse: mi az, ami a dolgok megett rejtőzik. Ugy tanítják, hogy a felvilágosítás legártatlanabb módja, ha a növényvilágból vesszük a példát és a *porzón* meg a *bibén* keresztül ismeri meg a gyermek a férfi és a női ivarszervek szerepét. Mintha ez a példa nem lenne sokkal komplikáltabb és messzebbfekvő, mint az az egyszerű valóság, amelyet a gyermek könnyen ért meg és

fogadhat el. Viszont a porzó és a bibe példájánál nemcsak teljesen el lehet titkolni azt az örömszerzést, amely körül az egész kérdés forog, de főképen: a figyelmet más irányba terelhetjük.

*

Természetesen mindaz, amit most elmondottunk, *nem azt jelenti, hogy a gyermek ne tudja meg miképen jött a világra és ne ismerje meg a fogamzás mechanizmusát.* De ez nem elég, sőt, azt állítjuk, hogy az a felvilágosítás, amely *csak* ismereteket ad, ép oly kevéssé felel meg céljának, mint a gólyamese, amely a gyermek fantáziájára apellál és e fantáziában mégis vágy-teljesülés feszül. A gyermekkel akkor közöltük azt, amit tudni akar, ha megmondottuk ugyan neki mindazt, amit a felvilágosítás során meg kell mondanunk, de ezzel nem elégszünk meg, hanem *lelki* felvilágosítással szolgálunk és értésére adjuk, hogy azt a rejtett és csudálatos örömet, melyet sejtve-sejt, nem akarják tőle megvonni, ez még ő reá vár, és majd, ha ő is felnő, meg fogja szerezni magának. A szekszuális-nevelés ezzel mély pszichológiai értelmezést kapott, s valóban annak a szekszuálításra való előkészítésnek szolgálatába állott, amelynek nemes formája a párválasztás és kristályosan tiszta tartalma: a *szerелеm*.

*

Két szempont az, amelyet a nemi felvilágosítás kérdésénél szem előtt kell tartanunk. Az egyik az, hogy mindig és minden körülmények között a gyermekből kell kiindulnunk, hozzá kell alkalmazkodnunk s így tisztában kell lennünk mindazzal, ami a gyermekben végbemegy. Amint már előbb kifejtettük, a gyermeket nem *értelmi* úton lecsillapítható tudásszomj vezeti, bár ennek is megvan a maga természetes jelentősége, de *érzelmi* feszültség hajtja, amely arra vár, hogy feloldják. Bár a pszichológia óvatosan elkerül minden misztikumot, talán ebben a kérdésben feltételezhetjük azt az őstudást, amely ott lappang a kisgyermek agysejtjeiben és ismeretlen célok felé hajtja. Tudnunk kell, hogy ez az ősi tudás miképen teljesedik ki az első gyermeki években, milyen formát vesz fel, miképen nyilatkozik meg. Ahhoz tehát, hogy a felvilágosítás kérdésében helyes úton járjunk, kutatnunk kell, hogy mit tudhat, mit gondolhat a gyermek *anélkül, hogy a felnőttek részéről bármiféle tapasztalatot szerzett volna.* A gyermekeknek minden felnőtt kioktatás nélkül is kiformált elméleteik vannak a megszületésről. Amint az analízis fázis leírásánál láttuk, a kisgyermek számára az első idegen test, amely testéből ki-

szakad, amely más és mégis öhozzá tartozik: a széklete. Mint ahogy az őszállat kloákája az új egyed életrehozásának és a feldolgozott felesleges anyagok eltávolításának közös szerve, úgy a kisgyermek első elképzelése, melyre saját magától jött rá az, hogy a *gyermek ugyanúgy születik, ahogy a széklete eltávolodik a testéből*. Amint a már felhozott példából láttuk: a székletét és az újszülöttet azonosítja is. Ezzel ő maga jött rá a felvilágosítás első elemére: arra, hogy a kisgyermeket az anyja a hasában hordja és onnan jön ki. Fejlődésének ebben a korszakában még nem tud különbséget tenni a nemek között és eleinte azt hiszi, hogy a férfi és a nő hasában egyaránt nőhet gyermek. Ennek a felfogásnak eredetét egyes primitív népeknél is megtaláljuk, a *kuvád* formájában, amikor a férfi szülés közben és után ugyancsak a „betegágyba” fekszik, mintha neki is szerep jutna a szülés körül. A kisgyermek lassanként megismerkedik a nemek különbözőségével és arra a tapasztalatra jut, hogy csak a nők azok, akik szülhetnek. A kisfiúk általában nem szívesen veszik ezt a fogyatékkosságot tudomásul és előfordul, hogy ez valamilyen formában kifejezésre is jut. Adva van tehát a megismerésnek az a ténye, hogy a kisgyermek megszületése előtt az anyja hasában van. A nemi felvilágosítás szempontjából itt tulajdonképpen nincs is probléma, mert *ezt a gyermek saját magától is tudja*.

A második nagy probléma a gyermek számára: *hogyan jön ki onnan?* Az első elképzelés természetesen az, hogy ugyanúgy, mint a széklet: — *a végbélen keresztül*. Talán lehetséges, hogy ha a gyermeket nem szoktatnák tisztaságra, ha a székletét nem minősítenék valamilyen pfuj-pfujnak, undorítónak és szégyelni valónak, akkor még hosszabb ideig kitartana eredeti elképzelése mellett. A tisztaságra való szoktatás azonban megzavarja, s így tér át arra, hogy a hasban levő magzat közvetlenül a hasból jön ki és pedig úgy, hogy *a köldök kinyílik*. Később már ez a megoldás sem elégíti ki és valami brutális beavatkozást sejt: felnyitják az anyát és ennek az elképzeléséből már megközelíti a szülés tényleges lefolyását.

Tapasztalataink szerint a kisgyermek előbb vagy utóbb átesik elképzeléseinek e fázisain, s egyre jobban előtérbe kerül az a kérdés: *miképpen kerül be az anya hasába?* Ez a kérdés azután teljesen eltölti; ez nyilatkozik meg minden nyugtalanságában, ez iránt érdeklődik, amikor látszólag egész más dolgokról kérdez. Valami rendkívüli dolgot sejt e megett, valami nagy titkot, a

felnöttek titkát, a felnöttek varázserejű tudását, mely erőt ad arra, hogy a gyermekek felett uralkodni tudjanak. A felnöttek azonban nem akarják elárulni e titkot, s ezért úgy érzi, hogy ki akarják őt zárni a megismerés boldog paradicsomából. Megint a primitív népekhez kell fordulnunk, ha analógiát akarunk keresni. Amint *Franzenstein*, *Malinowsky* és mások közölték, még mindig igen sok olyan primitív nép van, amely nem tudja, hogy a *coitus* és a gyermek megszületése között összefüggés van. A nő úgy esik teherbe, hogy az ősök szelleme a tenger vizével beléjük hatol, vagy eső formájában, vagy pedig valami kis, láthatatlan állat képében. Ennek a primitív elképzelésnek *Rank** azt a magyarázat adja, hogy e mítikus elképzelés útján a férfi megtagadja szerepét a nemzésben, mert különben az ő lelke költözne a gyermekbe és így elvesztené a lelkét: meghalna. Mi azonban egy más momentumra szeretnénk rávilágítani, amely éppen a felvilágosítás körül bírhat jelentőséggel. Ez az, hogy e primitív népek a *coitus*-t kizárólag és egyedül annak tekintik, ami: a kéjszerzés legteljesebb módjának, s teljesen elkülönítik a nemzéstől, e számukra ismeretlen funkciótól. Ugy hisszük, hogy a gyermekben, akár csak ezekben a primitív népekben, ugyancsak elkülönül a világrajövés ténye, attól a számára legtitkosabb, legrejtettebb funkciótól, amelynek egyedüli jelentőségét akarja megtudni: az örömszerzés tényét. Amikor tehát a nemi felvilágításról beszélünk, akkor valójában két egymással párhuzamosan haladó kérdésre kell felfigyelnünk. Az egyik nem izgatja túlságosan a gyermeket. Tapasztalataink azt mutatják, a kisgyermekek nyugodtan, magától értetődően veszik tudomásul, hogy anyjuk hasában voltak, sőt azt is, miképen jöttek a világra. A „szívem alatt hordottalak” anyai romantikáját egyáltalán nem értik meg és legkevésbé sincsenek ettől meghatva. Azt mondhatnók, hogy ezek a kérdések azok, amelyeket értelmi síkon, minden nehézség nélkül meg lehet közelíteni. A másik párhuzamos vonal, amelyen a gyermek belső feszültsége kibontakozik, valójában hamis fogalmazást kapott a már korábban is idézett kérdésünkkel: *hogy került oda?* Ezt már hiába magyarázzuk meg a gyermeknek, akár a bibe és a porzó, valóban teljesen használhatatlan hasonlata útján, akár pedig az igazság közvetlen és tárgyilagos közlésével. Amíg az előbbi kérdésnél a gyermeket válaszunk ki-
elégíti s egyszerűen tudomásul veszi anélkül, hogy tovább fag-

* Rank: Wahrheit und Wirklichkeit. — Leipzig.

gatná, a felvilágosításának e harmadik szakaszánál már fennakad, mert a kapott közlés, — még a legtárgyilagossabb is — már nem elégítheti ki, hiszen csak *értelméhez* szólt, nem pedig *érzelmeihez*. Ez a probléma számára csak akkor nyer megoldást, ha *kioktatás* helyett pszichológiai felvilágosítást kap.

A szülők nagy része nem jut el odáig, hogy ezt az érzelmi felvilágosítást megadhasssa. Szégyel a gyermeknek arról beszélni, aminek tulajdonképpen csak egészen ritkán van köze a gyermek megszületéséhez. Ezt a másik felvilágosítást, amely a kisgyermek számára annyi misztikummal, annyi titokzatossággal telített, elvégzik aztán mások, másképp, s ebben igazán nincs köszönet. Ezzel azonban az egész probléma a gyermek számára új fordulatot vett. Nem arról van szó ezek után, hogy a mama miképpen mondja meg a gyermekének, de arról, hogy „*a gyermek miképpen mondja meg a mamának?*“ A gyermek megtudott valamit, talán félig és rejtett formában csupán, amiről olyan jó lenne beszélni a mamával. De nem tud, nem mer. És itt okkal tételezhetjük fel, hogy a gyermekek véget-nem-érő kérdezősködéseiben már nem csupán a *kérdés* foglaltatik benne, de már az a *felelet* is, amelyet már tud, amely nyugtalanítja, melyre igazolást keres és módot, hogy bűntudattal telt lelkén a felelet kimondásával enyhíthessen.

*

Nagy vonásokban rámutattunk arra, hogy mi megy végbe a gyermek lelkében. Ez volt az egyik irányvonal, amelyet e kérdés megoldásánál figyelembe kell vennünk. A másik az, hogy a *felvilágosításnak*, amennyiben ezt a szót egyáltalán használhatjuk, *lépést kell tartania a gyermek szekszuális fejlődésével*. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a gyermeket *ne is kelljen felvilágosítani*, mert nem engedjük, hogy e problémák lelkében kérdéssé érjenek és szavak kemény formájába préselve élénk kerülhessenek. Ha mindarról, ami a gyermek megszületésével függ össze, már attól a legkisebb kortól kezdve is, amikor még beszélni sem tud, szabadon beszélünk a gyermek előtt, akkor ezek a kérdések minden külön „felvilágosítás“ nélkül épp úgy bekerülnek a gyermek tudatába, akár a szék, asztal, víz, stb. fogalma. Amint mondtuk azonban, ez csak az egyik része a kérdésnek és pedig az, amely értelmi síkon oldható meg. A másik, az érzelmi rész a legszorosabban összefügg a gyermek szekszuális fejlődésével. Általában azt tapasztaljuk, hogy a kisgyermek az anális-fázis korszakában foglalkozik először intenzíven a szülés kérdésével. Amint láttuk, igen könnyen

találja meg saját maga a választ, amikor ezt a folyamatot a defekálással azonosítja. Ahogy azonban lassanként átmegy a *fallikus* fázisra, az onánia fantázia egyre több tartalmat kap, sőt a gyermeki homoszexualitás és coitus-játék formájában a partner-keresés már a genitális-korszak felé való átmenetet jelzi, — a nemi felvilágosításnak éppen ez a végső, nagy kérdése válik aktuálissá, amely már teljesen *elkülönül a szüléstől*, illetve a nemzéstől és egyedül a coitusra, mint öröm-forrásra vonatkozik. Valóban arról van szó, hogy az egyre jobban kibontakozó gyermeki szexualitás és a mai társadalom által dialektikus szükségszerűséggel alkalmazott nevelés harcában a gyermek megnyugtatót akar kapni arra nézve, hogy ez az örömszerzés nem bűn. Már pedig a felmentvényt éppen az az érzelmi megismerés adja meg, hogy a felnőttek is épp úgy keresik az örömet, mint ő és az ő számára is adva van ennek későbbi, felnőtt formája. Az ó-héber nyelv szellemében finom pszichológiai sejtés nyilatkozik meg, amikor a *megismerés* és a *nemi-egyesülés* fogalmát ugyanazzal a szóval fejezi ki.

*

Mindaz, amit eddig elmondottunk, nemcsak a nemi felvilágosítás pszichológiai problémájába világít bele, de a gyakorlati, a nevelői magatartást is meghatározza. Amint már mondtuk, a helyes nevelési rendszer az, amikor legalább az *elméleti kérdésekben nem is kerül „felvilágosításra“ a sor, mert a gyermek más fogalmakkal együtt az idetartozó tudnivalókat is megszerzi*. Ma még — sajnos — nem tartunk ott, hogy ez a felfogásunk általánosan érvényesüljön. Így tehát azt a gyakorlati útmutatást adhatjuk csupán, hogy ha már felvilágosítunk, — teljesen alkalmazkodjunk a gyermekhez, tehát *csak akkor válaszoljunk, ha kérdez, és csak annyit, amennyit kérdez*. Tudnunk kell azonban, hogy a *gyermek nemcsak szavakkal kérdez, de kérdez a nézésével, kis ügyetlenkedéseivel, kérdez minden kérdésével, minden mozdulatával*. Ott, ahol a gyermek és a szülő közötti viszony harmónikus és csorbanélkülvaló, a kisgyermek nyíltan és minden gátlás nélkül teszi fel kis kérdéseit. Ahol nem mer nyíltan kérdezni, ott már egy meglazult viszonyról van szó és itt az anyának, a nevelőnek kell a gyermeknek segítségére sietnie. Természetesen nem úgy, hogy mindenféle fogással „rávezeti“ a gyermeket arra, hogy a kérdések feltevéséig eljusson, de azzal, hogy az egymásközötti viszonyt igyekszik bensőségesebbé, melegebbé tenni és a többit reábizza a gyermekre. Ez a bensőséges viszony az alapfeltétele azután annak is, hogy

többsnyire a latenciát közvetlenül megelőző időben eljusson a gyermek végső problémájáig. Ezt az utat azonban nagyon kevés szülő, nevelő tudja megtenni és ezért mondtuk azt, hogy a „modern”-nek mondott nemi felvilágosítás, abban a fél formában, ahogy gyakorolják, feladatát korántsem oldja meg. Új fontos, nélkülözhetetlen ismeretekkel bővítette ugyan a gyermek tudását, de, amint mondtuk, itt nem a tudásról, nem a felvilágosításról van szó.

Azonban ez a fél megoldás is jobb, mint az a másik, amelyik a gólyamesét, *mint valóságot* tálalja a gyermeke elé, vagy pedig egyszerűen elutasítja magától a kérdezősködő gyermeket: „te még kicsi vagy, neked ezt még nem kell tudni, erről nem illik beszélni.” Ez nem jelenti azt, hogy a gólyamesét ne mondjuk el a gyerekeknek. *De mindig csak mint mesét*, tehát mint a gyermeki fantázia játékát. Viszont ne essünk abba a gyakori hibába, ahogy a jószándékú, felvilágosodott szellemű mama nagy készséggel, a gyermek kíváncsiságát jóval meghaladó mértékben: „No, most felvilágosítok” — jelszava alatt közli a gyermekkel a közlendőket, s azután, mint aki jól végezte dolgát, hozzátézi: „most mindent megmondtam, mindent tudsz, s többet ne is beszéljünk róla.” Álljunk a gyermeknek mindig rendelkezésére, ha kérdésével bármi formában jelentkezik. A már elmondottak alapján tudjuk, hogy e kérdésekkel, — hacsak meg nem félemlítettük, ha valami vissza nem tartja —, csak akkor hagy fel, ha érzelmi síkon is meg tudtuk közelíteni problémáját.

Az elmondottak után szinte feleslegesnek látszik, de mégis rá kell mutatnunk arra, hogy milyen következményekkel járhat, ha kitérünk a gyermeki érdeklődés elől, ha hazudunk, vagy ha a választ megtagadjuk, idegesen, durván elutasítjuk. *Hazudni sohasem szabad a gyermeknek*, s legkevésbé ebben a kérdésben. Valóban különös, hogy *épen azok a szülők, nevelők adnak hazug válaszokat, akik különben sokat adnak a tekintélyen alapuló, autoritásos nevelés princípiumaira*. A gyermek mindent megtud és ezzel lelepleződik az ilyen szülők, az ilyen nevelők is, a gyermekben megtörik az a bizalom, amellyel feléjük fordult és porba hull az a tekintély, amely semmiféle hazugságot nem bír el, s csak akkor jogosult, ha belső tartalma: a szeretet. De nem sokat enyhült a helyzet akkor sem, ha a gyermek nem kap ugyan hazug választ, mert — semmiféle választ sem kap. Az ilyen gyermek végül is leszokik arról, hogy kérdezzen, hogy érdeklődjék. *A szekszuális kíváncsiság nagyon értékes hajtóerő s ott feszül a gyermek*

minden tudásvágyában. Azzal, hogy nem adtunk választ, ezt a tudásvágyat törtük meg. Így alakul ki egyfelől az a gyermek-típus, aki becsapottnak érzi magát és egész életén át az is marad; másfelől a magába vonult, érdeklődését veszített, elfásult gyermeknek típusa, aki „már kérdezni sem tud“.

*

Meglehetősen gyakori, hogy a felvilágosításban a szülők, nevelők, holmi *orvosi funkciót* látnak, s megkérik a háziorvost, hogy „szakszerűen“ világosítsa fel a gyermeket. Ez hivatalos komolysággal esetleg éppen az orvos rendelőjében történik meg. Nagyon szomorú annak a gyermeknek sorsa, akivel a szülő, nevelő nincs olyan jó viszonyban, hogy erről a kérdésről, amely amint mondtuk a gyermek fejlődése során öletszerűen, ezer kis részletre elaprózva bukkan fel, beszélni tudjon. Fel kell azonban tételeznünk, hogy ennek oka nem feltétlenül kényelmi szempont, de talán az, hogy az anya, — akire ez a feladat elsősorban hárul, vagy képtelen erről a gyermekkel beszélni, vagy *nem is tud* megfelelő felvilágosítással szolgálni. Reméljük, hogy mindazzal, amit itt elmondottunk, hozzásegítettük az anyákat ahhoz, hogy túl tegyék magukat — a gyermek érdekében — ilyen irányú gátlásai-kon. „A gyermek nevelése — az önneveléssel kezdődik!“ A kérdés élettani, illetve anatómiai ismeretével a következő fejezetben szolgálunk.

E kérdéssel kapcsolatban rá kell mutatnunk azonban arra, hogy a hivatalos felfogás — a nemi felvilágosítás *ellen* szól. Nem tűri meg, hogy ebben az óvónőnek, tanítónak, vagy akár az iskola-orvosnak szerepe lehessen, de az ellen is védekezik, hogy a gyermekek közé olyan pajtás kerülhessen, aki többet tud, mint amennyit a hivatalosan aprobált gólyameséből tudni lehet. Az óvódába, iskolába kerülő gyermek abba a ferde helyzetbe kerül, hogy vagy olyan kellemetlenségek támadnak, aminek egy szülő sem teszi ki szívesen a gyermekét, vagy pedig hazudnia kell. Ezen a helyzeten valójában keveset segít az a figyelmeztetés, hogy ne beszéljen róla mások előtt, mert ezzel éppen a felvilágosítás pszichológiai értékét és tartalmát rontjuk le. Nincs más megoldás, mint megmondani a gyermeknek azt, hogy vannak szülők, akik titkolják a gyermek előtt ezeket a dolgokat és az óvónéni, tanító-bácsi, tanítónéni is ezek közé tartozik. Miután az óvódába, iskolába ezek parancsolnak, tehát itt nem úgy történik, ahogy a mama szeretné, hanem úgy, ahogy ők akarják. Ezt a küzdelmet a gólya-

mese ellen — amely sokkal fontosabb, mint ahogy első pillanatra látszik, — természetesen nem szabad úgy megvívni, hogy ebbe a harcha a gyermeket is belevonjuk.

*

A gyermek felvilágosításának menetét öt egymástkövető probléma-körre tagolhatjuk. Az első szakaszban a gyermeket a *nemek különbözősége* érdekli: tulajdonképpen ez a nemi felvilágosítás kezdete. A második szakaszban: *miképpen jött a világra és mi volt születése előtt?* A harmadik kérdésköre: *miképpen került az anyja hasába?* A negyedik szakasz a legkomplikáltabb, mert ebben már kiütözik az a nyugtalanság, amely nemcsak tudásra, felvilágosításra vár, hanem érzelmi életének belső elrendezésére is. *E korszak érdeklődésének középpontjában már nem a születés és a fogamzás, hanem maga a nemi élet áll.* Ehhez kapcsolódik az ötödik probléma köre, amely társadalmi berendezkedésünk szekszuális vonatkozásait öleli fel és a szekszuális-etikát.

Ezek a kérdéskörök nagyjából a fenti sorrendben kerülnek napirendre a gyermek életében is, ez azonban korántsem törvényszerű. Az *egészséges* gyermek érdeklődésének fejlődésmenete általában ez, azonban a külső tényezők lényegesen befolyásolhatják. Ezek között elsősorban a gyermek játszótársait kell említenünk. Nagyon érdekes az a felfogás, hogy *a gyermek szempontjából legjobb felvilágosítást nem a szülő, nevelő adja meg, hanem a játszótársak.* Ezt az álláspontot természetesen vitatni lehet. Megállapíthatjuk azt is, hogy az egészséges gyermek általában bizonyos természetességgel veszi tudomásul a hallott dolgokat, ami nem jelenti azonban azt, hogy ne foglalkoztatná. Különösen *a szülés* az, ami megdöbbenít, s ez érthető is, hiszen, amint láttuk korai fantáziájában a szülést úgy képzei el, mint valami defekálást, viszont a tisztaságra való szoktatás során *a genitálék* a „*pfuj-pfuj-zóna*”-ba kerültek.

Érthető az is, hogy a kapott felvilágosítást nem egyformán veszik tudomásul a fiúk és a lányok. Ha helyesen történik, akkor a leánygyermek éppen fogatékosság-érzésében jut értékes kompenzációhoz azzal, hogy öbelőle *anya* is lehet.

Ha már most a felvilágosítás menetét a gyermek normális fejlődésének síkján akarjuk megállapítani, akkor tapasztalataink arra vezetnek, hogy a nemek közötti különbség a gyermeket szellemi fejlődésének már első szakaszában foglalkoztatja, ha ilyen irányú megfigyelésre alkalma nyílik. A második kérdéskör a két-

éves kor után kezd kialakulni. A neurotikus gyermek fokozott érzékenységgel reagál mindenre s így különösen ezekre a problémákra. Feltétlenül szükségesnek tartjuk, hogy az anyák ebben a két-három éves korban, nagy körültekintéssel kezeljék ezt a kérdést, igyekezzenek a gyermek segítségére lenni és készséggel álljanak rendelkezésére minden kérdésében. A harmadik kérdés: *miképen került az anyja hasába?* Előbb még a szüléssel összefüggésben vesszük fel. Ekkor jutunk el a nemi felvilágosításban odáig, hogy a férfi és női csirasejtekről beszélhessünk, azonban teljes óvatossággal, szigorúan alkalmazkodva a gyermek kérdéseihez. Ne tévesztük szem elől, hogy a gyermeknek nem tudálékos felvilágosításokra van szüksége, hanem minél egyszerűbben akar bizonyos dolgokat megismerni, vagy helyesebben: azok tudásában megerősítést kapni. Az anyák, nevelők könnyen esnek abba a hibába, hogy tudományos magyarázataikkal eltúlozzák a kérdést, valószínűen azért, hogy bizonytalanságukat leplezzék. A gyermeket az ezen magyarázatok nem érdeklik, de legkevésbé: az elvont példák, mint amilyen a bibe és a porzó históriája, stb.

Amikor a gyermek már ott tart, hogy a *fogamzás kérdése* foglalkoztatja, sohasé lehet tudni, hogy mikor kell a szülőnek, nevelőnek a számára legnehezebb kérdésre választ adni: a nemi aktusról beszélni. A gyermek előbb, vagy utóbb rájön arra, hogy tulajdonképpen nem a szülésről és a fogamzásról, hanem valami *egész másról* van szó. Ez a kérdés egyre misztikusabb lesz számára s különösen azzá lesz az iskolában, ahol ez a gyermekek legizgalmasabb beszédtemája. Ez is hall valamit, az is, s ezekből a felnőttek rejtett, titkolt világáról szóló kósza hírmondásokból alakult ki a gyermek lelkében az az izgató probléma, amely most már teljes nyugtalansággal tölti el. Itt mutatkozik meg, hogy a „lappangási” korszak igen sok esetben fiktív, önkényes elképzelés. Bizonyos, hogy az iskola, a közösségnek új megélése, a tanulás *átmenetileg* elvonja a gyermek figyelmét, hogy azután hét-nyolcéves korban már újra ez a kérdés kerüljön előtérbe. Ez a kérdés egyre jobban a gyermek és a papa-mama személyes ügyévé lesz, annál is inkább, mert vagy maga tesz megfigyeléseket a szülők szexuális életére vonatkozólag, vagy társaitól kap titokzatos híreket, amelyek szinte kivétel nélkül arról számolnak be, hogy a szülők között valami rettenetes, brutális dolog történik éjjelente. De hírt kap arról is, hogy véres volt az anya lepedője, inge és ezek a hírek, megfigyelések teljes káoszt teremtenek a gyermekben. Fantáziája csapon-

góbb és színesebb lesz és házak, kerítések, W. C.-ék falára rajzolt örök szimbolumu rajzokban találja meg primitív művészi megnyilatkozását. Ha a nemi felvilágosítás korábbi értelmi menete megfelelő volt, akkor a szülő, nevelő könnyen bekapcsolódhat a gyermek lelkivilágába és ebben a korszakban is olyan kontaktust tarthat fenn a gyermek érzelmi életével, amely lehetővé teszi, hogy megnyugtassa és annak helyes irányba való elrendeződését előmozdítsa. Freud véleménye szerint a teljes nemi felvilágosításnak a tíz éves kor előtt kell megtörténnie. *A tapasztalati megállapítás az, hogy a felvilágosításnak a pubertás alatt, tehát a menstruáció, illetve a magérés előtt feltétlenül befejezést kell nyernie.* Ehhez még annyit jegyezhetünk meg, hogy a tíz év körüli korban válik ez a kérdés olyan aktuálissá, hogy az előle való kitérés a szülő és a gyermek kapcsolatának teljes meglazulására vezetne. Újra hangsúlyozzuk: most már valóban nem értelmi, hanem érzelmi síkon mozgunk és a felvilágosításnak abban az irányban kell haladnia, hogy a gyermeknek a nemi élettel kapcsolatos belső izgalmait lecsillapítsa.

Amikor azt mondtuk, hogy a gyermek érzelmi világát kell rendbehozni azzal, hogy eláruljuk a férfi és a nő szexuális együvértartozásának jelentőségét, — a felvilágosítás olyan útját jelöltük meg, mely az *életani* folyamatok ismertetésével kezdődött ugyan, de feltétlenül abban az irányban halad, hogy meg kell mondanunk: *két olyan ember egyesüléséről van szó, akik szeretik egymást, s akiknek ez az egyesülés örömet okoz.* Rá kell mutatnunk, arra is, hogy az a *kontaktus*, amely e kérdés körül a szülő és a gyermek, különösen pedig az anya és leánya között megteremtődik, egy egész életre szóló együvértartozás alapja lehet. Ehhez a kérdéshez tartozik az is, hogy a nemi felvilágosításnak ezen az érzelmi vonalán lehetőleg olyan szituációig kell eljutnunk, amikor a leánygyermekkel az anya, a fiúgyermekkel az apa tart közelebbi kapcsolatot, ami egyben az Ödipusz-komplekszus leépítését is igazolhatja.

A nemi felvilágosítás e korszakát már egy új feladatkör egészíti ki. *A nemi kérdés: szociális kérdés.* A társadalom nemcsak etikai törvényeket állít fel, de írott törvényeivel is mélyen belemélyül a szexuális kérdés társadalmi elrendezésébe. A gyermek megtudja, hogy a férfi és a nő egyesüléséből gyermek lesz. Ezzel kapcsolatosan megismerkedik a házasság intézményével, de ugyanakkor szükségszerűen megtudja azt is, hogy házasságon kívül is

van nemi élet és így is születhetik gyermek. De felmerül az a kérdés is, hogy nemcsak akkor történik nemi-aktus, ha a papa-mama gyermeket akar, hanem máskor is, most már kizárólag azért, *mert örömük telik benne*. Alkalma nyílik a gyermeknek arra is, hogy a prostitúció intézményéről halljon és így lassanként megismeri társadalmunk szekszuális rendszerét, intézményét.

Mielőtt továbhmennénk szólnunk kell arról, hogy a *nemi felvilágosítás kérdését is valójában a gyermek szociális helyzete határozza meg*. Ez olyan természetes, hogy beszelnünk sem kell róla. Annak a proletárgyermeknek, aki annyi-magával alszik egy szobában, s aki előtt alig van titok, minek tanuja ne lenne; vagy a falusi gyerek, akinek élete ott folyik le az állatok körül, — egész természetesen *más formában éli meg ezt a kérdést, mint a polgári rétegek többé-kevésbé társadalmi üvegbura alatt felnőtt gyermeke*. A nemi felvilágosítás kérdése ebben az értelemben *a polgári társadalom problémája*, mint ahogy joggal feltételezhetjük, hogy egy olyan ideális társadalom, amelynek szekszuál-etikája nem lát bűnt és kárhozatot a nemiségben, a felvilágosítás problémáját sem fogja ismerni.

Társadalmunk nemi moráljának megismerése szorosan egybe-kapcsolódik szekszuális felvilágosításunk utolsó fázisával. Amikor a gyermek eljut abba a korba, hogy figyelme a *születés problémájáról a coitus problémájára* tevődik át, embertársaival, a társadalommal való szembeállításának épp azokat az elemeit ismeri meg, melyek között a legkevésbé tud eligazodni mert mindig és mindenben most már *öröla van szó*. Ebben az időponthan ér el a gyermek ahhoz a belső szemlélethez, amely a szekszuális élet területein is belső állásfoglalásra kényszeríti. *A szekszuális nevelés kérdése ezzel szociális feladattá érik, abban az értelemben, hogy elválaszthatatlanul belenő a gyermek kialakuló világképébe.*

*

Ennek jelentőségét az a nevelési irány is felismerte, amely a szekszuális kérdésért legszívesebben teljes tilalom alá helyezné. Valóban arról van szó: nem lehet tovább hallgatni! A szekszuál-etikai nevelés ekkor kapcsolódik bele teljes energiával a gyermek életébe. Hiába vallotta eddig: „E kérdést akkor kezeljük a leghelyesebben, ha a gondolatokat eltereljük róla. Épp ezért az a szekszuális nevelés a legjobb, amely a lehető legkevésébbet beszél szekszuális dolgokról, — ezzel szemben azokat a jellembeli erőket és szokásokat tudja a gyermekben felébreszteni, amelyek önmaguktól

az igazi szellemi magatartásra készítetik az ébredő ösztönökkel szemben.“ *Förster* e célkitűzését később még szabatosabban állapítja meg: „Az érettebb ifjúságnál a nemi felvilágosítás közép-pontjába ne a negatívum álljon: a házasságon kívüli kapcsolatoktól való elrettentés, hanem a pozitívum: annak megmagyarázása, hogy az ösztönök uralmával szemben a házasság monogám intézményének milyen védő szerepe van.“

Ezzel a kérdéssel az 1927 évi „Rappresentanti in terra“ kezdetű pápai enciklika is foglalkozik, amely azok ellen szól, akik „azt hiszik, hogy a fiatalságot az érzékiség veszedelmei ellen tisztára természetes eszközökkel, a veszélyes és idő előtti szekszuális felvilágosítással meg tudják védeni“. A pápai enciklika *Silvio Antonio* kardinális útmutatásait idézi: „... egy jó apának, ha gyermekével ilyen fogas dolgokról beszél, nagyon kell vigyáznia arra, hogy ne menjen bele a részletekbe azokon a módokon, ahogyan ez a pokoli kígyó az emberiség nagy részét megmérgezi, nehogy ahelyett, hogy a tüzet eloltaná, a gyengéd és az együgyű gyermeki szívben felgyújtsa. Nagy általánosságban azt lehet mondani, hogy mindaddig, míg a gyermekkor tart, elég lesz azokat a gyógyító eszközöket felhasználni, melyeknek kettős hatásuk van: előkészíteni az utat a szüzesség erénye számára és becsukni a kapukat a bűn elől.“

*

Eljutottunk a gyermek fejlődésének abba a korszakába, amikor két ellentétes irány igyekszik úrrá lenni lelke és teste felett. Az egyik irányt az élet valósága szabja meg, egyre érettebb testének minden gerjedelme és mindaz, ahogy valóban „az életben van.“ A másikat az a szekszuál-etika határozná meg, amely egyre élesebb ellentétbe kerül a gyermek testi és lelki fejlődésével. Ennek legfontosabb okát abban látjuk, hogy ez az etika nem alkalmazkodik az élet valóságához és merev, élettől elvont törvényeket idéz, ahelyett, hogy ezek szellemét élettel telítene. A pedagógiai állásfoglalás útját helyesen mindig a való élet határozhatja meg. Nem kétséges, hogy a nemi felvilágosítás e szakaszában, amely a pubertásban már a legszemélyesebb ügyé teljeseedik, ugyancsak a valóság-hoz való alkalmazkodás elvét kell érvényesítenünk. Ez pedig azt parancsolja, hogy ne mi határozzuk meg az ifjú belső magatartási formáját, hanem ő legyen érett arra, hogy útját, magatartását helyesen megállapítsa. Annak a nevelési elvnek, amelyet magunk elé tűztünk, — ha azt következetesen keresztül vittük, —

itt már teljes értékkel érvényesülnie kell. Ez pedig a: *felelősségre való nevelés*. Különösen a szekszuális kérdés az, amelyre ez a felelősség fokozottan vonatkozik. A felelősség elvét a pszichológiai nevelés gyakorlatilag úgy érvényesíti, hogy a gyermek Én-jét anynyira megerősíti, hogy az testi-lelki ártalom nélkül el tudja ítélni azokat az ösztönkielégítési formákat, amelyek aszociálisak, s le tudjon mondani azokról az ösztönkielégülésekről, amelyek a normális élet síkján a reálítással ellenkeznek. Ennek a pszichológiai nevelési módszernek *etikai* megformulázása a felelősség elve, amelyet a pubertásban legmagasabb értékéig kell emelni.

A nemi felvilágosításhoz tartozik a pubertás korában az is, hogy a nemi betegségekre hívják fel az ifjak figyelmét. A közfelfogás ezeket a betegségeket „titkosak”-nak és szégyelni-valóknak jelzi, mert magát a szekszuálitást akarja általuk megbélyegezni. Feltétlenül szükséges, hogy az ifjúság tisztában legyen a nemi betegségekkal, de helytelen, mert téves minden olyan törekvés, amely a betegségek következményeinek szadisztikus eltúlzásával akarja elrettenteni az ifjúságot. Itt megint csak arra kell hivatkoznunk, hogy a *felelősségre való nevelés* az, ami a *profilakszist* biztosítja! Ép ilyen fontos a leánygyermekre nézve is, hogy *tisztában legyen a nemi érintkezés következményeivel. Ez azt jelenti, hogy védekezni is tudjon.* Természetesen, ha nem arra neveltük, hogy emberi felelősségének teljes vállalásával, nyitottszemű, becsületes emberként keresse és találja meg azt a társat, akivel egyesülhet, — ez a kitanítás bátorításnak tetszhet. *A felelőtlen ifjúságnak azonban nincs szüksége bátorításra, a felelősségre nevelt viszont maga találja meg az etikus utat.* De ha a tájékozatlanság a felelőtlenséggel párosul, ennek a következményei valóban végzetesek lehetnek.

A nemi felvilágosítás kérdése így nyer egyre mélyebb értelmezést és ebben a kiteljesedett tartalmában így dönti el a jövő generáció, s ezzel talán egy boldogabb társadalom sorsát is.

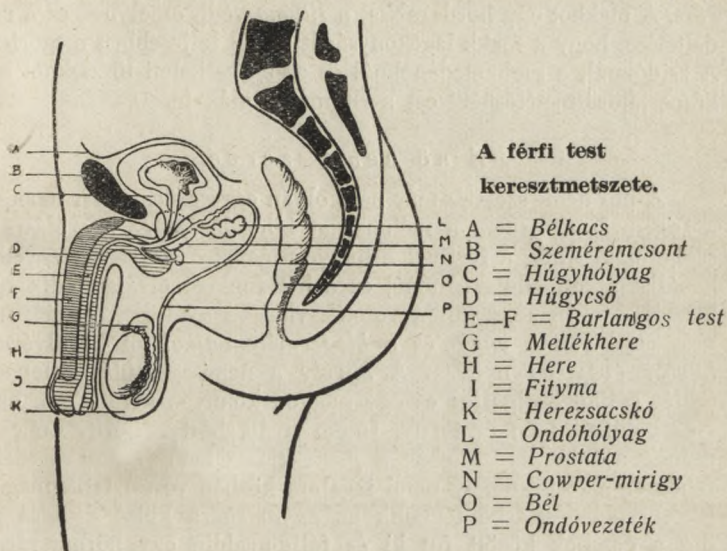
A szekszuális apparátus

A nemi felvilágosítás alapfeltétele, hogy az, aki erről a gyermekkel beszél, maga is tisztában legyen a kérdés *élettani* részével. Mindenekelőtt ismernie kell tehát a szekszuális élet apparátusát: a nemi szerveket.

A férfi nemi szerve.

Képzeljünk el egy olyan metszetet, amely teljesen két részre osztja az emberi testet, s ennek ábráján ismerkedjünk meg a férfi és a nő nemi apparátusával.

A férfi nemi termékét a *herezacskókban* lévő két here választja ki. Ez hajszálvékony finom csövecskék gomolyagából áll, amelyek belsejében az ondó-anyasejtek vannak. Ezek választják ki

az ondósejteket. A here finom vezetékei nyitott végeikkel a mellékherébe torkolnak. Innen az ondószálak vezetéke a hasüreg irányába felfelé visz, az *ondóhólyag*-ba. Az emberi szervezet itt raktározza fel az elhasználásra váró ondósejteket, amelyekhez az ondóhólyagban levő mirigyek egy új, nyálkás fehérjetartalmú folyékony anyagot adnak hozzá. Egy másik mirigy: a *prostata*, hígan folyó anyagot termel, amely az ondó különleges szagát adja. Egy másik mirigyrendszer: a Cowper-mirigyek váladéka alkalikus, és ennek az a feladata, hogy csúszóssá tegye a húgycsövet és életbentartsa az ondósejteket. Ezeknek a mirigyeknek vezetékei mind beletorkolnak az ondóvezetékbe, amely aztán a húgycsővel egyesül.

Az *egyesült ondóvezeték* és a húgycső a *penis*-en, a férfi külső nemi szervén vezet tovább, amelynek tehát kettős rendeltetése

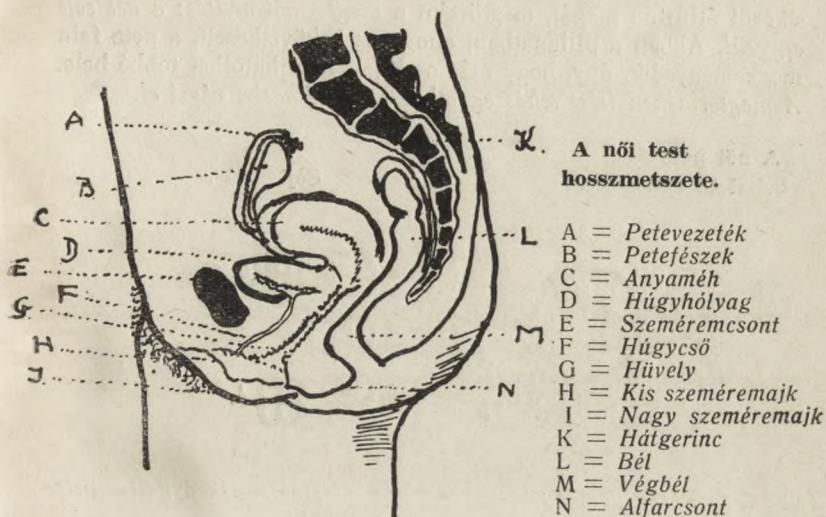
van: a húgy elvezetésére és a nemi egyesülésre szolgál. A *penis*-nek sajátos vérényrendszere van. Három úgynevezett „*barlangos test*”-ből áll, amelyek közül kettő oldalt vonul el, egy pedig a *penis* alsó felén. Ezek a barlangos-testek az idegizgalmak következtében vérrel telnek meg, megmerevednek és ez teszi alkalmassá a *penis*-t arra, hogy merev állapotban a nő nemi szervébe, a *vaginába* behatolhasson. A *penis* legvégén van a *makk*, ez az idegvégződéses folytán a legérzékenyebb, a legkönnyebben izgatható rész. A makkot egy bőrdarabka, a *fityma* védi, amelynek az a rendeltetése, hogy a makk izgékonyágát minél teljesebben megőrizze. A zsidóknál, a mohamedánoknál és az egyes keleti törzseknél szokásos „körülmetélésnél” ezt a *fitymát* vágják le.

A nő nemi szerve.

A női nemi szervek már nem olyan egyszerűek, mert nemcsak a fogamzásra, hanem a méhmagzat kihordására és a szülésre is szolgálnak. Amíg a férfinél a húgycső és az ondóvezeték egyetlen kanálist alkot, addig a nőnél ez a két funkció elválasztódik egymástól, s a vizeletet külön vezeték viszi ki a testből. Ennek nyílása alatt van a *nagy-* és a *kis-szemérem-ajkak*-tól körülvéve a *hüvely (vagina)* nyílása. A *hüvely* a nemi-egyesülés, illetve a szülés céljait szolgálja: ez egy nagyon könnyen táguló cső, amelyet belülről igen érzékeny, finom nyálkahártya borít. Ennek a csőnek a falát is, — akár a *penis*-ét, — igen finom vérényrendszer alkotja, amely nemi izgalom közben vérrel telik meg. A *hüvely* belső végébe torkollik az *anyaméh*, a külső nyílása pedig a combok között fut ki és félig-meddig egy bőrhártyácska zárja el, a *hymen*, amely az első nemi érintkezésnél beszakad. A nyílást a *kis-szemérem-ajkak* védik s ezt borítják a *nagy-szemérem-ajkak*. Itt van a *clitoris* is, egy igen érzékeny féregalakú nyulvány, amely a *biszekszuális* kor *penis-maradványa*. A lányok onániája legtöbb esetben ennek a *clitoris*-nak izgatása, csiklandozása.

Amint mondtuk az *anyaméh* a *hüvelybe* torkollik be. A nő legfontosabb nemi mirigye: az *ovárium (petefészek)*, a petét érleli meg. A petefészek galambtojás nagyságú. Az érett nő petefészkében minden 28 napban egy pete érlik meg. A két petefészekből jobbról és balról is *petevezeték* visz le az *anyaméhbe*. A *petevezeték* mintegy 12 centiméter hosszú; belül finom csillószőrös hámsejtek borítják, amelyeknek az a feladatuk, hogy a petét továbbvigyék az *anyaméhbe*.

Az anyaméh körte alakú és azoknál a nőknél, akik már szültek üreges, másoknál azonban falai egymásra lapulnak.

A megtermékenyülés.

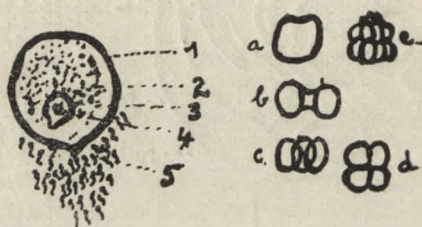
A szekszuális anyagokat kiválasztó mirigyek a nemi érettséggel kezdik meg működésüket. A férfi heréi ekkor kezdik kiválasztani az *ondósejteket*-et, a női *ovárium* ekkor érleli meg a *petét*-t. Az *ondósejtek* a megtermékenyítésre szolgálnak, kis fejük van, hosszú farkuk s ennek mozgatásával haladnak. A here sok száz millió ilyen ondószálacskát termel ki. Nemi-aktus közben az *ondózacskó* valósággal kilöveli magából az ondósejteket (*ejakuláció*), amelyek farkuk mozgatásával gyorsan továbbjutnak a hüvelyben az *anyaméh* felé, hogy ott, megfelelően adott körülmények között, a már megtermékenyülésre váró petével egyesüljenek. A petefészekben mintegy negyvenezer pete van, ezek közül azonban egy egész élet során, az első menstruációtól annak elmaradásáig, a *klimaktérium*-ig, csak néhány száz ér meg annyira, hogy megtermékenyülhetne.

Ha az ondósejteknek sikerül bejutni az anyaméhbe, s ott

érett petére lelnek, akkor ezt valósággal körülrajzzák és így kísérlik meg, hogy átfurják magukat a pete vastag falán, s annak bel-sejébe hatoljanak. Ha az ondószálacsák közül egyetlen egynek sikerül átfúrnia magát, megtörtént a *megtermékenyítés*: a két sejt egyesül. Abban a pillanatban, ahogy ez bekövetkezett, a pete fala megkeményedik, úgy, hogy más ondósejt nem hatolhat többé bele. A *megtermékenyítést* tehát egyetlen ondószálacska végzi el.

**A női pete és a
behatoló ondósejtek.**

Sejtoszlás.

- 1—2 = Kéregállomány
3 = Peteállomány
4 = Petemag
5 = Csirahólyagocská
6 = Fogamzási dombocská
egy behatoló ondósejttel
7 = Ondósejtek, melyek többé
nem hatolhatnak be.

- a = Megtermékenyített pete-
sejt
b = Első oszlás
c—d = 4. ill. 8 sejt
e = Sejthalmaz.

Az így megtermékenyített pete megkezdí embrionális fejlődé-sének útját. A sejtek oszlani kezdenek (lásd 4. ábra): egyből kettő lesz, kettőből négy, négyből nyolc és így tovább, míg azután a sejtek egy üreges gömbalakú testté (*morula*) formálódnak. Ebből a gömbalakú testből alakul ki a kilenc hónapi fejlődés alatt külön-böző szerveivel a teljes emberi organizmus. E fejlődés során a *méhmagzat (embrió)* nemcsak a maga fejlődését csinálja végig, (ontogenézis), hanem az egész emberi faj fejlődését (filogenézis). E kilenc hónap alatt az embriónak nincs önálló funkcionális léte, az anya testéhez tartozik, ez látja el a fejlődéshez szükséges anya-gokkal. Kilenc hónap után, az utolsó menstruációtól számított 270—280-ik nap között a magzat elég érett arra, hogy meg-szülessék.

A menstruáció.

Amint mondtuk a kb. negyvenezer pete közül csak alig két-háromszáz érik meg, de ezek se tölthetik mind be a rendeltetésüket: igen sok nőnek egyáltalán nincs gyermeke, vagy csak egy-kettő van. Mi történik az így „kárba vesztett“, — érett, de meg nem termékenyült, — petével? Minden 28-ik napon egy ilyen pete bekerül a petefészekből az anyaméhbe, ahol 14 napig még életképes és arra vár, hogy megtermékenyüljön. Amikor az érett petét körülvevő burok (*folliculus*) szétpattan, a pete kiszabadul az ováriumból és az anyaméhbe jut. Eddigi burka pedig u. n. *sárga testké* válik, amelyek mirigy-funkciót töltenek be: szekrétrumokat választanak ki (*Bruns hormon*). Ez a váladék úgy hat az anyaméhre, mintha terhesség következett volna be: a nyálkahártya megtelelik vérrrel. Ha a pete eközben nem termékenyülne meg, úgy az anyagok, amelyek a pete megtermékenyülése esetére az anyaméhben már felgyűltek, az elhalt petével és az anyaméh leváló nyálkahártyáival együtt eltávoznak a testből. Ez a havi-baj (*menstruáció*). Ha tehát a menstruáció bekövetkezik, akkor a pete *nem termékenyülhetett* meg. Elmaradásából azonban nem feltétlenül lehet terhességre következtetni, mert előfordulhat az is, hogy a pete rendellenesen nem érett meg. A terhesség ideje alatt a petefészek nem érlel több petét és így a menstruáció szünetel.

Ahogy mégis meg kell mondani

Néhány beszélgetést adunk itt, amelyek azonban korántsem szolgálnak arra, hogy azokat a szülő, nevelő egyszerűen lemásolja és így adja tovább. Célunk ezekkel a beszélgetésekkel az, hogy ezeken át *érzékeltesük* azt a közvetlen, meleg és főképen őszinte hangot, amellyel a gyermek minden kérésére válaszolnunk kell.

Miután e beszélgetések teljesen a praktikumot szolgálják, nem győzzük eléggé kihangsúlyozni, hogy minden válasznak a legteljesebb hozzásimulással kell alkalmazkodnia a gyermek által feltett kérdéshez. *Sohse szabad egyébre válaszolni, mint amint a gyermek kérdez, sohse szabad megkerülni a kérdést. De nem szabad többet se válaszolni, mint amennyit a gyermek kérdez*, ami azonban nem jelenti azt, hogy rövid és határozott válaszokkal elzárjuk a további kérdések útját. *Ugy kell a választ megadni, hogy a gyermek bátorítást kapjon*: nyugodtan kérdezhet tovább.

Természetesen az itt közölt beszélgetések, — bár kivétel nélkül gyermekpszichológusok írásai, feljegyzései alapján készültek* — csak *sűrített formában* adják vissza a kérdéseket és válaszokat. Ugy a kérdések, mint a válaszok között még rengeteg más kérdés és más válasz fér meg, — s az időbeli egység is hiányozhat, mert esetleg hosszú idő telik el, amíg egy probléma addig a mértékig tisztázódhat, mint ahogyan ezek a beszélgetések illusztrálják.

A válaszokban nagyon óvatosan *alkalmazkodnunk kell a gyermek szellemi nivójához*. Általában tudomásul kell vennünk azt, hogy *a gyermeket az élettani kérdések alig érdeklik*; minden tudákos kioktatás tehát csak visszariasztja a gyermeket, ahelyett hogy megnyugvást hozna a számára. Miután a gyermek ugyanazt a témát többször más és más formában veti fel, helyesnek látszik, hogy ahol lehet *utaljunk arra, amit a gyermek már tud* és abból induljunk ki. Hasznosnak látszik az is, hogy lehetőleg magát a gyermeket segítségük hozzá a helyes válasz megtalálásához, hiszen igen gyakran *a gyermek, amint ezt már megírtuk, csak azért kérdez, hogy megerősítést kapjon arra, amit úgyis tud, vagy legalább is sejt*. „Hát Te hogy gondolod... hát Te erről mit gondolsz stb.“ megkönnyíti a gyermek számára, hogy minden gátlás nélkül beszélhessen arról, amiről meg akar valamit tudni.

E beszélgetések nem alkalmazkodnak határozott életkorhoz. A gyermek érdeklődési foka, szerzett tapasztalatai annyira eltérőek, hogy az itt közölt beszélgetések csak az irányt mutatják, magának a válasznak tartalmát mindig a gyermek intelligenciája szabja meg. E beszélgetések sablonos leutánczása élesen ellenkezik azzal az útmutatásunkkal, hogy *ragaszkodnunk kell a gyermek kérdéseéhez, amelyek hosszú egymásutánjából alakul csak ki a válasz*. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy a gyermek nem annyira tudni akar, mint amennyire *megnyugtatóra vár*, tehát a válaszunkat mindig nemcsak a kérdés értelmi részéhez alkalmazkodva adjuk meg, de teljes mértékben *símuljunk hozzá a gyermek érzelmi világához*.

Fiú-e, vagy lány?

Amint mondtuk, a nemi felvilágosítás a nemről való felvilágosítással kezdődik. Két tipikus beszélgetést adunk itt:

* Dr. Annie Reich: „Wenn dein Kind fragt” — Max Hodann: Bub und Mädel. — Das Kreide-Dreieck. — Hirsch Margit: A felvilágosítás kérdése („Gyermekevelés” f. i.).

Lilike a játszótérről jön haza. Amikor a kis edénykéjére akarja ültetni, egyszerre tiltakozni kezd:

— Nem, én nem akarok. Én úgy akarok, mint a Pali. Én állva akarok.

— De hiszen te leány vagy és a leányok leülnek, amikor pipilni akarnak, csak a fiúk állnak. Láttad a Palit, ahogy pipilt?

— Igen. De mi az, ami neki ott van?

— Tudod, a fiúknál egész másképp van, mint a lányoknál. A fiúknak olyan van, ahogy azt a Palinál láttad. A lányoknak és az asszonyoknak egy kis lukacsájuk van és azon pipílnak.

Lilike leül az edénykéjére, elvégzi a kis-dolgát és azután tapogatni kezdi magát. Azután megnyugszik. Nemsokára:

— De én is olyat akarok, amilyen a Palinak van. Az szebb.

— Nem, ez nem igaz. A tied is nagyon szép.

Lilike a következő napokban mindenkit megkérdez, hogy mivel pipil. Megkérdi a nagypapát, megkérdi a nagymamát, a látogatókat. Nyugodtan és okosan válaszolnak. Lilike ép úgy érdeklődik ezután, mint bármilyen más dolog iránt. Később is annyira elfogultság nélkül és nyitott szemekkel érdeklődik majd a születés és a nemi élet problémái felől. És ez jól van így.

*

Palika látogatóban van. A nagynénit látogatják meg, akinek kisbabája született. Palika két és fél éves. A kisbaba ott fekszik meztelenül az ágyon. Kislány. Palika nagy kíváncsisággal nézegeti.

— Anyu, a kisbabának igazi hasa van!

— Hát persze, hogy igazi hasa van.

Palika tovább szemléli a babát. Egyszerre anyuhoz jön és huzigálni kezdi a ruháját.

— Gyere csak, gyere.

Odavezeti a kisbabához és rémülten mondja:

— Nézd anyu, neki nincs olyan... levágták?

— Nem, nem vágták le. A kisbaba leány és a leányok meg az asszonyok másképpen csinálnak csurit. Nekik egy kis lyuk van, ott ahol a te pipíló van.

Palika ezt tudomásul veszi és nem kérdez tovább.

A h o g y n e m s z a b a d . . .

Lizi és Pali öccse ugyancsak baba-látogatóban vannak a klinikán. Nagyon tetszett minden, különösen a kisbaba.

Hazamenet:

— Anyu, hogy került a Klári-baba a tántihoz? — kérdi Lizi.

— Csak úgy, neked még nem kell mindent tudni.

Lizi nyel egyet és elhallgat. De Pali öccse egyszerre annál beszédesebb:

— Mert tavasz van.

— Miért van tavasz?

— Mert szépen süt a nap.

— Miért süt a nap?

— Mert nincsenek felhők az égen.

— Miért...

De tovább már nem mondhatja, mert az Anyu ideges, ránt egyet rajta és rászól:

— Ne beszélj annyit, hallgass...

Pali elhallgat. De otthon egyszerre újra kezd:

— Anyu, mekkora az ég?

Anyu nem válaszol.

— Anyu, a nap nagyobb, mint a hold?

Csend.

— Anyu, vannak a holdon emberek? Fel lehet menni a holdba?
A cirmosnak kismacskája született...

Anyu még mindig hallgat.

— Anyu, miért esik az eső?

Zsupsz, egy pofon jobbról, egy pofon balról. A mama nem híve a felvilágosításnak. Pali minden kérdése az az egyetlen kérdés...

A z e l s ő k é r d é s

A hároméves Jani látogatóban van a tantinál, kinek kis fiúbabája született. Jani mindent jól megnézett. Utközben egyszerre beszédes lesz. Nem is csoda. A tantinál mások is voltak látogatóba és a nagymama megkérdezte a Janikát:

— Látod Janika, milyen szép kis babát hozott nekünk a gólya?

Janika megkérdi:

— Mikor hozta a gólya, honnan hozta, hogyan hozta be, miért kell a tantinak feküdni?

A nagymama természetesen bölcsen megválaszolja Janika kérdéseit. A mama úgy tett, mintha nem figyelne oda. Hazamenet Janika egyszerre megszólal:

— És hogy lehet, hogy nem ejtette el? Hiszen nagyon nehéz lehetett.

— Mit nem ejtett el?

— Hát a gólya a kisbabát.

— Hát te mit gondolsz?

Jani összeráncolja a homlokát és gondolkodni kezd. Látni rajta, hogy megakadt, valami nincs rendben.

— Hiszen te is tudod, hogy a nagymama csak mesét mondott. Nagyon szép és érdekes mesét. De a kisbabát nem a gólya hozta, a kisbaba az anyja hasában volt és onnan jött ki. Ugy született meg.

— Én is a te hasadban voltam? Én is úgy születtem meg?

— Természetesen. Minden kisgyerek az anyja hasában van, s onnan születik meg. Az én hasamban is van egy olyan, mint valami kis fészék. Ebben feküdtél, amikor még nagyon-nagyon kicsi voltál. Olyan kicsi, hogy még szopni sem tudtál volna. Azután ott benn, a jó melegben, nőni kezdtél, egyre nagyobb és nagyobb lettél és azután, amikor már elég nagy voltál, megszülettél.

— Hogy születtem meg? Ott hátul jöttem ki?

— Nem.

— Hát akkor felvágták a hasadat?

— Nem, hanem egy lyukon jöttél ki. Minden mamának van ilyen. Ez a lyukacska kitágul, úgy hogy a kisbaba kibujhat rajta.

Ez csak egy beszélgetés a sok közül, amely erre a tipikus első kérdésre vonatkozik. Ennyi egyelőre többnyire ki is elégíti a gyermeket. Elgondolkodik rajta, még kérdez egyet-mást, de alapjában az első kérdésére megkapta a választ. Ezt azonban nemsokára követi a nehezebben megválaszolható kérdés, amelyet már előkészítettek a játszótársak. Itt azután nagy szerepet játszhat a gyermekek megrázó élménye, az „ősi jelenet” meglesése.

Az első titok

—Anyu, igaz az, hogy a Klárinak gyereke lesz, mert a Pali megcsókolta?

—Nem lesz gyereke. De honnan veszed ezt?

—Hát úgy, hogy azt mondta neki, te az én feleségem leszel és megcsókolta a száját, amikor az udvaron játszottak. Azt is mondotta, hogy ha egy fiú megcsókol egy leányt, akkor gyereke lesz. Én ezt nem hiszem. Mikor kicsi voltam, azt hittem, hogy ha a papa és a mama együtt esznek valamit, akkor lesz gyerek. De hiszen a gyerek nem a hasba nő, ahol a kaki van.

—Nem, neked teljesen igazad van. A gyermek nem a hasban nő, de abban a kis fészekben, amelyről már beszélünk. Ezt úgy hívják, mint a méhecskét: *anyaméh*. Oda nem kerülhet be a szájon át. Gyerek tehát nem lehet sem a csóktól, sem pedig az evéstől.

—Hát hogy kerül be abba a méhbe?

—Te mit gondolsz?

—Én nem tudom... — mondja a gyerek és elhalványodik; — de a Lizi tudja. Ő mondotta az iskolában, hogy az, az nagyon borzasztó. A férfi verekedik az asszonnyal és beledőf. Ezért van az, hogy az asszonyok ágya gyakran véres... Oh, én sohasem fogok férjhez menni és sohase lesz gyerekem.

—Nem, nem így van. Lizinek nincs igaza. A férfi és a nő között nem történik semmi, ami borzasztó lenne. Épp ellenkezőleg. Azok, akiknek gyerekük lesz, nagyon szeretik egymást.

Ez a válasz nem kielégítő, de most már fokozottan vigyáznunk kell arra, hogy ne mondjunk többet, csak ha kérdez. Egyelőre a válaszukkal sikerült a gyermek lappangó nyugtalanságát leépitni. Hogy ez így van-e, további kérdései döntik el.

Az apa is szerepelni kezd...

—Anyu, hogy kerül be a gyermek az anyja hasába?

—Minden anyu hasában egy kis fészek van...

—Igen, ezt már tudom.

—Ebben a fészekben pedig rengeteg kis apró tojásocska. Olyan kicsik ezek, hogy a szemeddel nem is láthatnád meg őket...

—És ebből a tojásocskából lesz a gyermek?

—Igen. De már azt is tudod, hogy a gyermek ott fejlődik az anyja testében, az anyaméhben. Ez a tojásocska az, ami ha érett lesz,

elkezd nőni, előbb nagybacska lesz, azután kinőnek belőle a kezek és a lábak, s minden, ami az embernek van. Amikor azután már minden kinőtt és már kész kis emberke, akkor megszületik . . .

— És mitől kezd nőni a tojásocska?

— Ahhoz, hogy a tojásocska nőni kezdjen, ahhoz apu is kell.

— Ezt nem értem. Hát az apu is szült engem?

— Megmagyarázom. Ahhoz, hogy gyermek legyen, anyura is van szükség, meg apura is szükség van. Az anyuban ott van a kis tojásocska. Az apuban pedig a sejtecske. Ha az anyu-tojásocska — ezt petének nevezik — és az apu-sejtecske találkoznak, akkor a kettőből egy lesz, a tojásocska megnagyobbodik és nőni kezd.

— És hol találkoznak?

— Az anyuban.

— És hogyan találkoznak?

— Apu átönti a sejtecskéket az anyuba és ezek közül az egyik találkozik a tojásocskával.

— És hogy önti át?

— Az anyu testében van egy nyílás és ezen önti át . . .

— És mivel önti át?

— Láttad már, hogy a fiúk mivel csuriznak?

— Láttam.

— Hát a férfiak azzal nemcsak csurizni tudnak. Az arra is jó, hogy a sejtecskét átöntsék . . .

— És a nyílásba öntik . . .

— Igen, a nyílásba . . .

A gyermek elképzelésében a *coitus* ilyen gyakran úgy szerepel, hogy az apa belevizel az anyába. Fantáziájában a szülés: *defekálás*, az aktus: *bevizelés*. E a gyermek legősibb elképzeléseinek egyike. Természetesen egyáltalán nem lehet meghatározni, hogy a gyermekben mikor érik meg ez a kérdés, hogy a fenti, még teljesen primitív formájában előálljon vele. Ez a kérdés a gyermeki társadalomban sokkal sűrűbb és izgatóbb beszédtema, mint ahogyan ezt általában elképzeljük. Hét-nyolcéves gyermeknél a szülő, a nevelő gyakran azzal a problémával találja magát szembe, hogy magáról a nemi aktusról, annak lefolyásáról is felvilágosítást kell adnia. Ez természetesen nagyon nehéz feladat a szülőre, nevelőre nézve, mert itt köti meg legjobban a *saját* nevelése. *Helyesnek tartjuk, hogy erre is abszolút nyílt és feltétlenül igaz válaszokat adjunk.* A gyermek kérdései gyakran a nemi aktus részletezését kívánják. Itt is csak annyit: *mindig arra felelni, amit kérdez.* Nem szabad magyarázgatni és még kevésbé mellé beszélni. E kérdések mind abba a végső problémába torkolnak bele, hogy *jó-e?* Amint kifejtettük, a gyermeket az aktus, mint a felnőttek titkos örömforrása érdekli. Kertelés nélkül meg kell tehát mon-

dani, hogy ezt két olyan ember csinálja, akik szeretik egymást, azért csinálják, mert szeretik egymást és így jó.

Hát így is lehet...

Amikor a gyermek érdeklődésében a nemi aktusig eljutott, akkor már más irányban, szociális irányban is érdeklődni kezd. Kérdései most már a nemi élet *társadalmi organizációja* körül mozognak.

Igy kerül sorra az, hogy gyermeke születik valakinek, kinek nincs is férje. A polgári társadalom gyermekeiben olyan mélyen él a család tisztelete, hogy ezt még akkor is nehezen tudják megérteni, hogyha a fogamzás élettani részét már jól ismerik.

— Anyu, a Mariskának gyermeke született. Hát ez, hogy lehet, hiszen nincsen is férje, hiszen ő még kisasszony?

— Hát te mit gondolsz?

— Lehet, hogy van férje, csak titokban tartja.

— Nem, a Mariskának nincs férje. Férj és feleség az, akik elmennek az anyakönyvvezetőhöz és ott beíratják egy nagy könyvbe, hogy ők ezentúl férj és feleség és együtt akarnak élni...

— Most már értem. A Mariskának is lehetne férje, de ők még nem mentek el az anyakönyvvezetőhöz. Biztosan nincs pénzük, hogy lakást vegyenek fel és együttélhessenek.

— Az is lehet.

— Biztosan neki is van, akit nagyon szeret, s így lett a gyermek. Most már tudom. De ki lesz az apukája majd a gyermeknek?

— Látnod, itt van a baj. Egy gyermek felnevelése nagyon nagy dolog. Ehhez ketten kellene: apa és anya. Ugy lenne helyes, hogy akik nagyon szeretik egymást, azok együtt is élhessenek, gyermekük legyen és azt együtt nevelhessék fel...

Amikor nincs gyermek...

A gyermek lassan eljut odáig, hogy a „gyermek” problémájától teljesen különválik a nemi aktus problémája. Maga az élet hő alkalmat nyújt arra, hogy ebben az irányban tegyen fel kérdéseket:

— Anyu, a Sanyi és a Klári nagyon szeretik egymást. Hát akkor miért nincs gyermekük? Hiszen te azt mondtad, hogy ha ketten nagyon szeretik egymást, akkor összeházasodnak, együttélnak és gyermekük születik?

— Tudod, ez úgy van, hogy ők nagyon szeretnék gyermeket, de úgy látszik, hogy vagy a Sanyi teste nem tud olyan sejteket teremteni, amilyenek szükségesek, vagy pedig a Klári petéi nem tudnak megérni. Ez is van...

— Ezt értem...

— Anyu, tegnap megmondottad, hogy miért nem lehet Sanyinak és Klárinak gyermeke. De akkor nem értem, hogy miért nincs a Sári néninek több gyermeke, csak az az egy. Hallottam, amikor azt mondotta: „Tudod, egyelőre nem akarok gyermeket, majd ha emelni fogják a férjem fizetését, néhány év múlva...” Hát ők nem szeretik egymást?

— De igen.

— Hát nem mindig van gyermek, ha azok akik szeretik egymást azt csinálják?

— Nem mindig. Te már tudod, hogyan kerülnek be a férfi sejtecskéi az anyába. Ahhoz, hogy a sejtecske és a pete találkozzanak, a petének érettnnek kell lennie. Ha nem érett, akkor nem lesz gyermek.

— De a Sári azt mondotta, hogy egyelőre nem akarok gyermeket. Hát lehet úgy is csinálni, hogy ne legyen gyermek?

— *Lehet.*

— És akkor egyáltalán nem csinálják *azt*? Nem szeretik egymást?

— De igen. De tudod, vannak, akik úgy gondolják, hogy nincs annyi pénzük, hogy gyermeket nevelhessenek fel. De hát azért szerethetik egymást. És ha szeretik egymást, akkor csinálják is. Ha azonban két ember szereti egymást és egészségesek, akkor az életnek célja mégis az, hogy gyermekük legyen.

A gyermeket gyakran nem elégíti ki az általánosságban tartott válasz. *Többet* akar tudni, *részleteket* akar tudni. A legteljesebb összintesség mellett itt arra használjuk fel a gyermek érdeklődését, hogy a leánygyermeknél *előtérbe állítjuk* fel a *anyaság magasztos hivatását és erre lelkileg minél teljesebben előkészítjük*. A fiúgyermeknél még erősebben hangsúlyozzuk azt a *felelősséget*, amelyet általában a nevelés középpontjába állítottunk.

A menstruáció

A leány-gyermek részére az első menstruáció gyakran igen súlyos megpróbáltatást jelent. Ép ezért feltétlenül szükséges, hogy a gyermeket erre *a lehető legegyszerűbben* előkészítsük. A legheolyesebb, ha erről a kérdéstről *egész nyíltan beszélünk* a gyermek előtt, mint olyan valamiről, ami *a legtermészetesebb módon oda tartozik a nő életéhez*. De mert itt olyan kérdéstről van szó, amely a leány-gyermekek a prepubertásban már közvetlenül fenyegeti, most a kelleténél kissé részletesebb beszélgetést közlünk, azzal, hogy az élettani részeket lehetőleg hanyagoljuk el. A fontosabb: a menstruációhoz tartozó *érzelmi* momentumok levezetése.

— Anyu, mi az a havibaj?

— Ez minden egészséges nőnek van és pedig minden hónapban. Ezért hívják így.

— Mitől van ez?

— Megmagyarázom. Nézzük csak meg ezt a képet. Ez a kerek itten, az anyaméh mellett a *petefészek*. Ebben sok-sok ezer ilyen petecske van. Minden hónapban ezen a csövön — petevezetéknek hívják — egy tojásocská lecsúszik az anyaméhbe. Az anyaméh már felkészült arra, hogy gyermek fejlődjék benne. Bőre megtelik vérrrel, hogy az ott fejlődő magzatocská jól érezze magát és abból táplálkozzék. De nem mindig találkozik össze a pete férfisejttel. Ha tehát nem termékenyül így meg a pete, akkor az anyaméh fala lehámlik, s ez eltávozik a testből. Ez egy kissé véres. A lányok többnyire tizenkét-tizenhárom éves korban már annyira felnőnek, hogy nekik is van ilyen havibajuk.

— És ez fáj?

— Tulajdonképpen nem fáj, de ilyenkor a nő érzékenyebb, mint máskor és így fájhat is. Ez nem betegség, de annak a jele, hogy a nő testileg megérett arra, hogy gyermeke legyen.

— De hát akkor miért sirt úgy a Jutka, amikor ő neki is először volt.

— Bizonyára, mert nem tudta, hogy ez nem jelent semmi bajt, s hogy ez minden egészséges nőnek megvan. A legtöbb leány inkább annak örvend, hogy most már ő is nagy leány.

— Én is szeretném, ha már nekem is volna! És hogyan van ez a fiúknál?

— A fiúk is ebben a korban kezdenek érettek lenni. Önáluk az van, hogy ha a here elég sejtet termel, akkor éjjel ez a sok sejt kiömlik belőlük.

— És ha a lány is és a fiú is testileg érett, akkor már lehet gyermekük, ha azt csinálják?

— Igen, akkor lehet gyermekük, de ehhez nemcsak az szükséges, hogy testileg érettek legyenek. De lelkileg is meg kell érjenek arra is, hogy ki tudják választani maguknak azt a másik társat, aki hozzájuk illik s akit szívből-lelékből szeretnek és akivel együtt akarnak élni. De arra is kell gondolni, hogy gyermekük is lehet, tehát legyen pénzük arra, hogy el tudják magukat és a gyereket tartani.

A „rossz leányok“

A gyermek egyre fejlődő szociális világa egyszerre szembe találja magát a prostitúcióval. Nem lehet megóvni tőle. Az utca, a pajtasok felhívják reá a figyelmet. De ha a kérdés felvetődik, a nemi betegségről sem lehet hallgatni. Ime, két jól megfogott beszélgetés:

— Apám, mi az, hogy rossz-leány?

— Miféle rossz-leányokról beszélsz?

— Az utcán sétáltak s a Pista azt mondotta, hogy ezek rossz leányok. Meg úgy is mondotta, hogy bárcások.

— Egyebet nem mondott?

— Nem, csak vihogott. Ja igaz, azt is mondotta, hogy egy olyan taknyosnak nem kell mindent tudni. Meg azt is, hogy ő már jár is hozzájuk. Hát ez mit jelent?

- Te mit gondolsz?
- Nem is úgy néztek ki, mintha rosszak lennének. Mosolyogtak.
- Azt csak úgy mondják, hogy „rossz leányok”. Ezek a leányok azért vannak, hogy a férfiak velük *azt* csinálják.
- De hiszen te azt mondtad, hogy ezt csak azok csinálják, akik nagyon-nagyon szeretik egymást.
- Igen, igazad van. De tudod, az úgy van, hogy olyan férfiak, akik nem házasodhatnak meg, mert nincs állásuk, munkájuk, pénzük, vagy talán nem találták meg azt, akit szeretnek és aki őket is szereti, azok ezekkel...
- Akkor biztosan ezek meg olyan leányok, akik nem mehettek férjhez, vagy nincs kit szeressenek.
- Nem, a társadalom törvénye, az *erkölcs*, nem mér egyformán és csak a férfinek engedi meg, hogy házasságon kívül neki életet éljen, erre intézményeket is teremt, — de a nőknek nem...
- Na és ezek a leányok?
- Ezek nem azért teszik, mert örömük telik benne, de pénzért.
- Pénzért?
- Igen, pénzért. Ez a kenyérkeresetük. Nagyon szomorú kenyér ez. De azért nem ők a rosszak. Hanem azok, akik úgy rendezték be, hogy pénzért minden kapható. Még a szerelem is... És akik ilyen erkölcsöket teremtettek meg.
- És ezt megengedik? Hiszen ez borzasztó...
- Igen, sőt hivatalos engedélyt is adnak reá. Ezért nevezik őket bárcásoknak. S felügyelnek rájuk...
- Miért ügyelnek fel?
- Hogy ne terjesszék a nemi betegségeket... Hogy veszély nélkül lehessen őket megvásárolni...

A titkos betegségek

- Apám, mik azok a nemi betegségek?
- Ezek olyan ragályos betegségek, amelyek — szinte kivétel nélkül nemi érintkezés közben terjednek.
- Nemi betegség és titkos betegség, — az egy? Láttam egy olyan hirdetést, amely úgy kezdődött „Titkos betegségek”...
- Igen, de ez egy nagyon buta elnevezés. Ezek a betegségek is ép olyanok, mint minden más betegség. Betegnek lenni nem szégyen. Ha valaki beteg, akkor gyógyítani kell.
- Hát ezek gyógyíthatók? Pista olvasta az újságban, hogy valaki gyógyíthatatlan betegsége miatt öngyilkos lett, s azt mondotta, hogy ennek is *olyan* betegsége volt.
- Ezek a betegségek mind, kivétel nélkül gyógyíthatók. Természetesen ezekkel is úgy van, mint minden más betegséggel, nem szabad elhanyagolni őket, mert akkor már nehezebb a gyógyításuk, sőt végzetes is lehet. Már nagyon sok bajt okozott az, hogy nem mert orvoshoz fordulni, aki megkapta, mert szégyelte. Nincs mit ezen szégyelni. Gyógyítani kell és kész.
- De hiszen, aki nem gyógyítja, nemcsak magát teszi tönkre, de mást is beteggé tehet...
- Ugy van. Ezért kötelessége mindenkinek, ki ilyen betegséget

kap, hogy azonnal gyógyíttassa magát és addig, amíg teljesen meg nem gyógyult, ne érintkezzék nemileg senkivel. Ha mégis megteszi, akkor az olyan, mintha valakit leütne az utcán.

— És ha ilyen beteg embernek gyereke lesz?

— Sajnos, ha valaki ilyen beteg, attól még lehet gyermeke. De az ilyen gyermek is már betegen jön a világra, esetleg olyan állapotban, hogy egyáltalán nem gyógyítható. A vakság is igen sok esetben ilyen betegség következménye.

— Az ilyen embereket, el kellene zárni...

— Nem, hanem gyógyítani kell. S meggyőzni mindenkit, hogy a betegség nem szégyen, nincs is mit rajta titkolni... És mindenki számára lehetővé kell tenni, hogy gyógyíttassa magát...

Szeretném én is megpróbálni...

A nemi kérdés lassan a pubertásba kerülő gyermek *legszerelmesebb* ügyévé válik. S egyszerre felmerül a kérdés: *én is!* Az alábbi beszélgetés pontos sztenogramma azt igazolja, hogy az okos anya erre a kérdésre is olyan választ tud adni, amely anélkül, hogy szembehelyezkedne a *felelősség* elvén épülő neveléssel, a gyermeket kielégíti és megnyugtatja.

— Mond anyu, nem utálatos az? Hiszen ott vizelünk is?

— Semmi sem utálatos, ami a természetben történik. Ez a természet rendje. De különben is ezt azok csinálják, akik nagyon szeretik egymást és nagyon örvendenek egymásnak.

— És amikor ti ezt csináltátok, akkor jó kedvűek voltatok, beszélgettetek, nevettek?

— Azt már pontosan nem tudom, de biztosan jó kedvűek voltunk, örültünk egymásnak, biztosan beszélgettünk és nevtünk is...

— Szeretném én is megpróbálni.

— Ahhoz, hogy megpróbálhassad, az kell, hogy benned is teljesen megérjenek a peték, tehát te is már kész, érett ember legyél. De ez még nem elég. Nem mindegy, hogy ki az a férfi, akinek sejtje beléd kerül. Nagyon kell szeressed azt a férfit és az is nagyon kell szeressen téged. Ha egy férfi és egy nő nagyon szeretik egymást és így gondolják, hogy nagyon illenek is egymáshoz, akkor a legjobb, ha együttélnék. Erre való a házasság. Így lesznek férj és feleség. De a gyermek szempontjából is nagyon fontos, hogy a papa és a mama nagyon szeresse egymást és így együtt örvendjenek a fejlődésének, együtt gondoskodjanak róla, együtt neveljék. Biztosan, ha majd felnősz, és benned is megérik a pete, akkor te is barátkozni fogsz fiukkal és majd meg fogod találni azt, aki úgy gondolkodik, hogy a legjobb lenne számodra. Biztosan az is keresi, hogy ki legyen az ő társa. Ha mind a ketten nagyon megszeretitek egymást, akkor majd ti is csináljátok, s ha gyereketek lesz, akkor majd együtt fogtok gondoskodni róla és együtt fogjátok nevelni. Ez nagyon nagy és szép dolog.

A felszabaduló fiatalság

A kamasz és a bakfis — A pubertás három jelensége — A szekszuálitás és az erotika találkozása — Az első szerelem eszményében a mamát vagy a papát keressük — A szülőktől való elszakadás: az Ödipusz-komplekszus végleges elintézése — Az első igazi barátság — A pollúció — Lázadozó bakfis szerelmek — Az első menstruáció traumája

Az ember szekszuális kialakulásának fordulópontja: a *pubertás*. A szervezet felkészül a nemi élet végleges formájára, a szekszuális mirigyek most már az egész vonalon megkezdik működésüket: a fiú-gyermek megtermékenyítésre érett *ondót* termel, a leány ováriumuma megtermékenyülésre váró *petét*. A szervezet külső habitusa is megváltozik, de megváltozik a lelki magatartás formája is.

Láttuk, hogy a régi felfogás az ember szekszuális életét a pubertástól számította. Ezzel szemben kimutattuk, hogy az emberi szekszuálitás már a születéssel kezdődik és végigkísértük a gyermeket szekszuális fejlődésének három fázisán. E fejlődést hatéves kor körül egy *látszólagosan* nyugalmi időszak váltja fel, amelyet lappangási korszaknak nevezünk. Mintha ez a korszak előkészítője lenne a szekszuális fejlődés feltétlenül legintenzívebb, legjelentősebb időszakának: a pubertásnak.

Még az újabb felfogás is a régi gyermeki szekszuálitástól teljesen eltérő, önálló jelenségnek vélte a pubertást, s maga Freud is hajlamos volt a latenciát olyan időszaknak tekinteni, amely a felnőtt és a gyermeki szekszuálitást elválasztja egymástól. Ez a felfogás azonban revízióra szorult; megállapíthatjuk, hogy a születéssel meginduló szekszuális fejlődés a pubertásig nem szakad meg, mint ahogyan a pubertást sem tekinthetjük különálló jelen-

ségnek. Ép oly kevéssé mondhatjuk, hogy az infantilis szekszuálitás a pubertással ér véget, mint ahogyan nem volna helytálló az a megállapítás sem, hogy az érett, felnőtt szekszuálitás a pubertással kezdődik.

Nem kétséges, hogy a pubertásnak olyan tényezői vannak, amelyekből arra következtethetnénk, hogy most már a szekszuálitásnak új formájáról és tartalmáról van szó. A nemi érettség külső jelei is elárulják, hogy a leány nővé, a fiú férfivá serdült. A külső jelek mellett biológiai tényként áll az is, hogy a nemi mirigyek most már mindazokat az anyagokat kitermelik, amelyek a fajfenntartáshoz szükségesek. Ennek ellenére Freud óvatosságra int és megállapítja, hogy: „a nemi mirigy még nem jelenti a szekszuálitást... és nem tudjuk, hogy ez melyik szervhez, vagy szervekhez kapcsolódik.”

Helyesen járunk el, ha a pubertást nem tekintjük önálló, az emberi életet önmagában meghatározó jelenségnek, hanem beállítjuk annak a fejlődésnek menetébe, amely pszichológiai, de biológiai értelemben is az emberi élet totálitását, teljességét adja. Annál is inkább szükséges ez, mert a testi és lelki fejlődés összefüggéseiről a pubertás korában valójában nagyon keveset tudunk és bátran állíthatjuk, hogy ezeknek a feltételezett összefüggéseknek multját az infantilis szekszuálításban találhatjuk meg.

Mindenekelőtt azt vizsgáljuk: miképpen nyilatkoznak meg ezek az összefüggések. Három jelenségre mutathatnánk rá:

- a) a szekszuális fejlődésben a genitálé veszi át a vezérletet;
- b) jellegét a tárgyválasztás adja meg;
- c) az örömszerzéshez a fajfenntartás funkciója járulhat.

Ugy a genitális primátust, mint a tárgyra-lelést valójában már az infantilis fejlődés fázisaiban is megtaláljuk, bár még ki nem alakult, esetleg csökevényes formájában.

A gyermeki szekszuálitás korszakát általában véve az jellemezte, hogy autoerotikus-nak mondhattuk, tehát nem volt külön tárgya, az erogén zóna izgatása okozta az örömet, anélkül, hogy partnerre lett volna szükség. Amint azonban az onániás fantáziákban láttuk, ezeknek az autoerotikus manipulációknak fantázia-tartalmában megtaláljuk a tárgyat, a szeretett személyt, többnyire az ellenkező-nemű szülőt. A tárgyválasztás „elő munkálatai” (Freud) tehát már az infantilis szekszuálitás alatt megindultak és ezek eredményei a későbbi időkbe is belenyúlnak. A pubertás végső, döntő küzdelmet jelent a gyermek és incesztuózus tárgyvá-

lasztása között. Az Ödipusz-komplekszus újra akuttá válik és az egészséges fejlődés során *teljes és végleges* elintézéshez kell jutnia. Szakítania kell tehát a gyermeknek az ellenkező-nemű szülőtárrsal és új partnert kell magának választania, most már nem a fantázia, de a valóság számára. Ebben a tárgyválasztásban természetesen a gyermekkori ideálhoz igazodik és ezért van, hogy az első szerelem mögött megtalálhatjuk a papa, vagy a mama eszményi alakját. A tárgyválasztásban természetesen nemcsak ez az egyetlen és döntő gyermekkori emlék mutatkozik meg. Különösen a fiúgyermeknél már Freud is „emlék-sorozat“-ról beszél, s talán ebből arra lehetne következtetni, hogy ennek az emléksorozatnak a megkeresésében a férfi *poligám* hajlandóságú. A tárgyválasztásnak másik forrása *narcisztikus*: az ifjú szerelmi partnerében saját énjét keresi.

A pubertás pszichológiai középpontjában ez a *tárgyválasztás* áll. A pubertásban a nemi élet kialakuló formája egyfelől a *nemi-tárgy* megválasztásával, másfelől a *nemi-cél*-lal jut teljes értékű kifejezésre és pedig abban a formában, hogy *ez a két áramlat egymással találkozik*. Ezt azt jelenti, hogy amíg az infantilis szekszuálitásnak nem, vagy csak alig kimutathatóan volt erotikus tartalma, addig a pubertásban egyesül a *nemi-tárgy keresésének erotikája a nemi-cél szekszuálításával*.

A pubertással a genitálé veszi át a vezérlő szerepet és az összes infantilis részletösztönök valósággal „szövetkeznek” ennek primátusa alatt. Ebből következik, hogy ez a korszak az, amelyben a nemek különválása véglegesen megtörténik.

Az infantilis szekszuálítás egyetlen-egy fázisának sem volt kimondott szekszus jellege. Az orális-fázis jelenségei minden csecsemőre egyformán vonatkoztak. Az anális-fázisnál a *szudisztikus* és *mazochisztikus* komponensek kialakulása már olyan *magatartási* formára utal, amelynek „*férfias*” vagy „*nőies*” jelleget tulajdoníthatunk. Nem szabad azonban szem előtt tévesztenuünk, hogy ennek a magatartási formának kialakulását nemcsak az egyént testi-lelki alkata, hanem a környezet felfogása, a nemhez-tartozás társadalmi értékelése határozta meg. Egy olyan elképzelt nevelési rendszernél, amely nem tesz különbséget fiú- és leánygyermek között, feltételezhetjük, hogy a nemek közötti differenciálódásról ebben a szakaszban aligha beszélhetnénk. A harmadik, a genitális szakasz tárgyalásánál rámutattunk arra, hogy a *clitoris* tulajdonképpen a *penis* homológja: csökevényes formája, úgy hogy

„a kislányok nemisége mindenkép fiús jellegű“ (Freud). Általában nagyon nehéz lenne meghatározni, hogy mit értünk „nőiességg“ és mit értünk „férfiasság“ alatt. A két nem fenntartási szerepe természetesen élesen elválasztja a férfit és a nőt, viszont a szekszuálításnak, amint láttuk, más jelentősége is van, amelyben már nem lehet éles megkülönböztetéseket tenni, mert hiszen a férfiben ép úgy megtaláljuk a nőies elemeket, mint megfordítva. A nemhez való tartozás szociális értelmezése kvalitatív meghatározás csupán és aszerint módosulhat, ahogy az értéket változik. Freud megjegyzi, hogy a pszichoanalitikus felfogás szerint a leghasználhatóbb definiálás, amely „a férfiasság és a nőiesség fogalmát a cselekvőség és a szenvedőség értelmében különbözteti meg“.

A pubertás során a nemi differenciálódás e pszichoanalitikai értelmezésben is megtörténik, azonban ezt a két nem különféleképpen éli meg. Amíg a fiú számára a genitális-vonal automatikusan, minden megszakítás nélkül folytatódik, addig a lánynál „a pubertás visszafejlődést jelent, mert egy újabb elfojtási hullámmal el kell szakadnia a clitoris nemiségétől; — a nőiesség létrejöttéhez újabb elfojtási folyamat szükséges, amely a gyermeki férfiasság egy darabját megszünteti és a nőt vezérlő genitális zóna felcserélésére készíti.“ A pubertásnak tehát egész más értelmezést kell adnunk, ha fiúról, és mást ha leányról van szó, mert amíg az egyiknél a libidó előretöréséről, felszabadulásáról van szó, addig a leánygyermeknél egy újabb válságról a nemi ösztönnek újabb, átváltoztató korlátozásáról.

Megállapítottuk, hogy a pubertásban a genitálék veszik át a vezetőszerepet. Amint mondtuk, egy olyan szövetkezés jön létre, amelyben az erogén-zónák funkciója — pl: a csóké — továbbra is megmarad és mintegy előkészíti a terepet a genitális-funkció számára. Freud e kettős funkció megkülönböztetéséül az infantilis szekszuálítás szerepét az „ízeltőkéj“ (Vorlust) létrehozásában látja, amely előkészíti a feszültség-érzés teljes megszüntetését, s ez a „befelejezőkéj“-jel (Endlust) jár együtt. A pubertásban bizonyos harmónikus együttműködésre jut az erogén-zónák infantilis szekszuálítása a genitális szekszuálítás végső funkciójával. Neurotikus kezelésénél szerzett tapasztalatokból állapítja meg a pszichoanalízis, hogy az „ízeltőkéj“-nek ez a szerepe kórokozó lehet, amennyiben az előkészítő nemi folyamatok során túl erősnek, vagy túl csekélynek bizonyul. Erre azért mutattunk rá, hogy

ezzel is megvilágítsuk a pubertásnak, mint fejlődési szakaszuk szoros összetartozását az infantilis szekszuálitással.

De rá kell mutatnunk egy más vonatkozására is. A pubertás korát a nemi ingerekkel szembeni erős készenlét jelzi. Mintha az egész szervezet arra koncentrálna, hogy ezeket a nemi ingereket felfogja és szekszuálisan hasznosítsa. Amíg a latencia alatt részben sikerült a gyermeknek szinte felvértéznie magát a nemi ingerekkel szemben és érdeklődését átvinni életének szociális területére, addig a pubertásban egyszerre teljes érzékenységgel és felfigyeléssel fordul a gyermek minden olyan forrás felé, amelyből szekszuális inger juthat el hozzá. A nemi ingernek három forrása van: az erogén zónák izgatása; a szervezet belsejében végbemenő folyamatok; a lelki élet, amely a lencse fókuszaként gyűjti össze a külső benyomások és a belső ingerületek szekszuális hő sugarait. Az erogén zónák izgatását az onánia újabb aktiválása jelzi. Ennek oka elsősorban az a belső változás, amelyről csak annyit tudunk, hogy nemi szekrétrumokat termel. Ezek felgyülemlenek és olyan feszültséget idéznek elő, amelyet a szervezet feltétlenül meg akar szüntetni. Ezt szolgálják a *pollució*-k is. A szervezet azonban jobban ismeri a test és a lélek együvé-tartozását, mint azok a pszichológusok, akik ezt kétségbevonják, vagy nem ismerték fel. Nem bízik tehát a maga testi erejében, de segítségül hívja a lelket is. Ez az oka annak, hogy a *pollució* mindig egy szekszuális tartalmú álom, — ebben a korban már *coitus-álom* — befejezése. Ebben az értelemben a pubertásos onánia valójában nem más, mint tudatossá lett *pollució*. De maga a lelki élet is különös éberséggel figyel fel mindenre, aminek szekszuális vonatkozásai vannak. Azt mondhatjuk, hogy a nemi ingerületeket most már nem a genitális, sőt nemcsak az erogén zónák, hanem a test összes szervei közvetítik, s hozzá a lelket is segítségül hívják. Ez az oka annak, hogy a pubertálók, — leány és fiú egyaránt, — szokatlan ingerlékenységgel reagálnak mindenre, ami velük történik.

A pubertás természetesen nemcsak a testi, de a lelki megérésnek állomása is. Egyes pszichológusok erről, mint egymástól elkülönült folyamatról beszélnek, sőt megállapítják, hogy e kettő nem esik egybe. A mi éghajlatunk alatt a testi pubertás ideje fiúnál 14—16 év, a leánynál 13—15 év. A lelki pubertás korszaka a 10—19, illetve a 12—25 éves életkor. Ez az elkülönülés talán azzal a dualisztikus felfogással magyarázható, amely a szekszuálitást és az erotikát elválasztja egymástól. A mi felfogásunk: épp any-

nyíra helytelen a pubertásnak e testire és lelkire való kettéosztása, akár az a törekvés, amely ezt a korszakot kiemeli az általános fejlődés tempójából és mint önálló testi-lelki fenomént veszi figyelembe.

Hogy ezt a kérdést közelebről megvilágíthassuk, megint csak eddigi rendszerünket kell követnünk. Eszerint e kérdés tárgyalásánál nem arról van elsősorban szó, hogy *mi történik* a pubertálóval, hanem arról, hogy *mi megy benne végbe*? A pubertás korszakának pszichológiai értelmezése annyit jelent tehát, hogy meg akarjuk ismerni: *miképpen éli meg* a leány, vagy a fiú szervezetének azt a fiziológiai változását, amely a teljes testi érettséget jelenti.

Mielőtt erre rátérnénk, forduljunk megint az etnográfiahoz és nézzük, miképpen értelmezik a primitívek a pubertást. Ez a kérdés az, amely a primitív népek életének szinte centrális misztériumát adja: „the central mystery of primitive society“ (Frazer*). A nemi érettséget úgy a fiúknál, mint a lányoknál misztikus szertartásokkal ünneplik meg, melyek véresek, kegyetlenek. A törzs szervezetében az avatási szertartások tulajdonképpen egy második, igazi megszületést jelentenek. Társadalmilag az egyén nem létezik más-kép, csak mint a törzs tagja. Ekkor kap nevet, ekkor kap jelentőséget a társadalmon belül. Ez a második születés ép olyan véres és fájdalmas, mint az első. A fiúgyermeket válogatott kínzásoknak vetik alá, amelyek szinte kivétel nélkül a *penis*-re vonatkoznak. Egyes törzseknél a lányok avatása csak szimbolikus ünnep, viszont vannak olyan törzsek, amelyek a leánygyermek *clitoris*-át és *kis szeméremajkai*-t távolítják el ünnepélyes ceremóniák között. Amint látjuk, a primitívek életében az avatás, tehát a pubertás ünnepe, valóban fordulópontot jelent az egyénre: így kerül be a közösségbe és így kap engedélyt arra, hogy ő is teljes jogú szekszuális személyként számíton a törzs férfiai, vagy asszonyai sorában. Kollektív élete, — már pedig a primitív népek egysége a *törzs*, nem pedig az *egyén*, — ezzel kezdődik meg.

Természetesen nagyot kell ugranunk akkor, ha a primitív népek életéből a pubertás mai értelmezésére akarunk következtetni. E kérdéssel főképpen Spranger* foglalkozott, aki a pubertás három lelki mozzanatát állapítja meg:

* Frazer: The Golden Bough.

** Spranger: Psychologie des Jugendalters.

- 1) az *én* felfedezését;
- 2) egy élet-terv kialakulását;
- 3) az egyes életterületekbe való beleérést.

Spranger e közéletű megállapításait nem tudjuk magunkévá tenni. Tudjuk, hogy az *én* kialakulása már a kora gyermeki években megkezdődött és ugyanekkor kialakul az az adleri „élet-vonal” is, amelyen a gyermek fiktív életcélját megközelíteni igyekszik. Az egyes életfeladatokba való beleérést a környezet készíti elő. Elfogadhatóbb *Schwarz* megállapítása, aki arra mutat rá, hogy a pubertásos gyermek lassan *befelé fordul* és megtalálja az eddig ismeretlen, észrenemvett, meg nem látott igazi *én-jét*. Valóban a pubertás megélésében benne van az *én* és a *mi* viszonyának olyan kiformálni-akarása, amelynek elemeit az ifjú már magával hozta a gyermekkorból, de még feldolgozni nem tudta. A gyermek és különösen a fiúgyermek válaszütra kerül. Szakítania kell a múltjával és meg kell találnia új életét a partneren és a társadalmon keresztül. A múlt: a *szülők*, akikhez, amint jól tudjuk, nemcsak a család társadalom-megszabta közösségébe tartozik, de abban a konstellációban is, amelynek szekszuális vonatkozásai vannak. Az Ödipusz-szituáció újra elevenné lesz, de csak azért, hogy az ifjú most már végleg elintézzé, elszakadjon a szülőktől és új tárgy felé forduljon szeretetével. Ez az elszakadás fájdalmas és súlyos harcokkal jár. Ez az oka annak, hogy a pubertásos ifjú annyi daccal, nyugtalansággal, érzékenységgel fordul e korszakban a szülő és a környezet ellen. Ezzel magyarázhatjuk azt is, hogy ezek az évek azok, amikor a szülő elveszti kontaktusát a gyermekkel, ami érthető is, hiszen a gyermek az, aki el akar, *akinek el kell szakadnia* a szülőktől. Amint *Freud* megállapítja: „ez a pubertás legjelentősebb és egyben legfájdalmasabb lelki mozzanata, a szülők tekintélye alól való felszabadulás”. De ez elkerülhetetlen szükségesség. *Freud*i értelemben ez az incestuózus fantáziák végleges leküzdését és elutasítását jelenti, társadalmi szempontból azt az ellentétet a régi és új nemzedék — a szülők és gyermekek generációja — között, amely a kulturális haladás alapvető feltétele.

A szüleitől elszakadó gyermek azonban nem állhat meg küzködő, harcok egyedülvalóságában. Társra van szüksége és társat keres. A pubertásnak egész speciális megélési formája az a mód, ahogy a gyermek előbb *közösséget* keres magának, hogy azon belül kiválassza a *te-t*, az „egyetlen” barátot. Ez a barátkozás, ez a társkeresés természetesen sok veszéllyel is jár: azzal, hogy „el ne

vétse" a másik nemet, amint Freud mondja. A gyermeki homoszexualitás a pubertásos kornak már veszélyes jelensége lehet, mert megtörténhet az is, hogy a pubertáló ehhez rögzítődik.

Különösen szembeötlő az a mód, ahogyan a pubertásos leány, a *bakfis* objektumot keres, felgyült és eddig tárgyaltalan szeretete számára. Kiválaszt magának valakit, társnőt, tanárt, tanárnőt, mozhíszínészt, stb. — nemre való tekintet nélkül — és fiatal lelkének minden rajongását erre pazarolja. Ennek a rajongásnak, ennek a „*bakfis lángolás*”-nak semmi reálitása sincs; nem tart és nem is tarthat igényt a viszonzásra. De ez nem is fontos, sőt, talán éppen az a fontos, hogy ez a rajongás ne találjon viszonzásra. Ezt a rajongási korszakot joggal *menekülési formá*-nak is tekinthetjük. A pubertás mélyen felkavarja a leány lelkét, társtalanul, egyedül áll a világban és felfokozott szeretetigényét reálisan kielégíteni nem tudja, tehát a fantáziához menekül, amelyet azonban már személyhez köt. Az egészséges fejlődés során ez a rajongás lassan elveszti korábbi formáit, a bakfiból nő lesz, aki reális szexszuális partnert keres a maga számára.

*

Látjuk, hogy a pubertást nem egyformán éli meg fiú és leány. Ennek elsősorban természetesen társadalmi okai vannak. A leánygyermek szexszuális fejlődésében sokkal több a szexszuális elfojtás, mint a fiúgyermekében. Szégyen, szemérem és büntudat sokkal jobban befolyásolják a leányt, kinek felnőtt korában is sokkal súlyosabb a szexszuális megkötöttsége, mint a férfié. De a nevelés is sokkal tájékozatlanabb a maga tennivalóiban, ha leánygyermekről van szó, mint ha fiúról. Amíg a fiúgyermek számára a nemi érettség felszabadulást, férfivé válást jelent, addig a leány számára azt jelenti, hogy újabb veszélyek és bajok várnak rá, amelyekkel szemben állandó készenlétre, óvatosságra van szüksége. Nővé lesz, a nő mai szociális helyzetének minden gátlásával, szexszuális életének minden megkötöttségével. Amíg a fiúgyermek számára a pubertás azt jelenti, hogy férfivé érik, kinek majd mindent szabad, addig a leány fokozottan érzi azt, hogy szexszuálitása mennyire megkötött, milyen korlátozott.

A fiú számára a nemi érettség, külső jelektől eltekintve, a *pollució*-ban nyilatkozik meg. Ez, ha az álmon át is, örömforrást jelent, egy feszültség megszüntetését. A kamasz-ifjú ezt így is értékeli. Végtelenül büszke erre és az onánia igen gyakran arra szolgál, hogy ezáltal újabb meggyőződést szerezzen férfiasságáról.

Ezzel szemben az *első menstruáció* igen sok esetben meggrázó kódtatást jelent a leány számára. Bár tudjuk, hogy a már menstruáló bakfis az iskolában igen nagy fölényben érzi magát azokkal szemben, akiknél ez még nem következett be, hiszen ő már „nagy leány“, azonban a vérzés első jelentkezése mégis megdöbentti. Az a tudat, hogy ezzel „nővé“ érett, csak kifelé és csak látszólag növeli önérzetét, valójában azonban egész sor új és nehéz probléma elé állítja.

Nagyon fontos tehát, hogy a leánygyermeket az első menstruációra megfelelően előkészítsük. Ez, sajnos, igen gyakran nem történik meg. Most nem azzal a már több ízben megismétlődött tragikus esettel akarunk példálózni, amikor egy először menstruáló leány öngyilkos lett, mert azt hitte, hogy gyereke lesz, annyira nem volt tisztában ennek jelentőségével. De meg kell állapítanunk, hogy a mindennapi életben az anyák legtöbbje valami egész érthetetlen, illetve csak pszichológiailag értelmezhető álszeméremből nem tudják leányaikat megfelelően előkészíteni. És itt is azt tapasztaljuk, hogy ez az előkészítés nem történhet meg *csak* értelmi felvilágosítás útján. Amit a nemi felvilágosításról mondtunk, fokozottan áll a menstruációról való felvilágosításra is: a gyermeknek érzelmileg kell előkészíteni női életének erre a megnyilatkozására, amelyhez igen gyakran a felnőtt korban is egész sereg neurotikus jelenség tapad. Igen sok leánygyermek a menstruációt *büntetés*-nek fogja fel. Tudunk eseteket, amelyekben az anya helytelen magatartása még fokozta is ennek a beállításnak súlyát. Jellemző eset: az anya összeveszett a leányával, aki az összeveszés napján először menstruált, mire diadalmasan jegyezte meg: „lám, rossz voltál az anyádhoz, ezért megbüntetett az isten“. Az ilyen fenyegetés következményei valóban kiszámíthatatlanok. Ez a példa szélsőségesnek látszik, de csak annyiban, hogy nagyon ritka az olyan meg gondolatlan és lelkiismeretlen anya, aki ezt így ki is mondaná. De éppen az inceszus-fantáziák leépítéséhez kapcsolódik az a bűntudat, amely hajlamossá teszi a leányt arra, hogy feltételezze a menstruáció büntetés jellegét. Aláhúzza ezt az a fogyatékosság-érzés, amelyet a női sorsnak ez az új megélése még felfokoz. Induljunk ki tehát abból, hogy ha semmit sem mondtunk, az először menstruáló leány akkor is úgy érzi, hogy valami „baj“ érte, „valamiért“ megbüntették. Ez a „valami“ többnyire az onániához, vagy ennek incesztuózus fantáziájához fűződik. Az első menstruációra való előkészítés tehát nem elégedhet meg a biofo-

giai felvilágosítással, mert többnyire *hiányzik* a gyermekből az a lelki készség, hogy ezt a felvilágosítást tudomásul vegye és lelki-
leg feldolgozza. Egyes tényeket esetleg értelmileg appericipiál
ugyan, de érzelmileg ugyanakkor negligálja azokat. Az első mens-
truációra való előkészítés tehát helyesen csak *érzelmi* síkon történ-
het meg és pedig a büntudat leépítésével. Ennek előfeltétele az a
szoros kontaktus, amely az anya és leánya között a gyermek fej-
lődése során *idején* ellensúlyozta a büntudat kialakulásának lehe-
tőségét is.

*

Charlotte Bühler a pubertást két szakaszra osztja. Az első
szakasz a szó szűkebb értelmében vett *pubertás*, a másik az *ado-
lescencia*.

A pubertáló *tagadóan* áll szembe környezetével. A nevelőre
ebben a korban a legnehezebb feladat hárul. Nem abban, *amit ten-
nie kell*, de abban az *önmegtagadásban*, amely feltétlen és messze-
menő passzivitásra kényszeríti. A felnőttek minden beavatkozását,
még a legjobb szándékú is, a pubertáló gyakran érthetetlen
aggresszivitással utasítja vissza. Ez a korszak az, amelyben a szü-
lők és gyermekek közötti barátkozási kísérletek többnyire csődöt
mondanak, különösen akkor, ha ez a barátkozás ekkor kezdődött
volna meg. Az a szülői magatartási forma, amellyel *maga mellé
emeli* gyermekét azzal, hogy „most már te is érett, kész ember
vagy” ép oly kevésbé vezet célra, akár az a reakció, amellyel a
gyermek minden felnőtti akarását erőlyesen és határozottan vissza-
utasítja. *Erre* az új barátira a serdülő ifjúnak nincs szüksége, il-
letve helyesen: *éppen erre a barátira* nincs szüksége. Hiszen a pu-
bertás lelki tartalma: a szülőktől való elszakadás. Az a szülő,
nevelő, aki nem tudta a gyermek természetes fejlődése során azt
a kontaktust megteremteni, amely tovább haladna a pubertás idején
át és kibírja ezeknek az időknél teherpróbáját is, — nem tehet
egyebet, mint *jóakarátú passzivitással* szemléli a pubertáló harcát,
hogy felnőtt-számba vegyék. Különös élességgel kell rávilágíta-
nunk a pubertás korának *önérzetbeli* érzékenységre. Az a pofon
például, amelyet egy pubertásos ifjú kap, *végzetesen* tönkretetheti
a szülő-gyermek közötti viszonyt.

*

Ne feledjük el azt sem, hogy igen sok gyereknél a pubertás
egybeesik a *pályaválasztás* idejével is. Minden kudarc, amely a
pubertásos gyermeket éri, mélyen szánt és esetleg kitörölhetetlen

nyomokat hagy. Tudjuk azt, hogy a gyermeki öngyilkosságok kilencven százaléka a pubertás idejére esik. A pubertálóval szemben az óvatos passzivitás még akkor sem árt, ha különben a szülő és gyermek között jó, baráti a viszony.

Ugyanakkor azonban a pubertásos ifjú hallatlan készséget mutat a vele egykorúakkal való barátkozásra. Nagyon fontos tehát, hogy a pubertás idején úgy a fiú, mint leánygyermek életében a közösség minél nagyobb szerephez jusson. Ez alatt *nem az egyenművek közösségét értjük*, mert ez arra a bizonyos „eltévesztés“-re vezethet, amellyel nem tudja megtalálni a természetes, tehát a *másnemű* partnert. A koedukációnak, a közös fiú-leánytársaságoknak, közös sportolásnak, kirándulásoknak, stb. igen nagy jelentőségük van a pubertásos gyermek lelki fejlődésére nézve. Minden olyan közösségi forma, amely ezt megakadályozza: *ártalmas*.

De a pubertásos ifjú lelke nem elégszik meg a fizikai *közösség* keresésével. Különösen a pubertás második korszakában, az *adolescens* ifjúban egyre erősebben bontakozik ki az az *ideálizmus*, amely közös eszmékben, közös gondolatokban keres társakat magának. Az a rendkívüli szellemi készség, amely a pubertásnak ezt a második szakaszát jelzi, már sok alkalmat ad arra, hogy a szülőket *új formában* ismerje és találja meg. Ez az a szellemi *közösség*, amelynek a pubertásos ifjúból kell kiindulnia, mert kívülről, szülők, nevelők részéről reakényszeríteni nem lehet. Ott, ahol a tekintély-elv alapján igyekeznek a szülők, nevelők, tanárok közösséget teremteni, minden ilyen kísérlet vagy csődöt mond, vagy pedig csak látszateredményeket ér el és az ifjút lelkileg: *hazug*, tartalmában: neurotikus szituációkba kényszeríti bele. Ezért fontos, hogy az ifjú ebben a korban barátkozások, olvasmányok útján olyan tartalomhoz jusson, amelyeken át helyét a társadalomban meg tudja állapítani. Természetesen a pubertás ki nem alakult, de egészséges emberpéldánya még túlzó és hajlamos arra, hogy a szélsőségeket lássa meg. Ezt is el kell tudjuk viselni. Minden harc ez ellen csak azt szolgálná, hogy teljesen elveszítjük vele a kontaktust. De harc helyett nyitva áll az út egy új, nagyszerű barátkozás felé, amelyben a szülő, nevelő és a gyermek egyenrangú felekként fognak kezdet egymással. Ha ezt a kezdet a szülő, nevelő a pubertás idején nem fogta meg, akkor soha az életben meg nem találja többé.

Azt tapasztaljuk, hogy az a gyermek, aki normálisan haladta végig a gyermeki szekszuálítás egyes fázisait, minden különösebb

megrázkódtatás nélkül éli meg a nemi érés korszakát, a pubertást is. Azok a hibák ellenben, amelyeket a szülő, nevelő a fejlődés során elkövetett, fokozott mértékben mutatkoznak meg ebben a korszakban és ekkor teljeseedik be a nevelésnek az a csődje, amely a szülők generációját úgy választja el a gyermekek generációjától, hogy nincsen híd, amelynek ívelése ezt a szakadékot át tudná fogni.

*

A pubertás elsősorban és mindenekfelett szekszuális jelenség. De amint láttuk, *a helyes nevelés próbája is*. Ezzel újabb igazolást nyert az a tételünk is, hogy a helyes nevelés egyben helyes szekszuális nevelés is.

* *

Ennek a nevelésnek belső tartalma, hogy a gyermeket szeretni tanítja. Szeretni a közösséget, amelyhez hozzátartozik, szeretni a társat, akit páruul választott magának és szeretni önmagát, azzal az egészséges szeretettel, amelyet ösztöneinek egészséges kiélése parancsol.

A szeretetnek ez a három formája elválaszthatatlanul egybeforr egymással, egyik se lehet meg a másik nélkül, egészséges társadalom egészséges emberénél egymást szolgálják, egymást erősítik.

Befejezésül :

E könyvben a gyermek szexszuális fejlődésének menetét írtuk meg a legkisebb csecsemő-kortól kezdve a pubertás befejezéséig: amikor testileg érett férfiként, vagy nőként kezdheti meg pár-választó, örömkereső útját a szerelem örök ösvényén. Célunk a *szexszuális nevelés* szolgálata volt. Új fogalom ez, s érthetően idegen azok számára, akik a nevelés legfőbb célját a természet-adta szexszuális jelenségek eltussolásában, megbélyegzésében látják. Igyekeztünk bebizonyítani, hogy *a szexszuális nevelésnek nincs olyan problémája, amely ne lenne azonos az általános neveléssel*. E nevelésnek célkitűzésében: az egészséges ember áll; *a szexszuálisításában is egészséges*, aki életét, annak minden síkján — tehát a szerelemben is, *magára*, a párulválasztott társára és a *közösségre* nézve harmónikusan tudja megoldani.

A mai fiatalság ezt nem tudja. Az a fiatalság sem, amely látszólag felszabadította magát, de amelynek szerelmét egy két-arcú és hazug szexszuál-etikát hirdető nevelés stigmás büntudata jelezte meg. Ez a fiatalság boldogtalan, mert a testét szabadította fel csupán, a lelkét nem. Ez a teljes felszabadulás még késik, de már útban van. Hogy ez megtörténhessék, két alapvető kérdést kell önmaga számára tisztáznia:

Mindenekelőtt a szexszuálisítás és a szexszuál-etika összefüggéseit. *Kétféle szexszuálisítás van csupán: egészséges és egészségtelen. A beteg szexszuálisításra nem támaszkodhat semmiféle etika; az egészséges szexszuálisítás természetadta etikáját pedig csak beteg emberek vonhatják kétségbe.*

De tisztáznia kell a már százszor-leleplezett ál-szexszuál-etika társadalmi funkcióját is. A mélypszichológiai kutatás megállapította, hogy a mai társadalom pszichológiai bázisa: a *szexszuális elfojtás*. De ugyanekkor meg kellett állapítania azt is, hogy ennek, az emberi közösség érdekein messze túlmenő szek-

szexuális elfojtásnak, — amelynek éppen a szexuál-etikán alapuló nevelés az eszköze, — elmaradhatatlan következménye: a mai *neuritikus társadalom*. Ugy látszik, hogy a szexuálítás elleni harc ezt az elfojtást akarja biztosítani; — a szexuális elfojtással: a társadalom neurózisát; — a neurózissal: a lelkek gúzsba kötését, a céljainak ellenálló, a mélyből feltörő erők megtörését. Az apák társadalma csak úgy tudja uralmát biztosítani, ha az ifjúság feltörő szexuális energiáját elítéli és visszaparancsolja a rejtett mélységekbe. Ez minden társadalmi harc pszichológiai hajtóereje.

Ez a könyv a felszabaduló ifjúság oldalán áll. *Szexuális nevelésével az egészséges nemzedék egészséges szexuális életét akarja biztosítani egy egészséges társadalomban*. Látja és hirdeti ezeket az összefüggéseket, s felhívja rá azokat figyelmét, akik elég erősek, bátrak és önmegtagadók ahhoz, hogy nevelő munkájuk célkitűzésében az új nemzedék jövőjét, nem pedig a saját multjuk érvényesítést szolgálják.

Nincs mit védekeznünk az ellen, hogy ez holmi felforgató törekvés lenne. Canterbury hercegérseke, Lang dr. írja pástori levelében:

„*Manapság nincs közöttünk senki, ki egy erkölcsös, vagy valóságos élet alapjait „a nem szabad megtenned“-re akarná felépíteni. A nemi ösztönt, amely az ember örök része, meg akarjuk szabadítani attól, hogy negatív formájú utasításokkal és magatartási szabályokkal vegyék körül és ki akarjuk jelölni a helyét a teremtés nagy munkájában, amelynek minden egészséges fiatal ember és fiatal leány a részese . . .*”

A teremtésnek ebben a nagy munkájában, amely egy új, boldogabb világot építhet fel, mint a mienk, — a szexuális ösztön az emberiség hatalmas és boldogító hajtóereje lehet. *Ma még nem az. De ez a könyv már annak a nevelésnek szolgálatában íródott, amely részt kér magának a teremtés örök munkájából.*

Tartalomjegyzék:

A SZEKSZUÁLIS NEVELÉSRŐL

Beszélhetünk-e a gyermeki szekszuálításról? — A szekszuál-etikus nevelés álláspontja — A kulturális és a természetes nemi erkölcs — Szekszus és szekszuálítás — Freud szekszuális elmélete — Minden szerelem sorsa már a gyermekkorban eldőlt — A szekszuális nevelés feladatai — — — — —

5

A GYERMEKI SZEKSZUÁLÍTÁS FEJLŐDÉSE

Mit értünk nemi ösztönök alatt? — Szekszuálítás és jellem — A nemi fejlődés három fázisa — A dudlizásról — A kiürülés mint örömforrás — A büntudat szekszuális jelentősége — A férfi és a női jellem szétválása — A fallikus korszak — Meztelenség és szemérem — A perverz gyermek homoszekszuálitása — A gyermekkor szekszuális játékai — — — — —

20

AZ ONÁNIA

Bűn-e, vagy betegség? — Ahogy régen harcoltak ellene — Minden egészséges gyermek onalizál — Azokról, akik ezt már elfelejtették — Az onánia szerepe — Az onániás fantáziákról — Az onánia és az Ödipusz-komplekszus — Freud felfogása — Nem az onánia árt, de az onániás büntudat — Az elmaradt önkielégülés neurozist jelent — Szabad-e, kell-e az onánia ellen harcolni? — — — — —

56

A NEMI FELVILÁGOSÍTÁS

A gyermek mindent tud — A felvilágosítás érzelmi és nem értelmi feladat — A gólyamese körül — A gyermeket nem az élettan érdekli — Amit mégis meg kell mondani — Egy kis élettan a szülők számára — Néhány beszélgetés a nemi kérdésről szülő és gyermeke között — — — — —

81

A FELSZABADULÓ FIATALSÁG

A kamasz és a bakfis — A pubertás három jelensége — A szekszuálítás és az erotika találkozása — Az első szerelem eszményében a mamát vagy a papát keressük — A szülőktől való elszakadás: az Ödipusz-komplekszus végleges elintézése — Az első igazi barátság — A pollúció — Lázadozó bakfis szerelmek — Az első menstruáció traumája — — — — —

114

125

BEFEJEZÉSÜL:

Dormándi László

Sólyom- madár

(Székely Kovács
Olga képeivel)

Balassa Bálint kalandos, ézerszínű élete. Gazdag korrajz ez a könyv és egy nemes költő örök szép története. Nyelvének magvas magyarsága külön öröm és üdülés. 11—15 éveseknek.

Kötve 4 pengő.

Lengyel Miklós :

Tamás érdeklődik

3 kötet.

(Mühlbeck Károly
képeivel)

Ez a kis univerzum könnyű, eleven formában ismerteti meg a diákkal a *természet*, a *technika*, a *tudomány* legérdekesebb jelenségeit, felfedezéseit.

Ára

kötetenként kötve P 2.40
a három egybekötve P 5.80

Könyvek a gyerekekről !

SZÉKELY BÉLA :

A te gyereked

(A modern gyermeknevelés kézikönyve.)

Ez a könyv a csecsemőkortól kezdve vezeti be a nevelőt a nevelés modern gyakorlatába.

Tartalma : A szülők és a nevelés — A csecsemő lelke — Úszás — Ön és nevelés — A szeretet utáni vágy — A szopás és az etetés — választás — A táplálkozás — A tisztaságra szokás — A környezet szerepe — Szigor, elkényeztetés, verés — A testvérekről — Félelem, szeretet, gyűlölet — A büntudat, bűn és büntetés — A beszéd — A játék — A nemi felvilágosítás — Az onánia — A gyermeki közösségekről — Elvált szülők gyermeke — A buta gyermek — Egységes nevelés.

Ára füzve P 1.80

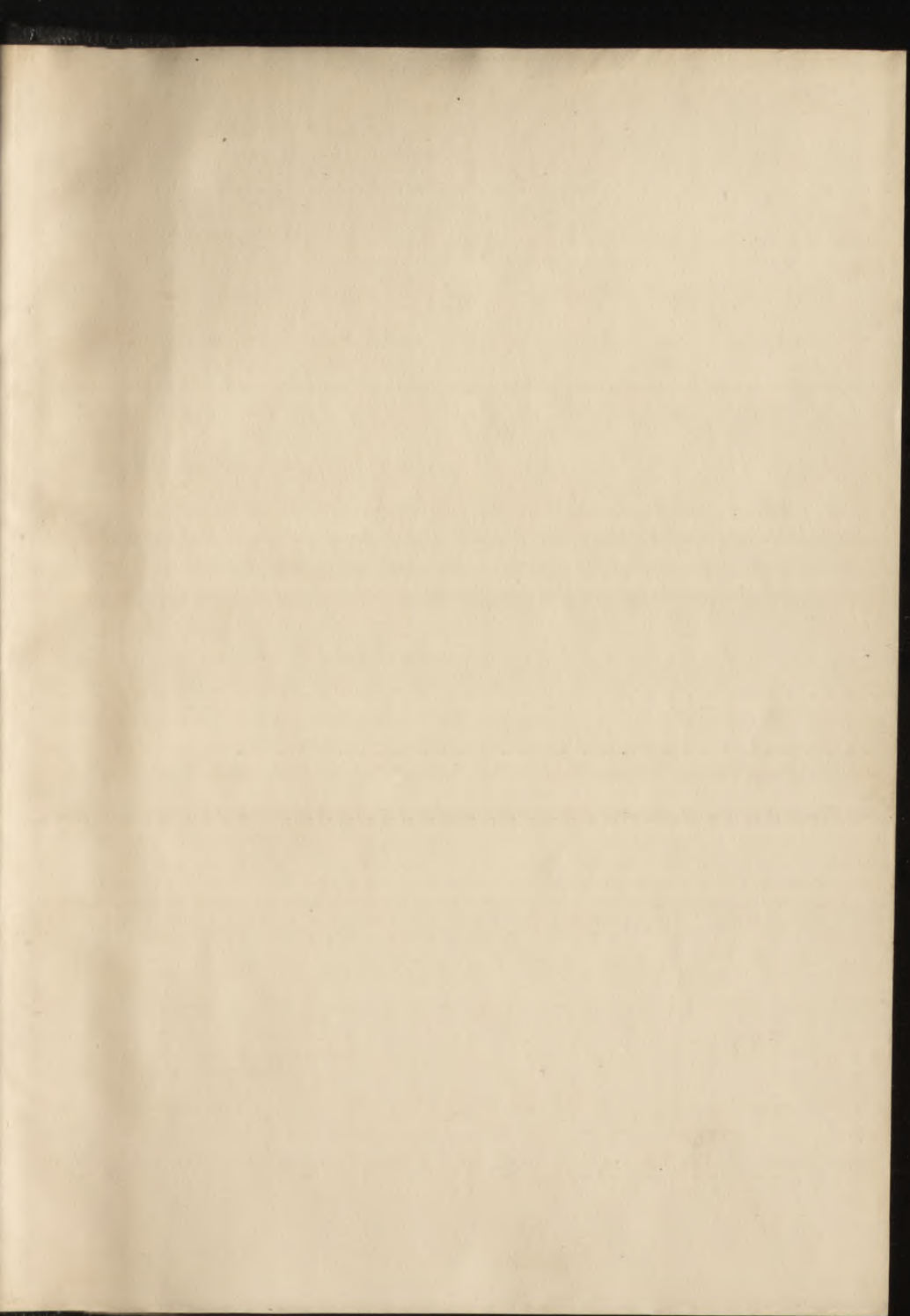

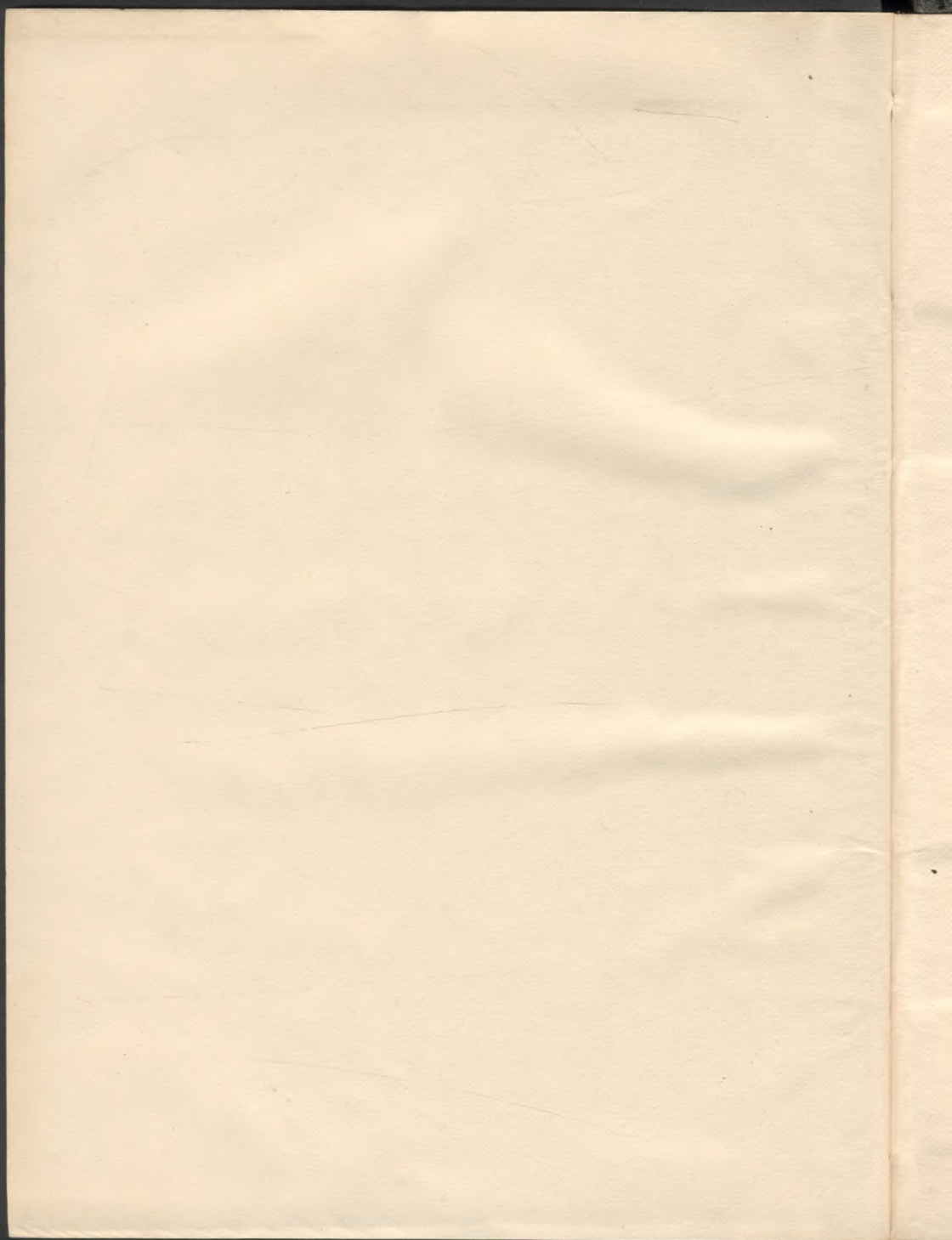
BÁLINT ALICE:

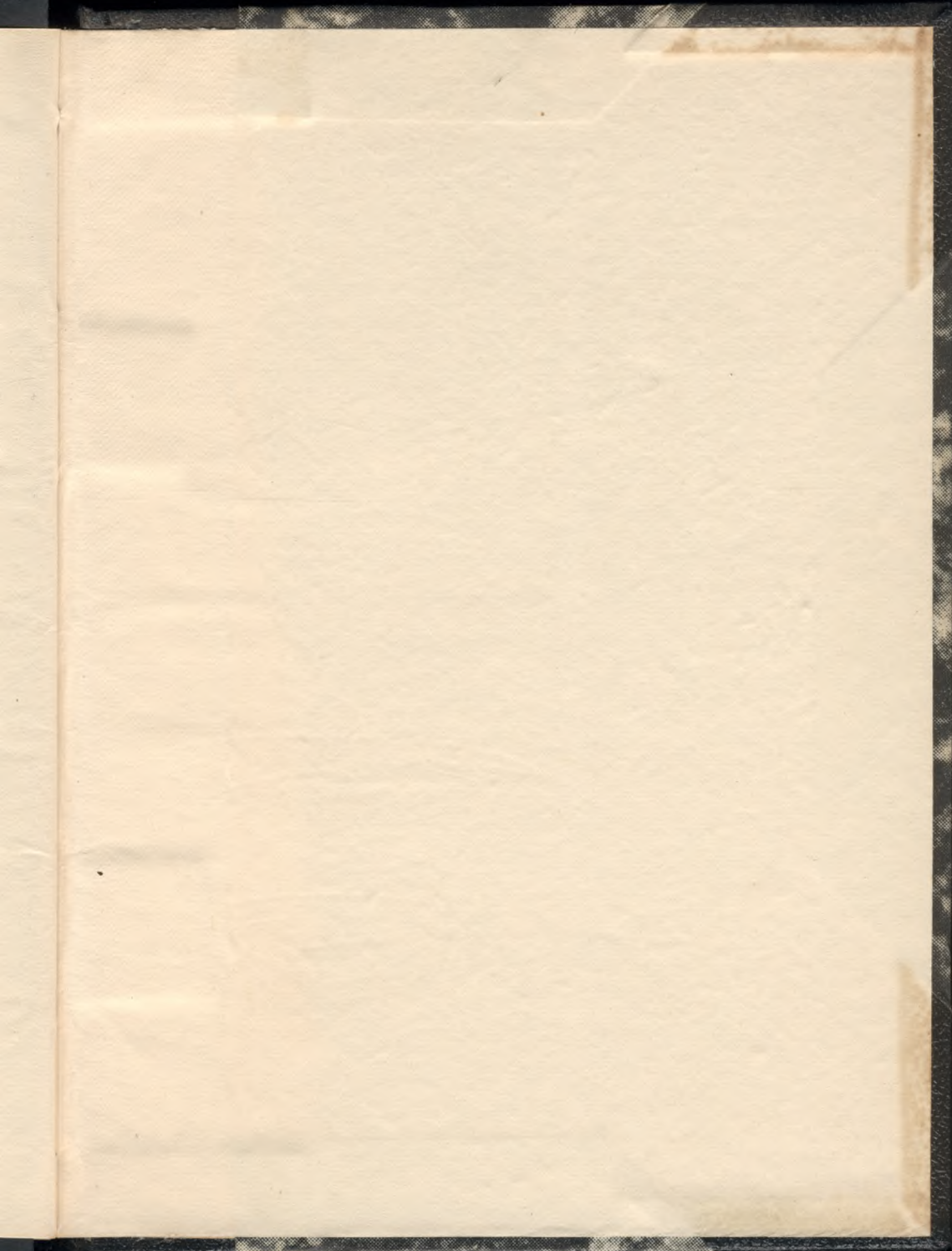
A gyermekszoba pszichológiája

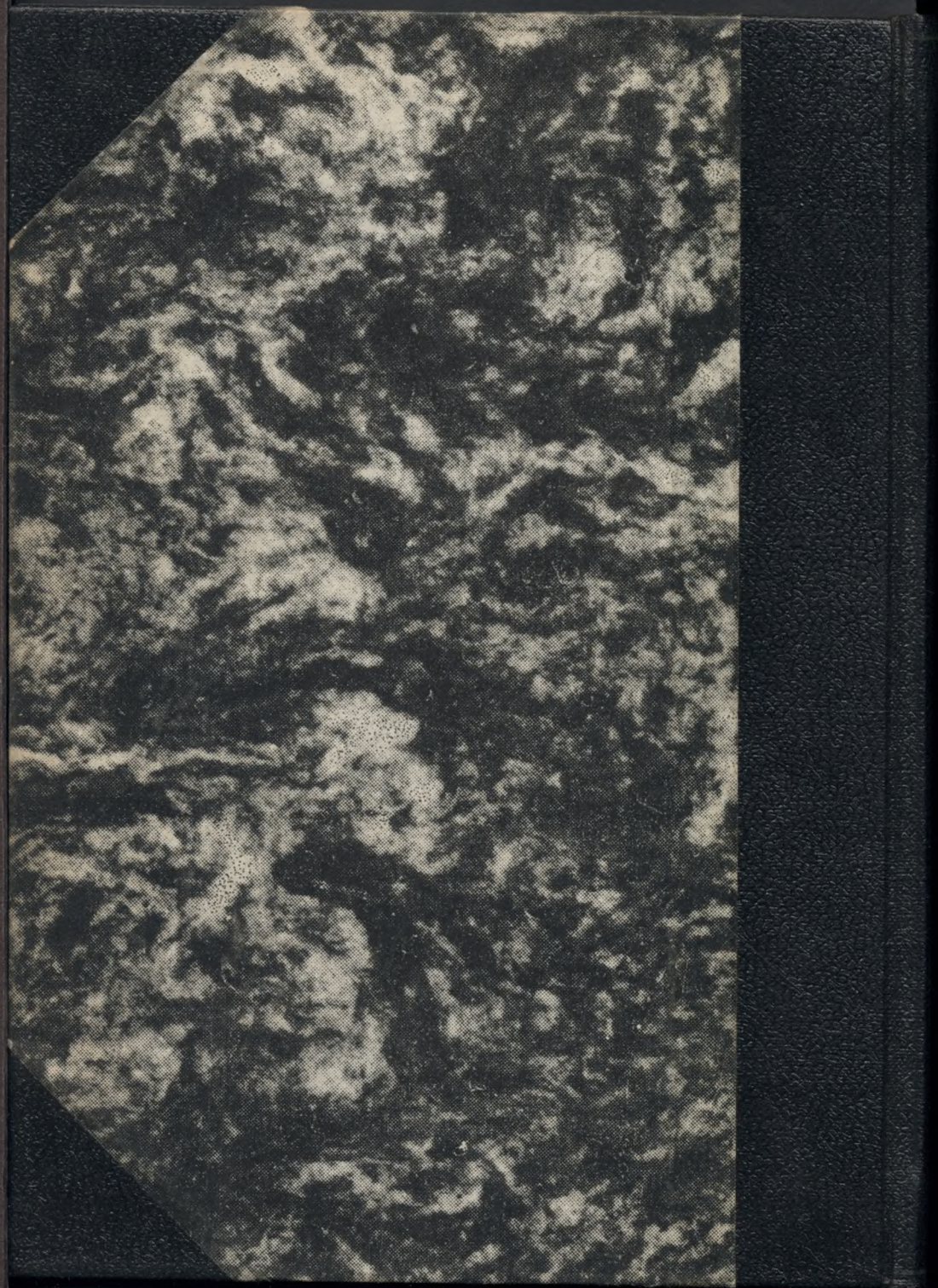
A modern analitikus pszichologia bevált eszközeivel, a női lélek finom meglátásaival kutatja és ismerteti ez a kiváló könyv a gyermeki pszichét. Megmagyarázza a minden szülő által megfigyelt, de meg nem értett jelenségek okait és gyakorlati tanácsokat ad arra vonatkozóan, hogy ebben a korban, amely a későbbi ember kialakulása szempontjából a legfontosabb, miképpen vezessük, neveljük a gyermeket. Kiválóságának bizonyítéka, hogy több külföldi nyelvre is lefordították.

Ára füzve P 2.90

SZÉKELY: A GYERMEKEKÉVÉK SZÉKSZÜLLÍTÁSA

23